

ספטמבר 2004

לקוחות וידידים יקרים,

הננו שמחים להגיש לכם את מהדורת "נ ק ו ד ת מ ב ט" ובה לקט עדכונים וחידושים בתחום החקיקה, הפסיקה והחשבוונאות, וכן מאמרים מפרי עטם של שותפי המשרד.

בשנים האחרונות אנו עדים לרפורמות משמעותיות בחוקי המס. הרפורמה במסוי ישיר (2002) הביאה עמה "שיטפון" חקיקה אשר נמשך עד היום בתקנות, צווים, הוראות ביצוע, חוזרים ותיקונים לרפורמה במס. אין עוררין כי חוקי המס כיום משופרים ומשוכללים מבעבר, אולם, קצב השתנותם ומורכבותם יוצרים מועקה ולעיתים אף בלבול, לא רק בקרב הציבור הרחב אלא אף בין אנשי המקצוע. על מנת לאפשר לכם להתעדכן בשינויים הרבים שחלו למן הרפורמה במס, החלטנו לתת דגש לנושא הנ"ל, אשר רלוונטי לרובנו.

התקינה החשבונאית, בדומה לחוקי המס, עברה גם היא תהפוכות בשנים האחרונות. שנת 2002 אשר לוותה בחשיפה של הונאות חשבונאיות בדוחות הכספיים של תאגידים מהגדולים בעולם, כגון, אנרון וורלדקום, הינה שנת ה"התפכחות" של המוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות (FASB). ההונאות החשבונאיות הוכיחו כי אין תחליף למיטב שיקול הדעת והוראות התקינה החשבונאית, מפורטות ככל שיהיו, אין ביכולתן להדביק את ההתפתחות הכלכלית המתמדת ומורכבותן וחדשנותן של העסקאות. במהדורה זו ניתן דגש לפרסומים מקצועיים בינ"ל ואמריקנים, אשר מובילים את המהפכה החשבונאית ומסמלים את העידן החדש, עידן של פיזור סיכונים וגיוס מקורות מימון.

אנו, שותפי המשרד, נשמח לעמוד לרשותכם למתן הבהרות נוספות, ככל שידרשו.

אמיר סוראיה, טל: 941 3912 (03). דוא"ל: amir@soraya-allali.co.il

אילן אלאלי, טל: 941 3919 (03). דוא"ל: ilan@soraya-allali.co.il

בכבוד רב,

סוראיה אלאלי
רואי חשבון

חוברת זו נועדה למסירת מידע כללי בלבד. אין לראות בחומר המתפרסם בחוברת זו משום ייעוץ או חוות דעת כלשהי. לפני נקיטת צעדים כלשהם אנו ממליצים על קבלת יעוץ מקצועי.

ביקורת. מסים. יעוץ פיננסי.

תוכן עניינים

פרק א': מסים

1.1 עדכונים וחידושים

- 2 1.1.1 הפחתת שיעורי המס.
- 3 1.1.2 הפחתת שיעורי המס על רווחים מניירות ערך זרים.
- 4 1.1.3 מיסוי רווחי הון והכנסות מניירות ערך הנסחרים בבורסה.
- 23 1.1.4 מיסוי הכנסות מפקדונות ותוכניות חסכון בידי יחיד.
- 42 1.1.5 ריכוז שיעורי המס החלים על יחידים (הכנסה פרטית) בשוק ההון.
- 44 1.1.6 החזרי מס לשכירים.
- 45 1.1.7 פטור מהגשת דין וחשבון.
- 50 1.1.8 הוצאות עודפות.

1.2 פסיקה

- 67 1.2.1 פס"ד רובינשטיין.
- 69 1.2.2 פס"ד פי גלילות.
- 72 1.2.3 פס"ד ראדקו.

1.3 מאמרים וסוגיות מקצועיות

- 74 תחולת סעיף 3ח לפקודת מס הכנסה על קרנות נאמנות.

פרק ב': חשבונאות

2.1 עדכונים וחידושים

- 91 2.1.1 מסים נדחים - שינויים בפרקטיקה הנוהגת בעקבות תקן 19.
- 94 2.1.2 הצעה להבהרה מס' 6: איחוד ישויות למטרה מיוחדת.
- 99 2.1.3 הצעה לתקן חשבונאות אמריקני בדבר מדידה על פי שווי הוגן.

2.2 מאמרים וסוגיות מקצועיות

- 101 איחוד דוחות כספיים: מודל הזכויות המשתנות.

פרק א: מסים

הפחתת שיעורי המס

בחוק לתיקון פקודת מס הכנסה מספר 140 והוראת שעה, התשס"ד - 2004, נקבע כי שיעור מס החברות יופחת בהדרגה, מדי שנה, עד לשיעור של 30% בשנת המס 2007. (בשנת המס 2004 - 35%). כמו כן, התיקון מרחיב את היקף הפחתת שיעורי המס על הכנסות נמוכות-בינוניות מיגיעה אישית, מעבר להפחתה שנקבעה ברפורמה במס, וזאת בהדרגתיות החל משנת 2004 ועד שנת 2006.

התיקון נועד לעודד את הצמיחה במשק ולצמצם פערים בין שכבות האוכלוסייה. התיקון מרחיב את היקף הפחתת שיעורי המס מעבר להפחתה שנקבעה ברפורמה במס ושתוקנה בתיקון 137 לפקודה. בדומה לתיקון 137 לפקודה, גם התיקון הנ"ל מתמקד בבעלי הכנסות נמוכות – בינוניות, כך שהמשתכרים מעל כ – 10,000 ש"ח כמעט ולא יושפעו מהתיקון.

להלן שיעור מס החברות החל משנת 2004:¹

<u>שיעור מס החברות</u>	<u>שנת המס</u>
35%	2004
34%	2005
32%	2006
30%	2007 ואילך

להלן מדרגות המס על הכנסה מיגיעה אישית לשנת המס 2004:

<u>שיעור המס</u>	<u>שנת המס 2004</u>
10%	עד 46,800
25%	46,801-92,400
30%	92,401-132,480
43%	132,481-236,520
45%	236,521-409,680
49%	מעל 409,680

¹ לעניין שיעור המס שיחול בשנת מס מיוחדת, ראה הגדרת שנת מס בסעיפים 1, 6, 7 ו-241 לפקודה.

הפחתת שיעורי המס על רווחים מניירות ערך זרים

ביום 26 ביולי 2004 פורסמה ברשומות הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 141), התשנ"ד-2004 (להלן: "ההצעה"). בהתאם להצעה, יוקדם מועד הפחתת שיעורי המס על רווחים מניירות ערך זרים בידי יחידים לשנת 2005 (במקום שנת 2007), כך שהחל משנת 2005 שיעור המס על רווחי הון והכנסות ריבית מניירות ערך זרים יופחת ל- 15% ושיעור המס על הכנסות מדיבידנד יופחת ל- 25% (בהתאם לשיעורי המס החלים על הכנסות ורווחים כאמור מניירות ערך סחירים ישראלים).

כיום, רווחים והכנסות מניירות ערך זרים בידי יחידים חייבים במס בשיעור של 35%, וזאת עד תום שנת 2006. פער המיסוי בין המס החל על ניירות ערך זרים, שיום רכישתם לפני שנת המס 2007, לבין המס החל על הכנסות ורווחים מניירות ערך סחירים ישראלים, גורם לעיוותים בשיקולי ההשקעה ואינו תורם ליעילות שוק ההון. לפיכך, מוצע להקדים את המועד שבו יופחתו שיעורי המס על הכנסות ורווחים מניירות ערך זרים לתחילת שנת 2005. שיעור המס המופחת (15%) על רווחי הון מניירות ערך זרים יחול רק על רווח שנצבר החל משנת 2005. הרווח יפוצל על פי יחס תקופת החזקה (בניגוד להוראה שנקבעה ברפורמה במס ביחס, בין היתר, לניירות ערך הנסחרים בבורסה בת"א, כאמור בסעיף 105 יג לפקודה).¹

כפועל יוצא להקדמת מועד הפחתת שיעורי המס על רווחי והכנסות יחידים מניירות ערך זרים, מוצע לתקן סעיפים נוספים בפקודה המתייחסים לשיעורי המס החלים על רווחי והכנסות קופות גמל וקרנות נאמנות מניירות ערך זרים.

יודגש כי בהצעה אין שינוי בהוראות המתייחסות לקיזוז הפסדים, ראה פרק 1.1.3: מיסוי רווחי הון והכנסות מניירות ערך הנסחרים בבורסה.

לריכוז שיעורי המס החלים על הכנסות יחידים מניירות ערך זרים, לפני ואחרי השוואת שיעורי המס, ראה פרק 1.1.5: ריכוז שיעורי המס החלים על יחידים (הכנסה) פרטית בשוק ההון.

¹ בהערת אגב, נציין כי חלוקת הרווח על פי תקופת החזקה אינה כלכלית ובמקרים מסוימים, לדעתנו, ניתן לערער על קביעה זו.

מיסוי רווחי הון והכנסות מניירות ערך הנסחרים בבורסה

1. כללי

במסגרת תיקון מספר 132 לפקודת מס הכנסה, התשס"ב - 2002¹, כתיקונו על ידי חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132) (תיקון), התשס"ג - 2002² (להלן: "הרפורמה במס"), שונו משמעותית הוראות המיסוי החלות על הכנסות יחידים במישור הפרטי בשוק ההון. **למן הרפורמה במס, רווחי הון מניירות ערך ישראליים הנסחרים בבורסה חייבים במס בשיעור של 15% או 10% ורווחי הון מניירות ערך זרים חייבים במס בשיעור של 35% (עד לתום שנת 2006).**

במסגרת הרפורמה במס נוספו בין היתר חלק ה-3 לפקודה, העוסק במיסוי רווחי הון ממכירת נכסים פיננסיים וסעיף 125ג הקובע, בין היתר, את שיעור המס החל על הכנסות ריבית מנכסים סחירים. כמו כן, הורחבו סעיפים 125ב ו-126 לפקודה.

רשימה זו, המבוססת על חוזר מס הכנסה מספר 22/2002 (להלן: "חוזר מס הכנסה"), מטרתה לסקור בתמציתיות את הסדרי המיסוי שנקבעו לרווחי הון ולהכנסות שמקורם בניירות ערך הנסחרים בבורסה או בשוק מוסדר, לאחר הרפורמה במס.

2. פרוט הנושאים

- פרק שלישי: מיסוי רווחי הון והכנסות מניירות ערך שאינם איגרות חוב.
- פרק רביעי: מיסוי רווחי הון והכנסות מאיגרות חוב.
- פרק חמישי: מיסוי ניירות ערך זרים.
- פרק שישי: קיזוז הפסדים הנובעים ממכירת ניירות ערך.
- פרק שביעי: הוראות כלליות בנושא מקדמות, פריסה ושיעורי מס היסטוריים.

¹ החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132), התשס"ב 2002, ס"ח 1863.

² החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132) (תיקון), התשס"ב 2002, ס"ח 1881.

3. מיסוי רווחי הון והכנסות מניירות ערך שאינם אגרות חוב

3.1 שיעור המס בשל מכירת נייר ערך

ממועד כניסתה לתוקף של הרפורמה במס, 1 בינואר 2003 (להלן: "המועד הקובע"), אלא אם כן נאמר מפורשות אחרת, ובכפוף לחריגים שיפורטו להלן, שיעור המס החל על רווח הון ריאלי מממוש של מניות, כתבי אופציה וזכויות אחרות הנסחרים בבורסה או בשוק מוסדר בישראל הינו 15%, בהתקיים התנאים הבאים:

1. הנישום הינו (א) יחיד שהוראות סעיף 6 לחוק התיאומים או תקנות מ"ה (כללים בדבר ניהול פנקסי חשבוניות של חברות בהשקעת חוץ ושל שותפויות מסוימות וקביעת הכנסתן החייבת), התשמ"ו-1986 (להלן: "התקנות הדולריות"), או תקנות מ"ה (כללים בדבר ניהול פנקסי חשבוניות של יהלומן וקביעת הכנסתו החייבת), התשמ"א-1980 (להלן: "תקנות ליהלומנים"), אינם חלים בקביעת הכנסתו (להלן: "יחיד"), או (ב) חבר בני אדם שהוראות סעיף 6 לחוק התיאומים או הוראות התקנות הדולריות או הוראות התקנות ליהלומנים אינן חלות בקביעת הכנסתו (להלן: "הנישום").

2. רווח ההון נבע ממכירת ניירות ערך שאינם ניירות ערך זרים הנסחרים בבורסה או בשוק מוסדר.³

3. הנישום אינו "משקיע" המוכר את ניירות הערך האמורים לראשונה לאחר רישומם למסחר בבורסה, אלא אם ביקש שהרישום יחשב מכירה (ראה חוזר בנושא רישום למסחר לאור תיקון 132 לפקודה).

4. הנישום לא תבע ניכוי הוצאות ריבית או הפרשי הצמדה בשל נייר הערך הנמכר. אם דרש הנישום ניכוי הוצאות ריבית, יהא רווח ההון חייב במס בשיעורים הקבועים בסעיפים 91(א) או 91(ב), לפי העניין (25%).

5. המכירה אינה לקרוב, כהגדרתו בסעיף 105א לפקודה (ראה הגדרה בסעיף 3.2 להלן).

אם לא התקיים אחד מהתנאים דלעיל, יחולו על הרווח שיעורי המס הרלוונטיים לחלק ב' לפקודה, חלק ה' לפקודה או סעיף 6 לחוק התיאומים, לפי העניין.

³ לגבי ניירות ערך הנסחרים בבורסה מחוץ לישראל של חברות שאינן תושבות ישראל, עד לתום שנת המס 2006 - ראה גם פרק 1.1.2: הפחתת שיעורי המס על רווחים מניירות ערך זרים.

במידה ונייר הערך הינו יחידת השתתפות בשותפות לחיפוש נפט, על חלק רווח ההון הריאלי בגובה הוצאות חיפוש ופיתוח וניכוי אזילה שהותרו לנישום לפי תקנות הנפט ולפי תקנות מס הכנסה (ניכויים מהכנסת בעלי זכויות נפט), התשט"ז-1956, בהתאם לדוחות שהגיש, יחולו שיעורי המס הקבועים בסעיף 121 או בסעיף 126 לפקודה, לפי העניין. על יתרת רווח ההון הריאלי יחול שיעור מס של עד 15% כאמור לעיל או שיעור אחר אם נרכש נייר הערך לפני המועד הקובע. (להרחבה ראה חוזר מס הכנסה).

במידה ונייר הערך הינו יחידת השתתפות בשותפות סרטים, יחולו שיעורי המס כדלקמן: על חלק רווח ההון הריאלי בגובה הוצאות ההפקה בישראל שהותרו לנישום לפי תקנות הסרטים, בהתאם לדוחות שהגיש הנישום, יחולו שיעורי המס הקבועים בסעיף 121 או בסעיף 126 לפקודה, לפי העניין. על יתרת רווח ההון הריאלי, יחול שיעור מס של עד 15% כאמור לעיל או שיעור אחר אם נרכש נייר הערך לפני המועד הקובע. (להרחבה ראה חוזר מס הכנסה).

3.2 קביעת המחיר המקורי ויום הרכישה

המחיר המקורי ויום הרכישה של ניירות ערך סחירים יהיו בהתאם להוראות הקבועות בסעיף 88 לפקודה למעט החריגים שיפורטו להלן:⁴

1. מכירת מניה שמקורה בכתב אופציה - בהתאם לתקנות מס הכנסה (חישוב רווח ההון במכירת נייר ערך הנסחר בבורסה או יחידה בקרן נאמנות), התשס"ג-2002 (להלן - "תקנות חישוב רווח הון"), בעת מכירת מניה שמקורה בכתב אופציה בידי רוכש האופציה, יראו את המחיר המקורי ויום הרכישה של מניה כאמור כמחיר המקורי ויום הרכישה של כתב האופציה. תוספת המימוש ששולמה בעת מימוש האופציה על ידי מוכר המניה, יראוה כהוצאת השבחה לצורך קביעת רווח ההון. האמור לעיל כפוף להוראות סעיף 105 לפקודה, כפי שיפורט בהמשך.

2. מכירת מניה שמקורה באג"ח שהומרה ע"י המוכר - בעת מכירת מניה שמקורה באג"ח להמרה, אשר הומרה על ידי המוכר, יראו את המחיר המקורי ויום הרכישה של מניה כאמור כמחיר המקורי ויום הרכישה של האג"ח להמרה. האמור לעיל כפוף להוראות סעיף 105 לפקודה, כפי שיפורט בהמשך.

⁴ ככלל, המחיר המקורי הינו הסכום שהוציא הנישום לרכישתו של אותו נכס, והכל בתוספת ההוצאות שהוציא הנישום להשבת הנכס או להחזקתו מיום שרכשו ועד יום מכירתו, ובלבד שלא הותרו בניכוי בעבר בחישוב הכנסתו החייבת של הנישום (להלן - הוצאות השבחה או החזקה, לפי העניין).

3. רכישות מחוץ לבורסה בתקופה שבין 12.6.02 לבין 31.12.02 - בהתאם להוראות החוק לתיקון 132 [סעיף 90(ט1) לתיקון 132 לפקודה] ולתקנות חישוב רווח הון ועל אף האמור בכל דין, באם נרכש נייר ערך בתקופה האמורה **מקורב** במחיר הגבוה משווי הבורסה בעת הרכישה, יהיה המחיר המקורי, ממוצע ערכו של נייר הערך בתום כל אחד משלושת ימי המסחר בבורסה שקדמו ליום הרכישה ולא עלות הרכישה בפועל.

"קרוב" - כהגדרתו בסעיף 105א, כפי שנקבע בהוראות החוק לתיקון מספר 132 לפקודה. הגדרת קרוב כוללת כל אדם ביחסי קירבה כאמור בסעיף 88 לפקודה וכן יחסי "החזקה" שכוללים גם יחסים בין חברות המוחזקות, במישרין או בעקיפין, על ידי אדם או יחד עם אחר ולהפך, בין כל חבר בני אדם כאמור לאותו אדם וכן בין החברות ("החזקה" - החזקה במישרין או בעקיפין ב-25% או יותר באחד או יותר באמצעי שליטה, כהגדרתם בסעיף 75ב(א)(2)).

4. ניירות ערך שנרכשו לפני המועד הקובע - סעיף 105ג לפקודה - עד למועד הקובע, ככלל, רווחי הון ממכירת ניירות ערך הנסחרים בבורסה בישראל וחלק מניירות ערך הנסחרים בבורסה מחוץ לישראל, בידי יחידים וחברות שאינן בתחולת פרק ב' לחוק התיאומים, היו פטורים ממס. בחישוב רווח ההון במקרים כאמור, על מנת למנוע מיסוי חלק רווח ההון שנצמח לפני היום הקובע, קובע סעיף 105ג לפקודה את אופן חישוב המחיר המקורי וחישוב רווח ההון.

המחיר המקורי של נייר ערך שנרכש לפני המועד הקובע הינו ממוצע ערכו בתום שלושת ימי המסחר האחרונים שקדמו למועד הקובע, 1 בינואר 2003 (להלן: "**המחיר הקובע**").⁵ אולם, הוכיח המוכר כי המחיר המקורי של נייר הערך ביום רכישתו כשהוא מתואם מיום הרכישה ועד לתום שנת 2002 (להלן: "**המחיר המתואם**"), היה גבוה מהמחיר הקובע, יהא המחיר המקורי של נייר הערך - המחיר המתואם ויחולו הוראות נוספות בהתאם לכל אחד מהמקרים להלן: (א) במקרה בו נוצר הפסד הון כתוצאה מהמכירה - יותר בקיזוז חלק הפסד ההון בסכום שבו עולה המחיר הקובע של נייר הערך על התמורה (דהיינו, חלק ההפסד שנוצר החל מהמועד הקובע, יוכר כהפסד הון והכל בערכים נומינאליים); (ב) במקרה בו נוצר הפסד כתוצאה מהמכירה אך מקורו בתקופה שקדמה ליום הקובע (במקרה בו התמורה נמוכה מהמחיר המתואם וגבוהה מהמחיר הממוצע) - מחד הנישום לא יחויב במס על רווח ההון שנוצר לו החל מהיום הקובע. מאידך, הנישום לא יהיה זכאי לקזז את ההפסד שנוצר ממכירת נייר הערך.

⁵ במקרים בהם חולקו מניות הטבה או הונפקו זכויות בשל המניות, טרם המועד הקובע או לאחריו, יקבע המחיר המקורי לפי המחיר הקובע תוך שקלול מרכיב ההטבה (מרכיב ההטבה מקטין את המחיר הקובע).

3.3 חישוב רווח ההון

3.3.1 מחיר מקורי

חישוב רווח ההון במכירת ניירות ערך יערך בהתאם לכללים הקבועים בסעיף 88 לפקודה. במקרה בו מדובר בנייר ערך זהה, יום הרכישה והמחיר המקורי יקבעו בהתאם לשיטת "נכנס ראשון יוצא ראשון" (FIFO). אלא אם כן, ניתן לערוך יחוס ספציפי של עלות הרכישה במקרה בו נייר הערך הנמכר, נרכש בחשבון בנק נפרד ומוחזק באותו חשבון.⁶

3.3.2 סעיף 94 לפקודה

הוראות סעיף 94 (עודף אינפלציוני במכירת מניה), כנוסחו לאחר התיקון, לא יחולו בכל מקרה בחישוב רווח הון ממכירת מניות הרשומות למסחר בבורסה כלשהי, בין אם על מכירת המניה חלות הוראות חלק ה' לפקודה (למשל, במקרה בו תבע הנישום בניכוי הוצאות ריבית, ראה סעיף 3.1 לפרק זה) ובין אם חלות הוראות חלק ה3 לפקודה.

3.3.3 ניכויים וזיכויים אישיים

כנגד רווח ההון בחלק ה3, יותרו ניכויים וזיכויים אישיים, למעט הטבות בשל יישובי ספר (סעיפים 11, 11א ו-11ב לפקודה).

3.3.4 חישוב הסכום האינפלציוני

בחישוב רווח ההון, במכירת מניות הנסחרות בבורסה בישראל ובבורסה בחו"ל (קרי, מניות דואלית), יהיה המדד לצורך חישוב הסכום האינפלציוני מדד המחירים לצרכן, זאת ללא תלות במקום רכישת או מכירת המניות.

3.4 נישומים פטורים

נישומים אלו פטורים ממס על רווח הון בשל מכירת ניירות ערך:

א. תושב חוץ - תושב חוץ פטור ממס על רווחי הון ממכירת ניירות ערך (כהגדרתם בחוק ניירות ערך) הנסחרים בבורסה בישראל ובמכירת ניירות ערך של חברה תושבת ישראל הנסחרים בבורסה מחוץ לישראל ובלבד שרכש את אותו נייר ערך בבורסה (ולא קודם לרישום למסחר). לעניין זה, קיימת חשיבות לסעיף 68א שהוסף במסגרת התיקון. על פי הוראות הסעיף, חבר בני אדם תושב חוץ לא יהא זכאי להטבה במס, הנחה או פטור בשל היותו תושב חוץ, וזאת אם תושב ישראל הוא בעל שליטה בו או הנהנה, במישרין או בעקיפין ל-25% או יותר מההכנסות או הרווחים של תושב החוץ.⁷

⁶ בשנת 2003 קיימת אפשרות לחשב את המחיר המקורי ויום הרכישה של ניירות הערך בהתאם לשיטת הממוצע הנע המשוקלל, כמפורט בתקנות חישוב רווח ההון. לפי תקנות אלו בעת כל רכישה ומכירה של נייר ערך מאותו סוג ושל אותו מנפיק בשנת 2003 יחושב מחיר מקורי משוקלל חדש.

⁷ לעניין זה, בעל שליטה הוגדר כבעל מניות המחזיק במישרין או בעקיפין, לבדו או יחד עם אחר (כהגדרתו בסעיף 75ב לפקודה) למעלה מ-25% באחד או יותר מאמצעי השליטה (כהגדרתם בסעיף 75ב(א)(2)).

- ב. הגופים המנויים בסעיף 9(2) לפקודה, כגון, קופות גמל.
- ג. נישום הפטור ממס לפי סעיף 9(5)(ב), בכפוף להוראות הסעיף.
- ד. גופים סטטוטוריים שנקבע לגביהם בחוק שדינם לצורכי מס כדין המדינה.

3.5 דיבידנד מנייר ערך סחיר

3.5.1 דיבידנד בידי יחיד

הרפורמה במס לא שינתה את הדין לגבי שיעור המס החל על דיבידנד המתקבל בידי יחיד, כך שיחיד חייב במס על הכנסות מדיבידנד בשיעור 25%, אלא אם כן הדיבידנד מחולק מרווחי מפעל מאושר. שיעור המס החל על יחיד תושב חוץ אשר הינו תושב מדינת אמנה כפוף לאמנות.

3.5.2 דיבידנדים בידי חבר בני אדם

דיבידנד בידי חבר בני אדם תושב ישראל, לא יתחייב במס אם הנישום הוכיח שמקורו בהכנסות שהופקו או נצמחו בישראל, למעט אם אותו חבר בני אדם הוא חברה שקופה או משפחתית (במקרים אלו יחול שיעור המס שבסעיף 125ב לפקודה). שיעור המס על דיבידנד שמקורו בהכנסות שהופקו או נצמחו מחוץ לישראל או שמקורו מחוץ לישראל, יהא 25% בידי אותו חבר בני אדם מכח סעיף 126(ג). אולם, על פי הוראות הסעיף האמור, ניתן להתחייב בשיעור מס חברות של 36%⁸ תוך קבלת זיכוי ממס חברות ששולם בחו"ל בגין הכנסה זו (לפירוט נוסף ראה חוזר מס הכנסה בנושא מיסוי בינלאומי).

על פי הוראות סעיף 125ב(2), חבר בני אדם תושב חוץ חייב במס בשיעור של 25% על הכנסות מדיבידנד.

4. מיסוי רווחי הון והכנסות מאגרות חוב

4.1 כללי

במסגרת הרפורמה במס, בוטלו הוראות הפטור שבסעיף 97(א)(1) לגבי איגרות חוב נסחרות בבורסה בישראל והוראות צו הפטור מכח סעיף 97(ג) ביחס לאיגרות חוב להמרה הנסחרות בבורסה בישראל או בחו"ל בידי חברה תעשייתית. במקביל, השתנו שיעורי המס על ריבית, דמי ניכיון והפרשי הצמדה הנצמחים על אותן איגרות חוב.

לצורך קביעת שיעור המס ואופן המיסוי סווגו איגרות החוב לשתי קבוצות: צמודות ושאינן צמודות, כפי שיפורט בהמשך. הסיווג משמעותי הן לאופן חישוב רווח ההון והן לשיעור המס החל על רווח ההון וההכנסות מאותה איגרת חוב.

⁸ ראה גם הערה 9 להלן.

ככלל, שיעור המס שיחול על רווח הון ריאלי ממכירת איגרת חוב צמודה והכנסות הנצמחות מאותה איגרת יהיה 15% ושיעור המס שיחול על רווח הון ממכירת איגרת חוב שאינה צמודה והכנסות הנצמחות מאותה איגרת יהיה 10%.

4.2 הגדרות

4.2.1 פירוט סוגי איגרות חוב

אג"ח מדינה (מלווה מדינה) - איגרות חוב המונפקות על ידי המדינה. איגרות החוב יכולות להיות צמודות או שאינן צמודות ונושאות ריבית קבועה/משתנה.

מלווה קצר מועד (מק"מ) - מלווה שהוצא מכח חוק מלווה קצר מועד, התשמ"ד-1984. מלווה זה מונפק ע"י בנק ישראל לתקופה של לפחות שלושה חודשים אך לא יותר משנה. מלווה זה אינו צמוד ואינו נושא ריבית ולכן נמכר בניכיון (מתחת לערכו הנקוב).

נייר ערך מסחרי - נייר ערך, שהנפיקה חברה לתקופה שאינה עולה על שנה, שהוא התחייבות של החברה לשלם למחזיק סכום כלשהו בתום התקופה האמורה. נייר הערך אינו נושא ריבית ומונפק בניכיון.

איגרת חוב קונצרנית - איגרות חוב המונפקות על ידי תאגיד. איגרות החוב יכולות להיות צמודות/שאינן צמודות והן נושאות ריבית משתנה/קבועה.

4.2.2 איגרת חוב צמודה למדד -

איגרת חוב שכל ערכה הנקוב צמוד למלוא שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן בלבד, או שכל ערכה צמוד למלוא שיעור השינוי בשער מטבע חוץ או שהיא נקובה במטבע חוץ.

4.2.3 רווח ההון שמקורו במכירת איגרת חוב

בהתאם להגדרות "מכירה" ו"תמורה" שבסעיף 105א לפקודה, יחשב פדיון איגרת חוב כמכירה. בחישוב התמורה יש להוסיף את הפרשי ההצמדה שנצברו עד למועד הפדיון. יודגש כי דמי נכיון שמשלומים בעת פדיון אגרת חוב הינן הכנסה לפי סעיף 2(4) לפקודה, ועל כן אינם חלק מהתמורה לצורך חישוב רווח ההון.

איגרת חוב צמודה - חישוב רווח ההון במכירת איגרת חוב צמודה יערך בהתאם לקבוע בסעיף 88 לפקודה. בדומה לחישוב רווח הון ממניות הנסחרות בבורסה או בשוק מוסדר בישראל.

איגרת חוב שאינה צמודה - חישוב רווח ההון במכירת איגרת חוב שאינה צמודה יערך בהתאם לקבוע בסעיף 88 לפקודה ויראו את כל רווח ההון כרווח הון ריאלי. משמעות האמור היא כי לא יחושב בשלו סכום אינפלציוני.

4.2.4 שיעורי המס

שיעור המס החל על רווח ההון הריאלי ממכירת איגרת חוב צמודה היא 15%. שיעור המס החל על רווח ההון ממכירת איגרת חוב שאינה צמודה היא 10%. והכל באם עמד הנישום בתנאים ובכללים כפי שפורטו בסעיף 3.1 לרשימה זו.

4.2.5 הוראות מעבר

הסדר המס שחל על איגרת חוב הנסחרת בבורסה בישראל ושהונפקה עד ליום 31.12.2003 הוא שונה, ויהא כדלקמן:

1. רווח הון ממכירת איגרת חוב הנסחרת בבורסה בישראל בלבד, מסדרה שהונפקה לראשונה לפני 8.5.2000 - ימשיך להיות פטור ממס, לפי הוראות סעיף 97(א)(1) לפקודה, וזאת עד למועד פדיונה, ללא חשיבות למועד המכירה.
2. רווח ההון ממכירת איגרת חוב הנסחרת בבורסה בישראל שהונפקה בין 8.5.2000 לבין 31.12.2003 - יהיה חייב במס, אלא אם איגרת החוב נמכרה בשנת המס 2003 שאז יחול הפטור.
- במכירת איגרת חוב כאמור בשנת 2004 ואילך, יראו את המחיר המקורי כממוצע ערכה של איגרת החוב בתום כל אחד משלושת ימי המסחר שקדמו ל-1.1.2004, אלא אם הוכח לפקיד השומה כי המחיר המקורי המתואם ליום האמור גבוה ממוצע השווי, שאז יחולו הוראות סעיף 105(ג) לפקודה בשינויים המחויבים.
3. רווח הון ממכירת איגרת החוב בשנת 2003 פטור ממס, ובלבד שהמוכר אינו בעל שליטה (לפי סעיף 93(9)) בחברה המנפיקה.

4.2.6 איגרות חוב להמרה

מכירת אג"ח להמרה אינה פטורה ממס לפי סעיף 97(א) לפקודה. יחד עם זאת בהתאם לסעיף 97(ג), רשאי שר האוצר לפטור ממס רווח הון מכירת איגרת חוב הנסחרת בבורסה.

4.3 הכנסות ריבית ודמי ניכיון שמקורן באיגרת חוב

4.3.1 מקור החיוב במס

במהלך תקופת החזקת איגרת חוב, עשויים להתקבל בידי המשקיע הכנסות מריבית, ובעת פדיון יתקבלו הפרשי הצמדה ודמי ניכיון (ובמקרים מסויימים גם ריבית אם לפי תנאי האיגרת משולמת ריבית גם בפדיון).

הפרשי הצמדה

כאמור, בחישוב התמורה בעת פדיון איגרת חוב יתווספו הפרשי הצמדה לתמורה. הפרשי הצמדה מוגדרים בסעיף 1 לפקודה. בהתאם להגדרה, כל סכום כנוסף לחוב או לסכום תביעה עקב הצמדה למדד המחירים לצרכן, לשער מטבע או למדד אחר, יסווג

כ"הפרשי הצמדה". ואולם, לצורך פטור ממס, הצמדה למדד אחר לא תסווג כהפרשי הצמדה. יובהר כי הצמדה למחיר נכס אחר שאינו מדד או שער מטבע או לתוצאת פעילות החברה המנפיקה, לא יסווגו כהפרשי הצמדה ו/או ריבית.

יש לציין כי בשנת 2004 התקבל תיקון לתקנות מס הכנסה (קביעת ניירות ערך זרים והוראת שעה) (תיקון), התשס"ד-2004 (בפסקה זו: "**התיקון**"). התקנות החדשות הן הוראת שעה המשנה את הגדרת נייר ערך זר, כך שלא יראו כנייר ערך זר עסקה עתידית הנסחרת בבורסה בישראל, שהיא התחייבות או זכות למסור או לקבל בעתיד ניירות ערך זרים או מדד ניירות ערך זרים. מטרת התיקון להביא לכך ש"תעודות סל" הנסחרות בבורסה בתל-אביב לא תוגדרנה "נייר ערך זר" ועל כן שיעור המס שיחול על יחיד לגביהן, כבר ממועד כניסת התקנות לתוקף, הינו 15% (ולא 35%). החל משנת 2005 ואילך לא יהיה צורך בהוראה מיוחדת כאמור, בעקבות הכוונה להקדים את הפחתת שיעור המס לשנת 2005.

ריבית

ריבית, היא כל סכום שנוסף לחוב או לסכום תביעה ושאינו תלוי בגורם בלתי וודאי. וכן סכום התלוי בגורם אובייקטיבי הקובע את מחיר הכסף כגון: פריים, ליבור וכד' יחשב כריבית ובלבד שהשיעור נקבע מראש לתחילת תקופת מדידת או צמיחת הריבית (לדוגמא: שינוי הפריים משפיע על שיעור הריבית ממועד השינוי ואילך ולא רטרואקטיבי).

דמי ניכיון

דמי ניכיון, הם ההפרש שבין מחיר ההנפקה לבין הערך הנקוב של אותה איגרת חוב, אם המחיר נמוך מהערך הנקוב. היינו, סכום הניכיון נקבע בעת הנפקת האיגרת והוא צמוד, אם בכלל, עד לפדיון האיגרת בהתאם לתנאי האיגרת לגבי הקרן.

דמי הניכיון יהיו חייבים במס, כהכנסה לפי סעיף 42(4) לפקודה, בידי מי שפדה את איגרת החוב. כך למשל, מי שפדה איגרת חוב שערכה הנקוב צמוד ושהונפקה בניכיון, ידווח על הכנסה מדמי ניכיון בגובה ערכם הצמוד ממועד ההנפקה ועד למועד הפדיון. הריבית שמקורה באיגרת החוב תהיה חייבת במס, כהכנסה פירותית לפי סעיף 42(4) לפקודה או סעיף 12(1) לפקודה, בידי מי שקיבל אותה.

4.3.2 מיסוי הכנסות מריבית ודמי ניכיון מאיגרת חוב - עד למועד הקובע

ככלל, עד המועד הקובע, ריבית ודמי ניכיון שמקורם באיגרת חוב חייבים במס בשיעור של 35%. דמי ניכיון על איגרות חוב, שהונפקו עד ל-1.1.95 היו פטורים ממס לפי סעיף 9(13ב), בכפוף לתנאים שבסעיף. הפרשי ההצמדה היו פטורים ממס לפי סעיף 9(13) לפקודה ובלבד שאינם מהווים הכנסה לפי סעיף 12(1) לפקודה.

כך למשל, ריבית ודמי ניכיון שנתקבלו בשל איגרת חוב מדינה או איגרת חוב קונצרנית היו חייבים בשיעור מס של 35% מכוח חוק עידוד החסכון או חוק מלווה מדינה, ואילו הפרשי ההצמדה בשלהן היו פטורים ממס מכח סעיף 9(13) לפקודה, בתנאי שאינם מהווים הכנסה לפי סעיף 12(1) לפקודה.
לכלל זה מספר חריגים:

1. אגרות חוב שאינן צמודות שהונפקו על ידי המדינה - על פי התקנות שמכוחן הונפקו איגרות החוב, ריבית ודמי הניכיון בגין פטורים ממס בידי יחיד שהכנסה כאמור אינה הכנסה לפי סעיף 12(1) בידו (איגרות חוב מסוג גילון ושחר).
2. מלווה קצר מועד - על פי חוק מלווה קצר מועד והתקנות מכוחו, דמי ניכיון על מלווה קצר מועד פטורים ממס, ובלבד שאינם מהווים הכנסה לפי 12(1) לפקודה בידי מחזיק המק"מ.
3. נייר ערך מסחרי - על פי צו מס הכנסה (פטור ממס על ריבית או על דמי ניכיון לבעלי נייר ערך מסחרי), התשנ"ב-1992, הכנסות ריבית או דמי ניכיון על נייר ערך מסחרי פטורים ממס בידי יחיד, ובלבד שהמחזיק אינו בעל שליטה, כהגדרתו בסעיף 3(ט) לפקודה, המקבל ריבית או דמי ניכיון על נייר ערך מסחרי שהנפיקה חברה שהוא בעל שליטה בה.

4.3.3 מיסוי הכנסות מריבית ודמי ניכיון שמקורן באגרת חוב - למן הרפורמה במס

א. בידי יחיד

החל מיום 1 בינואר 2003, יחול דין שונה על הכנסות שמקורן באגרות חוב. סעיף 125 ג(א) קובע את ברירת המחדל, לפיה תהיה ריבית בידי יחיד חייבת במס בשיעור המס השולי ויראו את הכנסתו זו כשלב הגבוה ביותר בסולם הכנסתו החייבת, אולם בהתקיים כל התנאים הבאים הכנסות בידי יחיד שמקורן באגרות חוב חייבות במס בשיעור קבוע:

א. היחיד לא תבע בניכוי הוצאות ריבית והפרשי הצמדה כנגד הכנסות ריבית או כנגד דמי ניכיון או כנגד רווח הון מאיגרת החוב.

ב. היחיד אינו בעל שליטה, כהגדרתו בסעיף 32(9), בחברה שמשלמת את הריבית או דמי הניכיון.

ג. מקורם של הכנסות הריבית ודמי הניכיון בידי היחיד, אינו בסעיף 12(1) לפקודה.

שיעור מס של 15% - לפי סעיף 125ג(ב) לפקודה, יחול שיעור מס של 15% על הכנסות ריבית ודמי נכיון שנצמחו החל מה-1.1.2003 על איגרות חוב צמודות, שנסחרות בבורסה והונפקו ביום 8.5.00 ואילך.

שיעור מס של 10% - לפי סעיף 125ג(ג) לפקודה, יחול שיעור מס של 10% על הכנסות ריבית ודמי נכיון שנצמחו החל מה-1.1.2003 מאיגרות חוב לא צמודות הנסחרות בבורסה.

הדין שחל על הכנסות ריבית ודמי נכיון בשל אגרות חוב (לרבות אגרות חוב מדינה) צמודות למדד או לא צמודות למדד, שהונפקו לפני 8.5.00 לא שונה. היינו ריבית ודמי נכיון שמקורם באיגרת חוב מדינה שאינה צמודה (שחר וגילון) ימשיכו להיות פטורים בידי יחיד, וריבית ודמי נכיון שמקורם באיגרת חוב מדינה צמודה או איגרת חוב קונצרנית יהיו חייבים בשיעור מס של 35%.

ב. חבר בני אדם

שיעור המס החל על הכנסות ריבית או דמי נכיון בידי חבר בני אדם שמקורן באיגרת חוב לא השתנה, וישאר בהתאם לשיעור מס החברות הקבוע בסעיף 126 לפקודה (36%).⁹ אם מדובר בחברה משפחתית או בחברה שקופה שהכנסתה החייבת לצורך חישוב המס נחשבת כהכנסתו של הנישום המייצג או בעלי מניותיה, בהתאמה, יחול על היחיד שיעור המס השולי שלו, בדומה לאמור בחוזר בנושא מיסוי הכנסות מפקדונות ותוכניות חיסכון לאור תיקון 132.

5. ניירות ערך זרים

5.1 כללי

משיקולים פיסקליים ומעשיים, במסגרת הרפורמה במס הוחלט להותיר את שיעור המס החל על הכנסות ורווחי יחיד מניירות ערך זרים על 35%, וזאת עד ליום 31 בדצמבר 2006. לאחרונה הוגשה הצעה לתיקון פקודת מס הכנסה, לפיה יופחת שיעור המס החל על הכנסות ורווחי יחיד מניירות ערך זרים ל-15%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2005 (במקום 1 בינואר 2007). יש לציין כי מלבד הפחתת שיעור המס, מרבית ההסדרים החלים על ניירות ערך זרים יותרו בעינם, כגון: ההוראות לענין קיזוז הפסדים. הוראות המיסוי המובאים ברשימה זו אינן מתייחסות להצעה הנ"ל.

טרם חקיקתו של חלק ה-3 לפקודה, חלו על רווח הון ממכירת ניירות ערך זרים, כפי שנקבעו בצו מס הכנסה (קביעת ניירות ערך זרים) התשנ"ב-1992 (להלן - "צו הקביעה"), שיעורי המס הקבועים בצו מס הכנסה (שיעור המס על רווח הון ממכירת נייר ערך זר), התשנ"ב-1992

⁹ ביום 29 ביוני 2004 התקבלה בקריאה שניה ושלישית הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 137 והוראות שעה), התשס"ד 2004, לפיה יופחתו מדרגות המס, לגבי הכנסות נמוכות ובינוניות, החל מיום 1 ביולי 2004, מעבר להפחתה שנקבעה ברפורמה במס. כמו כן, יופחת בהדרגה שיעור מס החברות בישראל ב-1% בכל אחת משנות המס 2004 ו-2005 וב-2% בכל אחת משנות המס 2006 ו-2007, כך שהחל משנת המס 2007 שיעור מס החברות בישראל יהא 30%.

(ככלל, ליחיד - 35%). במסגרת התיקון, בוטלו הוראות סעיף 16 לפקודה ועמו צו הקביעה. במקביל, הותקנו תקנות מס הכנסה (קביעת ניירות ערך זרים והוראת שעה), התשס"ג-2003 מכח סעיף 105יא. תקנות אלו קובעות מהו נייר ערך זר החל משנת המס 2003.

נייר ערך זר החל מהמועד הקובע, ולאחר תיקון תקנות מס הכנסה (קביעת ניירות ערך זרים והוראת שעה) (תיקון), התשס"ד - 2004, יהיה כל אחד מאלה:

1. נייר ערך הנסחר או המיועד, לפי תשקיף הנפקתו להיסחר בבורסה או בשוק מוסדר מחוץ לישראל, למעט נייר ערך של חברה תושבת ישראל ולמעט נייר ערך הרשום גם בבורסה בישראל (רישום דואלי). לפיכך, החל מהמועד הקובע, נייר ערך של חבר בני אדם תושב ישראל, הנסחר בבורסה מחוץ לישראל לא ייחשב נייר ערך זר.
2. עסקה עתידית הנסחרת בבורסה או בשוק מוסדר מחוץ לישראל.
3. איגרת חוב שהוציאה מדינת חוץ או רשות שלטונית במדינה כזו (עד סוף 2006)
4. יחידה או תעודת השתתפות של קרן נאמנות תושבת חוץ (עד סוף 2006).

5.2 שיעור המס

הסדר המס החל על רווח הון והכנסות מניירות ערך זרים קבוע בחלק ה3 לפקודה.

להלן יפורטו הוראותיו:

5.2.1 רווח ההון ממכירת ניירות ערך זרים שנרכשו עד תום שנת המס 2006

א. שיעור המס שיחול על רווח ההון הריאלי במכירת נייר ערך זר שנמכר עד ליום

31.12.2006

שיעור המס יהא 35%. אולם, שיעור המס על רווח הון ממכירת ניירות ערך שנרכשו בטרם רישומם למסחר בבורסה או שוק מוסדר שבוצע לאחר 15 באוקטובר 1998, ייקבעו מכח הוראות סעיף 105יג(ד)(2).

ב. במכירת נייר ערך זר שנמכר ביום 1 בינואר 2007 ואילך, ימוסה רווח ההון הריאלי,

כדלקמן:

חלק רווח ההון הריאלי שנצבר עד ליום 31.12.06 - יהיה חייב במס בשיעור של 35%, ויתרת רווח ההון הריאלי - תחויב במס בשיעור של 15% ובלבד שהנישום עמד בתנאים המזכים לשיעור זה כפי שפורטו בפרק השלישי לרשימה זו ונייר הערך נרכש לאחר רישום החברה למסחר בבורסה.

ג. נייר ערך זר שנרכש כ"נייר ערך זר" לפני המועד הקובע ופסק מלהיות נייר ערך זר לאחר מועד זה (מאחר והגדרת נייר ערך זר שונתה).
במכירת נייר ערך כאמור, לא יסווג הנייר כ"נייר ערך זר", מלוא רווח ההון יחויב בשיעור מס של 15%. למען הסר ספק, הוראות סעיף 105 יג לפקודה לא יחולו במכירת נייר ערך כאמור.

5.2.2 רווח ההון ממכירת ניירות ערך זרים שנרכשו בבורסה ביום 1.1.2007 ואילך
החל מה-1 בינואר 2007, יחול דין זהה לגבי כלל ניירות הערך הנסחרים בבורסה בישראל או מחוץ לישראל. כך, רווח הון במכירת נייר ערך זר שנרכש בבורסה החל מיום 1 בינואר 2007, יהא חייב בשיעור מס של 15%, בתנאי שהתקיימו התנאים שפורטו בפרק השלישי לרשימה זו.

5.3 הכנסות ריבית, דמי ניכיון ודיבידנד שמקורם בניירות ערך זרים

5.3.1 בידי יחיד
הכנסות ריבית ודמי ניכיון שמקורם באיגרת חוב שהיא נייר ערך זר, שיום הזכאות להם (יום ה-X) הוא עד תום שנת המס 2006, וכן דיבידנד מנייר ערך זר, שיום ה-X עד תום אותה שנה, חייבים בשיעור של 35%.

הכנסות ריבית ודמי הניכיון, שיום ה-X לגביהם חל בשנת 2007 ואילך, יהיו חייבים בשיעור מס של 15% בהתאם להוראת סעיף 125(ג)(ב) לפקודה (מכיוון שאיגרות החוב נקובים במט"ח, יראו אותן כצמודים).

הכנסה מדיבידנד, שיום ה-X לגביה חל בשנת 2007 ואילך, תהיה חייבת בשיעור מס של 25%, בהתאם להוראות 125(ב)(1) לפקודה.

לפירוט בדבר זיכוי ממסי כפל ראה חוזר בנושא זה בעקבות הרפורמה במס.

5.3.2 בידי חבר בני אדם
בהתאם להוראות סעיף 126(ג) לפקודה, שיעור המס על דיבידנד המשתלם על נייר ערך זר, הינו 25%. על מנת למנוע כפל מס או לפי בקשת החברה המקבלת את הדיבידנד, והכל בכפוף לתנאי הסעיף, ישנה אפשרות ליהנות מהקלה ממיסי כפל. במקרה זה שיעור המס על הדיבידנד יהא 36%. שיעור המס על ריבית ודמי ניכיון על נייר ערך זר בידי חברה יהיה כאמור בסעיף 126 לפקודה.

6. קיזוז הפסדים

6.1 כללי

סעיף 105טו לפקודה קובע את שיטת קיזוז הפסדי הון ממכירת ניירות ערך כנגד רווח הון ממכירת ניירות הערך והכנסות שמקורן בניירות הערך. הוראות הסעיף אינן גורעות מההוראות המהותיות הקבועות בסעיף 92 לפקודה, לאמור, חובת הקיזוז, הגשת דו"ח וכיוב'. כך למשל, חייב הנישום לקזז הפסדי הון ממכירת ניירות ערך כנגד רווח הון (והכנסות שמקורן בניירות הערך בשנת 2007 ואילך) ממכירת ניירות ערך אחרים ולאחר מכן חייב הנישום לקזז את יתרת הפסד ההון שאינו מניירות ערך כנגד יתרת רווחי הון מניירות ערך שהיו לו באותה שנת מס (ראה דוגמה 2 להלן).

יש לשים לב שבהתאם להוראות סעיף 105טו, יקוזזו רק הפסדים שאילו היו רווח הון היו חייבים במס.

6.2 הוראות לקיזוז הפסדים עד לתום שנת המס 2006

הסעיף קובע הסדר זמני שיחול עד לתום שנת המס 2006, והסדר אחר שיחול בשנת 2007 ואילך. להלן יפורטו ההסדרים:

6.2.1 קיזוז הפסדים מניירות ערך ישראלים הנסחרים בבורסה עד לתום שנת המס 2006

סעיף 105טו(א) לפקודה קובע הסדר מיוחד לקיזוז הפסדים מניירות ערך הנסחרים בבורסה ושאינם ניירות ערך זרים. הקיזוז יבוצע בידי נישום, וזאת עד ליום 31.12.06 כדלקמן:

הפסד הון ממכירת ניירות ערך הנסחרים בבורסה יקוזז בשנת המס בה נוצר רק כנגד רווח הון ממכירת ניירות ערך כאמור שנוצר באותה שנה. הפסד שלא קוזז יועבר לשנות המס הבאות ויקוזז רק כנגד רווח הון ממכירת ניירות ערך כאמור.

הקיזוז יבוצע בשיטת "מס כנגד מס", היינו - הפסד הון שנוצר ממכירת ניירות ערך שאינם צמודים למדד או לשער החליפין (שאלו היה רווח הון היה חייב במס בשיעור של 10%), יחושב כך שהסכום הניתן לקיזוז יהא 10% מהפסד ההון. הפסד הון, שנוצר ממכירת מניות, ניירות ערך הצמודים למדד או לשער החליפין (שאלו היה רווח הון היה חייב במס בשיעור של 15%), יחושב כך שהסכום הניתן לקיזוז יהא 15% מהפסד ההון.

תוצאת המס לקיזוז שהתקבלה מהחישוב האמור, תקוזז כנגד המס החל על רווחי ההון ממכירת ניירות ערך הנסחרים בבורסה שנוצרו לנישום באותה שנה, בין אם הם מוסים ב-10%, או ב-15% או ב-25% מס.

סעיף 105טו קובע את דין הפסד ההון בשל ניירות ערך הנסחרים בבורסה. מאחר ואותו דין הוא דין ספציפי, יערך קיזוז הפסדי הון מניירות ערך הנסחרים בבורסה, גם אם נדרש בשל אותם ניירות ערך הוצאות ריבית, על פי סעיף זה (ראה דוגמא 3 להלן).

האמור לעיל, לא יחול על ניירות ערך זרים. לנושא קיזוז הפסדים מניירות ערך זרים ראה סעיף 6.2.2 להלן.

דוגמא 1:

בשנת המס 2004 נוצרו לנישום רווחים והפסדים מניירות ערך נסחרים בבורסה כדלקמן:

- (1) הפסד הון בסך של 10,000 ש"ח ממכירת איגרת חוב לא צמודה.
 - (2) רווח הון ריאלי בסך של 20,000 ש"ח ממכירת מניות.
 - (3) רווח הון ריאלי בסך של 5,000 ש"ח ממכירת אג"ח לא צמודה.
- הסכום הניתן לקיזוז מתוך הפסד ההון האמור הינו: $1,000 \text{ ש"ח} = (10\% * 10,000)$ סכום המס שאמור היה להשתלם על רווחי ההון האמורים, לפני קיזוז הינו: $3,500 \text{ ש"ח} = 15\% * 20,000 + 5,000$
- מסכום המס של 3,500 ש"ח יקוזז סך של 1,000 ש"ח, לפיכך יהיה סכום המס לתשלום - 2,500 ש"ח.

דוגמא 2:

בשנת המס 2004 נוצרו לנישום רווחים והפסדים כדלקמן:

- (1) רווח הון בסך של 1,000 ש"ח ממכירת מניות בבורסה.
- (2) הפסד הון בסך של 600 ש"ח ממכירת אג"ח לא צמודה בבורסה.
- (3) הפסד בסך של 300 ש"ח ממכירת מקרקעין שיום רכישתם 7.11.01.

קיזוז ההפסדים ייעשה באופן הבא:

ראשית, יעשה קיזוז המס בין פריטים 1 ו-2: $90 \text{ ש"ח} = (15\% * 1,000) - (10\% * 600)$

$90 \text{ ש"ח} =$ יתרת המס לאחר קיזוז המס בשל הפסדים שנבעו בחלק ה-3 לפקודה.

מאחר ויתרת ההפסדים מקורם בחלק ה' לפקודה, ועל פי חלק זה, בניגוד לחלק ה-3, ההפסד מקוזז כנגד רווח ולא "מס כנגד מס", יש להמיר את ה-90 ש"ח שהם במונחי מס למונחי רווח כדלקמן: $600 = 90 / 15\%$.

לפיכך, הסך האמור של 600 ש"ח יקוזז כנגד ההפסד משבח (שאלו היה רווח היה חייב בשיעור מס של 25%) והרווח שנותר הוא 300 ש"ח שמקורו בחלק ה3 לפקודה ולכן חייב במס בשיעור של 15%.

היה ונותרה יתרת מס לקיזוז לאחר החישוב המפורט לעיל, היא תועבר לשנות המס הבאות, בזו אחר זו, ותקוזז רק כנגד המס החל על רווח הון ממכירת ניירות ערך הנסחרים בבורסה שיווצר בשנים הבאות.

דוגמא 3:

בשנת המס 2004 נוצרו לנישום רווחים והפסדים כדלקמן:

- (1) רווח הון בסך של 1,000 ש"ח ממכירת מניות בבורסה.
- (2) הפסד הון בסך של 600 ש"ח ממכירת אג"ח לא צמודה בבורסה.

הנישום דרש בשנת 2003 הוצאות ריבית כנגד הכנסות הריבית מאיגרת החוב. מאחר והנישום דרש הוצאות ריבית בניכוי כנגד הכנסות מאיגרת החוב, אילו היה ממכירתה רווח הון היה מתחייב בשיעור מס של 25%. ואולם, בהתאם לסעיף 105טו, יהיה הפסד ההון מאותה איגרת, לצורך קיזוז ההפסד בגינה שווה ערך למס בשיעור של 10% מסכום ההפסד.

$$\text{המס לתשלום יהיה: } 90 \text{ ש"ח} = 1000 * 10\% - 600 * 15\%$$

יודגש, אם לא התקיימו כל התנאים המזכים שפורטו בפרק השלישי לרשימה זו, כך שחל על רווח ההון ממכירת ניירות הערך בבורסה שיעור מס של 25% (למשל, הנישום תבע הוצאות ריבית), עדיין יחולו הוראות סעיף 105טו לפקודה וניתן יהיה לקזז את ההפסד רק כנגד רווח מניירות ערך בשיעורי המס הנקובים באותו סעיף.

6.2.2 קיזוז הפסדים מניירות ערך זרים - הוראה זמנית עד לתום שנת המס 2006

סעיף 105טו(ב) קובע הסדר מיוחד לקיזוז הפסדים מניירות ערך זרים, וזאת עד לתום שנת המס 2006.

לפי הסעיף האמור, הפסד הון שנוצר ממכירת ניירות ערך זרים, והמכירה היא עד לתום שנת המס 2006, יקוזז רק כנגד רווח הון מניירות ערך זרים (בדומה לדין שהיה קיים קודם לתיקון בסעיף 92(א)(2) לפקודה).

6.3 קיזוז הפסדים מניירות ערך - הדין בשנת המס 2007 ואילך

לפי סעיף 105טו(ג) לפקודה, החל בשנת המס 2007 ואילך, הפסד הון ממכירת כל סוגי ניירות ערך הנסחרים בבורסה בישראל ומחוץ לישראל (לרבות ניירות ערך שנחשבו ניירות ערך זרים עד לתום שנת המס 2006), יקוזז כנגד רווחי הון ממכירת כל סוגי ניירות הערך הנסחרים בבורסה וכנגד ריבית ודיבידנד שמקורם בניירות ערך האמורים.

הקיזוז יעשה בשיטת "מס כנגד מס" כמפורט 6.2 לעיל.

6.3.1 קיזוז הפסדים מניירות ערך זרים הנסחרים בבורסה - הדין בשנת המס 2007 ואילך.

החל משנת המס 2007, הפסד הון ממכירת נייר ערך זר, בין אם נרכש בבורסה מחוץ לישראל לפני תום שנת המס 2006 ובין אם נרכש לאחר המועד האמור, יקוזז הפסד ההון כאילו היה הפסד הון מנייר ערך ישראלי הנסחר בבורסה בישראל.

לפנים משורת הדין, הפסד הון מנייר ערך זר שנוצר לפני שנת המס 2007 והועבר לשנים שלאחר שנת המס 2007, יקוזז תחילה כנגד רווח הון ממכירת נייר ערך זר, והיתרה תקוזז כנגד רווח הון ממכירת כל סוגי ניירות ערך בשיטת "מס כנגד מס" בשיעור של 15% מגובה ההפסד.

דהיינו, 15% מגובה ההפסד המועבר לשנת המס 2007 ואילך, יותר בקיזוז כנגד מס רווח הון ממכירת ניירות ערך הנסחרים בבורסה, וכן כנגד ריבית ודיבידנד מניירות ערך כאמור.

היה ונוצר לנישום רווח הון ממכירת נייר ערך זר לאחר ה-1.1.2007 אשר חייב במס בשיעורים של 35%-15% בחלוקה לינארית ולנישום הפסדי הון מועברים מניירות ערך זרים (שמקורם מלפני 1.1.2007), יקוזז הפסד ההון תחילה כנגד חלק רווח ההון החייב בשיעור של 35% ויתרת ההפסד תקוזז בשיטת מס כנגד מס בשיעור של 15% מגובה ההפסד הנותר.

6.3.2 קיזוז דמי נכיון ריבית ודיבידנד כנגד הפסדי הון - סעיף 105טו(ג) לפקודה.

החל משנת המס 2007, ניתן יהיה לקזז הפסד הון בשל מכירת נייר ערך הנסחר בבורסה, שאילו היה רווח הון היה חייב במס, כנגד ריבית ודמי נכיון שהתקבלו באותה שנת מס ומקורם בניירות ערך נסחרים.

בהתאם לאמור בסעיף, אין מניעה לקזז את הפסד ההון מנייר ערך נסחר כנגד ריבית או דמי נכיון שמקורם בנייר ערך נסחר אחר.

על אף האמור לעיל, בהתאם לתקנות חישוב רווח הון, יותר קיזוז הפסד הון מפדיון אג"ח או מק"מ הנסחרים בבורסה כנגד דמי נכיון מאותה אגרת שהתקבלו בפדיון. ובלבד שאילו היתה תוצאת הפדיון רווח הון חייב במס בישראל והפדיון אינו בידי בעל שליטה.

6.4 קיזוז הפסדי הון ממכירת ניירות ערך שבמועד הקובע פסקו להיות ניירות ערך זרים

כאמור לעיל, הגדרת ניירות ערך זרים הנה הגדרה שונה החל מהמועד הקובע. בעקבות שינוי ההגדרה יתכן וניירות ערך שנחשבו ניירות ערך זרים עד לאותו מועד לא יחשבו ניירות ערך זרים במכירתם.

מכירת ניירות ערך כאמור, תחשב כמכירת ניירות ערך שאינם זרים ויחול הדין כאמור לעיל, למעט בנושא הפסדים מועברים מלפני המועד הקובע מאותם ניירות ערך.

6.5 סעיף 94 - קבלת דיבידנד

במסגרת התיקון, התווסף לפקודה סעיף 94. הסעיף קובע כי הפסד הון שנוצר לחבר בני אדם כתוצאה ממכירת מניה, יופחת בגובה הדיבידנד שנשתלם בשל המניה לחבר בני האדם במשך תקופה של 24 חודשים שקדמו למכירת המניה. "הפחתת הפסד" כאמור תתבצע במקרים בהם לא שולם מס בישראל על הדיבידנד או ששולם עליו מס בישראל בידי מי שקיבל אותו בשיעור הנמוך מ-15%. הקטנת ההפסד תבוצע בגובה הדיבידנד ברוטו (לרבות המס החל עליו). למען הסר ספק, הקיזוז נעשה לצורך חישוב גובה הפסד ההון בלבד.

7. הוראות כלליות

7.1 ניכוי מס במקור

בהתאם לתקנות מס הכנסה (ניכוי מתמורה), מתשלום או מרווח הון במכירת נייר ערך או בעסקה עתידית), התשס"ג-2002, בשנת המס 2003, עד ליום 30 ביוני 2003, ינוכה מס במקור מהתמורה המתקבלת ממכירת ניירות ערך נסחרים בבורסה בשיעור של 0.5%. החל מ-30 ביוני 2003 עד ליום 31 בדצמבר 2003, בשיעור של 1%. אולם, אם חבר הבורסה נערך עוד בשנת המס 2003 לחישוב רווח הון וניכוי מס במקור ממנו, יוכל אותו חבר בורסה לנכות מס במקור מרווח ההון בשיעור של 15%-35% לפי סוג הנייר.

בכל מקרה, החל בשנת המס 2004, ינוכה מס במקור מרווח ההון שנבע במכירת ניירות ערך הנסחרים בבורסה, בשיעורים של 10%, 15%-35% לפי העניין.

7.2 מקדמות, פריסה ושיעורי מס היסטוריים

לפי סעיף 105(ג) לפקודה, על רווח הון ממכירת ניירות ערך נסחרים, בין אם הוא חייב במס לפי חלק ה' לפקודה ובין אם הוא חייב במס לפי חלק ה' לפקודה (למשל, אם הנישום תבע הוצאות ריבית), לא יחולו סעיפים 91(ד) - (ו) לפקודה, ולפיכך יחול האמור:

1. אם נוכה מס במקור ממכירת נייר הערך, לא תהא חובת תשלום מקדמה בשיעור של 25%. לא נוכה מס כאמור, יחולו הוראות סעיף 91(ד) לפקודה.
2. פריסה - הוראות הפריסה לפי סעיף 91(ה) לפקודה לא יחולו.
3. שיעורי מס היסטוריים - אין הנישום זכאי לשיעורי מס היסטוריים.

7.3 קיזוז הפסדים מעסק או ממשלח יד - סעיף 28(ג) לפקודה

בהתאם לסעיף האמור, אין חובה לקיזוז הפסד שהיה לאדם בעסק או במשלח יד כנגד רווח הון והכנסות שמקורן בניירות ערך, וזאת בדומה לדין החל על רווח הון אינפלציוני. נישום שלא ביקש בדוח לפי סעיף 131 שלא יקוזז ההפסד האמור, לא יכול לחזור בו.

7.4 התרת הוצאות

בהתאם לתקנות חישוב רווח ההון, הוצאות דמי ניהול חשבון ניירות ערך ודמי משמורת בלבד, יותרו בניכוי כנגד רווח ההון מניירות הערך גם אם שיעור המס בשלו נקבע בהתאם לסעיף 105 יב לפקודה. הוצאות מימון יותרו כנגד רווח ההון רק בהתאם לתקנות שייקבעו בנושא. במקרה זה שיעור המס שיחול על רווח ההון יהיה לפי סעיף 91, כאמור לעיל.

מיסוי הכנסות מפקדונות ותוכניות חסכון בידי יחיד

במסגרת תיקון מספר 132 לפקודת מס הכנסה, התשס"ב 2002¹, כתיקונו על ידי חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132) (תיקון), התשס"ג 2002² (להלן: "**הרפורמה במס או התיקון**"), שונה משמעותית אופן מיסויין של הכנסות יחידים במישור הפרטי מריבית, מהפרשי הצמדה ומרווחים אחרים הנובעים מתוכניות חסכון ומפקדונות. טרם הרפורמה במס, על פי רוב, הכנסות כאמור בידי יחידים במישור הפרטי היו פטורות ממס. **למן הרפורמה במס, הכנסות ריבית ממרבית אפיקי החיסכון, וביניהם תוכניות חסכון ופקדונות, חייבות במס בשיעור של 10% או 15%. משיקולים פרקטיים ועל מנת לצמצם את החיכוך עם רשויות המס, על פי רוב הכנסות כאמור בידי יחידים במישור הפרטי אינה מחייבת הגשת דוחות למס הכנסה, וגביית המס מתבצעת באמצעות ניכוי מס במקור על ידי המשלם, בהתאם לשיעור המס החל על ההכנסה.**

במאמר מוסגר, נציין כי הכנסות כאמור, בידי יחידים במישור הפרטי, ככלל אינן חייבות בדמי ביטוח לאומי. ביום 21 ביוני 2004, התקבלה בקריאה ראשונה הצעת חוק לביטוח לאומי (תיקון מספר 73), התשס"ד – 2004, בה מוצע לתקן את סעיף 350(א) לחוק ולקבוע בו, כהוראה של קבע, פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי על הכנסה מריבית, לרבות ריבית ורווחים מקופות גמל או תוכניות חסכון, הכנסה שמקורה באגרות חוב הנסחרות בבורסה והכנסה מדיבידנד (הכנסה החייבת במס לפי סעיפים 125ב, 125ג(ב) ו-125ג(ג) לפקודה, ובלבד שאינה הכנסה המשתלמת לבעל שליטה בחברה המשלמת את ההכנסה). טרם ההצעה, נקבעה הוראת שעה, עד ליום 31 בדצמבר 2003, אשר קובעת כאמור.

רשימה זו, המבוססת על חוזר מס הכנסה מספר 20/2002 (להלן: "**חוזר מס הכנסה או החוזר**"), מטרתה לסקור בתמציתיות את הסדרי המיסוי שנקבעו להכנסות כאמור למן הרפורמה במס ולשם כך מתייחסת לנושאים הבאים:

- פרק ראשון: הגדרות
- פרק שני: מקור החיוב במס והוראות ההנחה במס טרם הרפורמה במס
- פרק שלישי: הוראות החוק למן הרפורמה במס
- פרק רביעי: תוכניות חסכון ופקדונות שהופקדו לפני המועד הקובע (הוראות מעבר)
- פרק חמישי: קיזוז הפסדים מעסק או ממשלח יד
- פרק שישי: פטורים וניכויים
- פרק שביעי: גביה ותפעול הפטור/ניכוי

¹ החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132), התשס"ב 2002, ס"ח 1863.
² החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132) (תיקון), התשס"ב 2002, ס"ח 1881.

1. הגדרות

במסגרת הרפורמה במס הוגדרו המונחים "תוכנית חסכון", "פקדון" ו"תאגיד בנקאי".
תוכנית חסכון - בתאגיד בנקאי, לרבות תכנית חיסכון שאושרה לפי חוק עידוד החיסכון וכן מרכיב החיסכון בפוליסה לביטוח חיים, או תכנית חיסכון שצורפה לפוליסה כאמור ושאושרה על ידי המפקח על הביטוח כמשמעותו בחוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981.

פקדון - בתאגיד בנקאי, לרבות תכנית חיסכון שאושרה לפי חוק עידוד החיסכון וכן מרכיב החיסכון בפוליסה לביטוח חיים, או תכנית חיסכון שצורפה לפוליסה כאמור ושאושרה על ידי המפקח על הביטוח כמשמעותו בחוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981.

תאגיד בנקאי - כמשמעותו בחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981;
כאשר קיים ספק לגבי תאגיד מסוים, יש לוודא עם בנק ישראל האם התאגיד הינו תאגיד בנקאי.

משמעות ההגדרות היא, כי דין אחד יחול לגבי ריבית שנתקבלה בתוכניות חסכון, או בפקדונות בארץ, או בחוץ לארץ.

2. מקור החיוב במס והוראות ההנחה במס טרם הרפורמה במס

סעיף 2(4) לפקודה הינו סעיף המקור לחיוב במס של הכנסות ריבית והפרשי הצמדה (לרבות, הפרשי שער).

(א) הכנסות ריבית והפרשי הצמדה מתוכניות חסכון

הכנסות ריבית מתוכניות חסכון שנצמחו עד ליום 1 בינואר 2003 (להלן: "**המועד הקובע**"), פטורות ממס בידי יחידים, מכח סעיף 5 לחוק עידוד החסכון, הנחות במס הכנסה וערבות למילווה, התשט"ז – 1956 (להלן: "**חוק עידוד החסכון**") והצוים שהותקנו מכוחו. הפרשי הצמדה שנצמחו בידי יחידים מאותן תוכניות, פטורים ממס מכח סעיף 9(13) לפקודה.

(ב) הכנסות ריבית והפרשי הצמדה מפקדונות

הכנסות ריבית מפקדונות שנצמחו עד המועד הקובע, פטורות ממס, בדרך כלל, על פי הצווים שהותקנו מכח סעיפים 15א ו-16 לפקודה. הפרשי הצמדה שנצמחו בידי יחידים מאותן תוכניות חסכון או פקדונות, פטורים ממס מכח אותם צווים ומכח סעיפים 9(13) ו-9(14) לפקודה.

3. הוראות החוק למן הרפורמה במס

החל מהמועד הקובע בוטל סעיף 5 לחוק עידוד החסכון (אשר מכוחו הותקנו הצוים אשר פטרו ממס את הריבית והפרשי ההצמדה בתוכניות החסכון), בוטל סעיף 9(14) לפקודה הפוטר הפרשי הצמדה ותוקן סעיף 9(13) לפקודה.

הכנסות הנובעות מתוכניות חסכון ופקדונות בידי יחיד, תמוסנה החל מהמועד הקובע, כדלקמן:

סעיף 125ג(א) לפקודה קובע את ברירת המחדל לגבי הכנסות ריבית כאמור בידי יחיד:
(א) יחיד חייב במס על הכנסה מריבית ומדמי ניכיון בשיעורים המפורטים בסעיף 121, ויראו את הכנסתו זו כשלב הגבוה ביותר בסולם הכנסתו החייבת.

סעיף 125 (ב) ו- 125ג(ג) קובעים שיעורי מס נמוכים מברירת המחדל, כפי שהוצגה בסעיף 125ג(א), בהתקיים התנאים הבאים:

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א) יחיד חייב במס בשיעור של 15% בכל אחד מאלה:

(1) על ריבית ורווחים שקיבל מקופת גמל לתגמולים וכן על ריבית ורווחים שקיבל מקרן השתלמות, במועדים הקבועים בסעיף 9(א16) או (ב16);

(2) על ריבית או דמי ניכיון, שהם הכנסה לפי סעיף 4(2), שמקורם באגרות חוב נסחרות בבורסה או בשוק מוסדר, בישראל או מחוץ לישראל, וכן מילווה מדינה, אם היחיד אינו בעל שליטה בחברה המשלמת ריבית כאמור;

(3) על ריבית ורווחים שמקורם בתכנית חסכון או בפקדון ושהם הכנסה לפי סעיף 4(2);

(4) על ריבית ודמי ניכיון המשתלמים במועד הפדיון של מילווה קצר מועד כהגדרתו בסעיף 105א;

(5) על ריבית ודמי ניכיון המשתלמים על ניירות ערך זרים כהגדרתם בסעיף 105א ששולמו בשנת המס 2007 ואילך;

והכל אם היחיד לא תבע ניכוי הוצאות ריבית והפרשי הצמדה בשל הנכסים האמורים, וההכנסה כאמור אינה הכנסה לפי סעיף 12(1) בידיו, אינה רשומה בפנקסי חשבוניותיו ואינה חייבת ברישום כאמור.

(ג) על אף הוראות סעיף קטן (ב), יוטל מס בשיעור של 10% על ריבית או דמי ניכיון שמקורם באגרות חוב או במילווה קצר מועד, כאמור בסעיף קטן (ב)(2) או (4) וכן על ריבית שמקורה בתכנית חסכון או בפקדון כאמור בסעיף קטן (ב)(3), למעט תכנית חיסכון בפוליסת ביטוח חיים, שאושרה על ידי המפקח על הביטוח כפוליסה משתתפת ברווחים או המצורפת לפוליסה כאמור, ובלבד שאינם צמודים למדד כהגדרתו בסעיף 105ב(ג).

- לצורך קביעת שיעורי המס השונים חולקו תוכניות החסכון והפקדונות לשני סוגים, כדלהלן:
- א. **צמודים למדד** - תוכנית חסכון ופקדון יחשבו כצמודים למדד רק אם כל ערכם צמוד למלוא שיעור עליית המדד, או למלוא השינוי בשער החליפין לפי תנאי תוכנית החסכון או הפקדון והכל עד לפדיון. תוכנית חיסכון או פקדון שבהם הקרן, לפי תנאי החיסכון או הפקדון, צמודה ליותר מ- 100% משיעור עליית המדד, יחשבו כצמודים למדד באופן שיתרת ההצמדה שמעל ל- 100% תחשב כריבית. שיעור המס שיחול על ריבית זו יהיה 15%.
- ב. **אינם צמודים למדד** - תוכנית חסכון ופקדון יחשבו כאינם צמודים למדד, כאשר ערכם אינו צמוד למדד, או אם ערכם צמוד בחלקו לשיעור עליית המדד, עד לפדיון.

יובהר כי בכל מקרה בו ניתנת הטבה כלשהי כהנחה המקטינה את סכום הריבית שאמור להשתלם, תחשב ההנחה כחלק מהכנסות הריבית. למשל, כאשר מקטינים ריבית זכות בגין פיקדון כנגד ריבית חובה בגין חשבון עו"ש, הרי שההנחה תיחשב כחלק מהכנסות הריבית על הפקדון.

לעניין זה הוגדר "מדד" בסעיף 105א(א) כמדד המחירים לצרכן בלבד ולגבי נכס שערכו צמוד למטבע חוץ או שערכו נקוב במטבע חוץ - שער המטבע.

3.1 פיקדון או תוכנית חסכון צמודים למדד

- סעיף 125ג(ב) לפקודה קובע כי ריבית ורווחים אחרים על פקדון או תוכנית חסכון צמודים למדד, יחוייבו במס בשיעור 15%, כל עוד מתקיימים התנאים המצטברים להלן:
- ההכנסה הופקה או נצמחה בידי יחיד.
 - מקור ההכנסה הינו סעיף 2(4) לפקודה.
 - ההכנסה אינה רשומה בספרי החשבונות של היחיד ואף אינה חייבת ברישום כאמור.
 - היחיד לא תבע הוצאות מימון בשל תוכנית החסכון או הפקדון. במקרה שתבע היחיד הוצאות כאמור, יחול סעיף 125ג(א) לפקודה, כלומר היחיד ימוסה על פי שיעור המס השולי.

פטור להפרשי הצמדה לפי סעיף 9(13) לפקודה:

הפרשי הצמדה למדד, למעט הפרשי הצמדה חלקיים, בתוכנית חסכון או בפקדון, פטורים ממס מכח סעיף 9(13) לפקודה ובלבד שמקור ההכנסה אינו סעיף 2(1) לפקודה. על פי תיקון 132, הפטור מכח סעיף 9(13) יחול רק על יחידים.³

³ בחזור מס הכנסה נאמר, כדלקמן: "הפרשי ההצמדה למדד, למעט הפרשי הצמדה חלקיים, בתוכנית חיסכון או בפיקדון בנקאי יהיו פטורים ממס מכוח סעיף 9(13) לפקודה ובלבד שמקור ההכנסה הוא סעיף 2(1) לפקודה". לדעתנו בחזור טעות סופר והכוונה היא למקרים בהם ההכנסה אינה הכנסה מעסק.

משמעות הפטור להפרשי הצמדה, הינו חיוב במס של הריבית הריאלית בלבד. לאור התיקון שבהגדרת הפרשי הצמדה בסעיף 1 לפקודה, הפטור לא יחול לגבי הפרשי הצמדה שאינם למדד המחירים לצרכן או לשער המטבע.⁴ בנוסף, כאמור, לא יחול הפטור לגבי הפרשי הצמדה חלקיים, כפי שקבע שר האוצר בתקנות מכח סמכותו לפי סעיף 9(13) לפקודה.

3.2 פקדון או תכנית חסכון שאינם צמודים למדד

סעיף 125ג(1) לפקודה קובע כי הכנסה מפקדונות או תוכניות חסכון שאינם צמודים למדד, תחוייב במס בשיעור 10% ובלבד שהתקיימו התנאים בסעיף 3.1 לעיל. ריבית המשלימה הצמדה לריבית קבועה מראש, תחשב תוכנית שאינה צמודה למדד.

בהערת אגב נציין כי אומנם שיעור המס בתוכניות ובפקדונות הצמודים למדד הינו גבוה יותר (15% לעומת 10%), אולם ההכנסה החייבת במקרים אילו נמוכה יותר, מכיוון שהפרשי ההצמדה בפקדונות ובתוכניות חסכון צמודות פטורים ממס (נקודת האיזון הינה שיעור עליית מדד של 3.3%).

3.3 הערות:

- א. למען הסר ספק, האמור בסעיפים 3.1 ו- 3.2 לעיל חל אך ורק לגבי יחידים. למשל, במידה ומקור ההכנסה הינו בתוכנית חסכון או פקדון שהפקידה חברה שקופה, או חברת בית, הרי שהאמור בסעיפים דלעיל לא יחול, שהרי החברות האלו חייבות ברישום ההכנסה בספרי חשבוניותיהן.
- ב. במידה ולא התקיימו התנאים בסעיפים 3.1 ו- 3.2, הרי שיחול שיעור המס השולי של הנישום, בהתאם להוראות סעיף 125ג(א) לפקודה.
- ג. קיימים מקרים בהם ליחיד קיימת האפשרות לבחור בסיום התוכנית או, בסיום תקופת הפקדון את סוג המסלול. למשל, מסלול הצמוד למדד, או מסלול הצמוד בחלקו למדד, או אף מסלול שאינו צמוד כלל למדד. במקרים אילו, לעניין שיעור המס, יש לבחון בסוף התקופה את המסלול שבחר הנישום ולפיו למסות את הכנסותיו. למשל, כאשר בחר במסלול הצמוד במלואו למדד, הרי ששיעור המס יהא 15%. אם בחר במסלול הצמוד בחלקו למדד, הרי ששיעור המס על הכנסותיו מתוכנית החסכון או מהפקדון יהא 10%.
- ד. במקרים בהם נמשכו כספים לפני תום תקופת החסכון, או הפקדון ("שבירה"), וכתוצאה מכך לא שולמו הפרשי ההצמדה במלואם, ימוסו ההכנסות בשיעור מס של 10%.

⁴ במסגרת הרפורמה במס נקבע בהגדרת "הפרשי הצמדה", כי לעניין פטור ממס, יראו הפרשי הצמדה רק סכום שנוסף לחוב או לתביעה עקב הצמדה למדד המחירים לצרכן או לשער המטבע (דהיינו, לא יחול פטור ממס על הפרשי הצמדה למדד אחר).

ה. הכנסות ריבית, הפרשי הצמדה ורווחים אחרים, בידי חבר בני אדם, ימוסו בשיעור המס הקבוע בסעיף 126 לפקודה, בין אם ההכנסה לפי סעיף (4)2 לפקודה ובין אם לפי סעיף (1)2 לפקודה.⁵

כל האמור לעיל רלוונטי הן לתוכניות חסכון והן לפקדונות שמקורם בהפקדות חד פעמיות והן לפקדונות ותוכניות חסכון שמקורם במספר הפקדות.

4. תוכניות חסכון ופקדונות שהופקדו לפני המועד הקובע (הוראות מעבר)

יש להבחין בין שני סוגי תוכניות חסכון ופקדונות:

א. תוכניות חסכון ופקדונות שנפתחו לפני ה- 8 במאי 2000.

ב. תוכניות חסכון ופקדונות שנפתחו אחרי ה- 8 במאי 2000.

4.1 תוכניות חסכון ופקדונות שנפתחו לפני ה- 8 במאי 2000

בתוכניות חסכון ופקדונות שנפתחו לפני ה- 8 במאי 2000, הריבית שנצמחה או שנצברה מיום פתיחת הפקדון או תוכנית החסכון ועד ל"תחנת היציאה הראשונה" שמועדה לאחר היום הקובע תהא פטורה ממס. על ריבית שנצמחה או שנצברה לאחר מועד תחנת היציאה הראשונה תחולנה הוראות התיקון, כלומר חיוב במס במועד משיכת הכספים, או במועד סיום תקופת הפקדון.

הגדרות:

א. "תחנת היציאה הראשונה" – המועד בו ניתן למשוך כספים מתוכנית החסכון או הפקדון, גם כאשר לא נמשכו כספים בפועל, לאחר יום 1 בינואר 2003, מבלי שהמשיכה תהא כרוכה בהרעת תנאי החסכון, והכל כפי שהוגדר בתנאי החסכון או הפקדון.

ב. "הרעה" – הרעה בתנאי תוכנית החסכון או הפקדון תחשב מצב בו משיכת הסכומים בתחנת היציאה הראשונה האפשרית, לפי תנאי תוכנית החסכון או הפקדון, כרוכה בהרעה בתנאי הזכאות לריבית, הפרשי הצמדה ורווחים אחרים, כפי שנצברו עד לאותו מועד – הרעה לאחר. במצב בו קיימת הרעה כאמור, לא יחשב מועד זה "תחנת היציאה הראשונה".

האמור לעיל יחול הן לגבי הפקדה חד פעמית במועד פתיחת תוכנית החסכון והן במקרים של מספר הפקדות באותה תוכנית חסכון (על בסיס קבוע או משתנה), ללא קשר למועד ההפקדות עצמן, אלא על בסיס מועד פתיחת תוכנית החסכון ובלבד שההפקדות בתוכנית החסכון, בוצעו בהתאם לכללים שנקבעו לגבי הגדלת ההפקדות בתוכניות החסכון.

5 לעניין שיעור המס הקבועים בסעיף 126 לפקודה, ראה פרק 1: הפחתת שיעורי המס.

4.2 תוכניות חסכון ופקדונות שנפתחו החל מיום ה- 8 במאי 2000

הריבית בתוכניות חסכון או בפקדונות שנפתחו החל מיום ה- 8 במאי 2000, שנצברה החל מיום 1 בינואר 2003, תחוייב במס באופן ובשיעורים כמפורט לעיל. הריבית תחוייב במס גם במקרה ששולמה מראש בתקופה שבין 12 ביוני 2002 עד ליום 31 בדצמבר 2002.

חלוקת הריבית לתקופה שלפני היום הקובע לתקופה שלאחר היום הקובע, תהא על בסיס לינארי לפי מספר הימים בכל אחת מהתקופות.

דוגמאות⁶:

א. תוכנית חסכון נפתחה ביום 1 בינואר 2000 לתקופה של 6 שנים. תחנות היציאה נקבעו לתאריכים 31.12.2002, 31.12.2004 ו- 31.12.2005. הריבית תהא בשיעור 5% לשנה, על פי תנאי התוכנית. בעל התוכנית יוכל למשוך את הכספים שנצברו בתחנות היציאה.

התוכנית נפתחה לפני ה- 8 במאי 2000 ולכן הכספים שהנישום ימשוך בתאריך 31.12.2004, התחנה הראשונה שלאחר 1.1.2003, יהיו פטורים ממס. מאחר ואין הרעה לאחר בתחנת היציאה הראשונה, יתרת הריבית שתצבר לאחר 31.12.2004 תחוייב במס בשיעור 10%, או 15% על פי תנאי החסכון.

ב. פקדון נפתח ביום 1.1.2002 לתקופה של 24 חודשים. ביום 30.6.2003 קיימת תחנת יציאה. הפקדון נפתח לאחר 8.5.2000 ולכן הריבית שנצברה בתקופה שבין 1.1.2002 לבין 31.12.2002, תהא פטורה ממס. הריבית שנצברה החל מהיום הקובע, היינו מיום 1.1.2003 ועד ליום סיום תקופת הפקדון, תהא חייבת במס בשיעור 10% או 15% לפי תנאי הפקדון. במקרה האמור לתחנת היציאה הראשונה אין משמעות מכיוון שהתוכנית נפתחה לאחר 8 במאי 2000.

ג. תוכנית חסכון נפתחה ביום 1.1.2000 לתקופה של 6 שנים. על פי תנאי התוכנית היא נושאת ריבית שנתית בשיעור 2% כל שנה. בנוסף, אם לא ימשכו הכספים שהופקדו בה עד למועד הסיום בתאריך 31.12.2005, יקבל בעל התוכנית מענק בסך 1,000 ש"ח, כתוספת לריבית האמורה לעיל. בתוכנית הוגדרו תחנות יציאה כל שנתיים ממועד פתיחת התוכנית. עצם המענק המובטח לבעל התוכנית במקרה שלא ימשוך את כספי התוכנית עד לסופה, אינה גורעת מהיות תחנת היציאה שלאחר 1.1.2003, מלהיחשב כתחנת היציאה הראשונה. מכאן, שהריבית שתיצבר לאחר תחנת היציאה הראשונה שלאחר 1.1.2003, כלומר הריבית שתיצבר לאחר 31.12.2003, תהא חייבת במס.

⁶ כל הדוגמאות מתייחסות לתוכניות חסכון ופקדונות אשר ההכנסה בגינם פטורה ממס לפני היום הקובע.

ד. תוכנית חסכון נפתחה ביום 1.1.2000 לתקופה של 6 שנים. הריבית השנתית הינה בשיעור 2% ותחנות היציאה הוגדרו כל שנתיים. לפי תנאי התכנית, במשיכת הכספים בתחנת היציאה הראשונה, יופחת שיעור הריבית המצטבר עד לאותו מועד ב- 1% ובתחנת היציאה השנייה יופחת שיעור הריבית ב- 0.5%. באופן זה, אם ימשכו הסכומים לאחר שנתיים, הריבית תהא בשיעור 1% שנתי בשל כל תקופת החסכון, אם ימשכו הסכומים לאחר 4 שנים – תהא הריבית בשיעור 1.5% בשל כל תקופת החסכון. אם ימשכו הסכומים בתחנת הסיום – הריבית תהא בשיעור 2% שנתי בשל כל תקופת החסכון.

בדוגמה האמורה, תיתכן הרעה בתנאי התוכנית במידה והסכומים ימשכו לפני סיום תקופת התוכנית ולכן תחנת היציאה הראשונה, החלה בתאריך 31.12.2003, אינה מהווה תחנת יציאה, לעניין חיוב במס של הריבית שתיצבר החל מאותו מועד ואילך.

5. קיזוז הפסדים מעסק או ממשלח יד

בהתאם להוראות סעיף 28(ג) לפקודה אין חובה על יחיד לקזז הפסד מעסק או משלח יד כנגד הכנסות מפקדונות ותוכניות חיסכון ששיעור המס החל עליהם הינו בהתאם להוראות הקבועות בסעיפים 125(ב) ו-125(ג), במידה והנישום ביקש זאת עם הגשת הדוח השנתי, וזאת בדומה לדין החל על רווח הון אינפלציוני.

6. פטורים וניכויים

6.1 תושב חוץ

צו מס הכנסה (פטור ממס על פקדון תושב חוץ), התשס"ג - 2002 פוטר ממס ריבית מפקדונות במטבע חוץ המשתלמת לתושב חוץ, החל מיום 1.1.2003. הפטור חל על פקדון במטבע חוץ שמקורו בכספים שהובאו מחוץ לישראל.

הפטור ינתן בהתקיים התנאים המצטברים הבאים:

- א. הפקדון הינו במטבע חוץ, אצל החשב הכללי או בתאגיד בנקאי.
- ב. תושב החוץ אינו בעל מפעל קבע בישראל ואינו מנהל עסק או משלח יד בישראל.
- ג. כל שותפי הפקדון הינם תושבי חוץ.
- ד. החל מיום 1.1.2003, על תושב החוץ להצהיר כי הינו תושב חוץ. את ההצהרה יש להגיש עד תחילת שנת המס או 14 יום ממועד פתיחת הפקדון.
- ה. הפקדון לא שימש למתן הלוואה או כבטוחה להלוואה שנתן התאגיד הבנקאי לקרובו של תושב החוץ, או לחבר בני אדם שתושב החוץ הינו בעל שליטה בו, כאשר הם תושבי ישראל.

על פי סעיף 68 לפקודה, אשר הוסף במסגרת התיקון, חבר בני אדם לא יהא זכאי להטבות במס, הנחה או פטור בשל היותו תושב חוץ, כאשר תושב ישראל הינו בעל שליטה בו או הנהנה, במישרין או בעקיפין, ל- 25% או יותר מהרווחים של תושב החוץ. לעניין זה "בעל שליטה הינו בעל בעל מניות המחזיק במישרין או בעקיפין, לבדו "יחד עם אחר" למעלה מ- 25% באחד או יותר מאמצעי השליטה כהגדרתם.

6.2 עולים חדשים

צו מס הכנסה (פטור ממס על הכנסה מריבית על פקדון במטבע חוץ), התשס"ג – 2002, פוטר ממס, לתקופה של 20 שנים מיום עלייתו של העולה, הכנסת ריבית המשתלמת על ידי מוסד בנקאי על פקדון במטבע חוץ, החל מיום 1 בינואר 2003 ואילך.

הפטור יחול בהתקיים התנאים המצטברים להלן:

- א. היחיד, שהריבית משולמת לו, הינו יחיד תושב ישראל לראשונה כמשמעותו בסעיף 14 לפקודה.
- ב. בפקדון הופקדו כספים שהיו ליחיד מחוץ לישראל לפני שהיה לתושב ישראל.
- ג. הסכומים הופקדו בפקדון 90 יום לאחר העברתם לישראל.
- ד. הפקדון הינו במטבע חוץ בתאגיד בנקאי לזמן שלא יפחת משלושה חודשים.
- ה. היחיד הצהיר בתוך 14 יום מיום פתיחת הפקדון על היותו יחיד שהיה לתושב ישראל לראשונה.
- ו. הכנסת הריבית אינה הכנסה מעסק, או ממשלח יד בידי היחיד. כמו כן, הריבית אינה רשומה בספרי חשבוניותיו של היחיד ואינה חייבת ברישום כאמור.
- ז. הפקדון לא שימש להלוואה או כבטוחה להלוואה שנתן התאגיד הבנקאי לקרובו של היחיד או לחבר בני אדם שהיחיד הוא בעל השליטה בו, אם הם תושבי ישראל.
- ח. מיום שהיחיד היה לראשונה לתושב ישראל, לא חלפו 20 שנה.

6.3 פקדון פיצויים

צו מס הכנסה (פטור ממס על הכנסה מריבית על פקדון במטבע חוץ של תושבי ישראל) התשכ"ג – 1963, פוטר ממס הכנסה ריבית שנצמחה על פקדון של תושבי ישראל במטבע חוץ, שמקורו בפיצויים, בקיצבה, בקצבת נכים והכל כפי שהוגדר באותו צו.

6.4 פטור לנכים 100% ולעיוורים - סעיף 9(5) לפקודה

בעקבות הרפורמה במס, תוקן סעיף 9(5) באופן שנכה 100% או עיוור שהכנסתם מיגיעה אישית נמוכה מהתקרה שבסעיף, העומדת בשנת 2004 על סך 58,920 ש"ח, ושיש להם הכנסה מריבית על כספים שהתקבלו בשל פגיעת גוף מכוח פיצויים או ביטוח ושהופקדו בתכנית חיסכון או פיקדון או קופת גמל - תקרת הפטור הכולל לגבי הכנסות אלה תהא 117,600 ש"ח.

תקרה הפטור בסך 117,600 ש"ח כוללת את ההכנסות כדלקמן :

א. ההכנסות מיגיעה אישית ושלא מיגיעה אישית עד לתקרה שהיתה קיימת בסעיף לפני התיקון (58,920 ש"ח), ובהתאם לתנאים הקבועים בסעיף 9(5)(ב).

ב. הכנסות מתוכניות חיסכון ופקדונות בשל כספים שהתקבלו בשל פגיעת גוף מכוח פיצויים או ביטוח בסכום משלים עד לסכום התקרה החדשה שנקבעה (58,680=117,600-58,920).

על הנישום מוטלת חובת הוכחת מקור הכספים וכי אכן מקורם בכספי פיצויים כאמור לעיל.

לאחר פרסום החוזר, פורסם נספח המאמץ פרשנות מקלה להוראות סעיף 9(5)(ב) לפקודה בקשר להכנסות ריבית של עיוור או נכה כאמור. בהתאם לפרשנות המקלה, נישום בעל הכנסה מיגיעה אישית, הגבוהה מסכום התקרה הקבוע בסעיף 9(5)(ב) (58,920 ש"ח), יהא זכאי לפטור על הכנסותיו מיגיעה אישית וכן על הכנסותיו מריבית המשולמת מכספים שהופקדו בפיקדון, בתוכניות חיסכון או בקופות גמל, אשר מקורם בפיצויים או בכספי ביטוח אשר קיבל היחיד בשל פגיעת גוף. (להלן: "ריבית מוטבת"), עד לתקרה כוללת בסך 117,600 ש"ח.

במידה ולנישום הכנסות מיגיעה אישית הנמוכות מסכום התקרה הקבוע בסעיף 9(5)(ב), אזי עד לסכום בסך 58,920 ש"ח יהא פטור ממס על הכנסותיו מיגיעה אישית ושלא מיגיעה אישית ועל ההפרש בין סכום זה לסך כל התקרה (58,680=117,600-58,920), יהא זכאי לפטור על הכנסותיו מהריבית המוטבת.

דוגמה:

לנישום נכה 100% הכנסות כדלקמן (בש"ח):	
הכנסה מיגיעה אישית	100,000
הכנסה מדמי שכירות שאינה מיגיעה אישית	90,000
הכנסות ריבית מתוכנית חיסכון שמקורן בכספי פיצויים	
שקיבל הנישום בשל פגיעת גוף (ריבית מוטבת).	64,000

הנישום זכאי לפטור על הכנסותיו מיגיעה אישית מגיע מכח סעיף 9(5)(א) לפקודה. על הכנסותיו מריבית כאמור זכאי הנישום לפטור עד להפרש שבין הכנסתו מיגיעה אישית לבין הפטור שבסעיף 9(5)(א) (117,600 ש"ח). מכאן שעל סכום בסך 17,600 ש"ח (117,600-100,000), זכאי הנישום לפטור נוסף. על יתרת ההכנסה מריבית בסך 46,400 ש"ח (=17,600-64,000), הנישום אינו זכאי לפטור, שהרי עבר את התקרה, ועל כן ימוסה בהתאם להוראות סעיף 125 לפקודה.

על הכנסות הנישום מדמי שכירות, הכנסות שלא מיגיעה אישית, לא זכאי הנישום לפטור מכיוון שהכנסתו מיגיעה אישית גבוהה מסך של 58,920 ש"ח, ולכן ימוסה בהתאם לשיעורי המס הקבועים בפקודה.

6.5 ניכויים ופטורים לבעלי הכנסות נמוכות לאוכלוסיה מבוגרת

על מנת להקטין את חבות המס של בעלי הכנסות נמוכות או מבוגרים מהכנסות ריבית מסוימות, הוספו במסגרת הרפורמה במס סעיפים 125ד – 125ו אשר מעניקים הקלות במס על הכנסות מריבית של נישומים כאמור.

יצוין כי הניכויים והפטור שבסעיפים 125ד ו- 125ה לפקודה אינם מוציאים זה את זה. לאמור, לא מעניקים פטורים וניכויים מצטברים, וכן על פי סעיף 125ו הניכויים והפטורים האמורים יינתנו לתא המשפחתי הזכאי להם, פעם אחת בלבד לכל שנת מס.

6.5.1 ניכוי מיוחד מהריבית לבעלי הכנסות נמוכות (סעיף 125ד(ב) לפקודה):

סעיפים 125ד(א) ו- 125ד(ב), קובעים כדלקמן:

(א) בסעיף זה -

"**המועד הקובע**" - יום כ"ז בטבת התשס"ג (1 בינואר 2003);

"**התקרה המוטבת**" - סכום של 50,160 ש"ח חדשים לשנה.

"**ריבית**" - ריבית המשתלמת על פיקדון בתאגיד בנקאי או על תכנית חיסכון.

(ב) יחיד שהכנסתו והכנסת בן זוגו בשנת המס לא עלתה על התקרה המוטבת, זכאי לניכוי בסך של 5,280 ש"ח (בסעיף זה - הניכוי המותר) מהכנסתו החייבת מריבית, אך לא יותר מכלל הכנסתו מריבית; ואולם אם עלתה הכנסתו והכנסת בן זוגו בשנת המס על התקרה המוטבת, יהיה זכאי לניכוי מתואם; לענין זה, "ניכוי מתואם" - הניכוי המותר, לאחר שהופחת ממנו הסכום שבו עלתה הכנסתו החייבת בשנת המס של היחיד ושל בן זוגו, על התקרה המוטבת.

על פי סעיף 125ד(ב) לפקודה יחיד שסך ההכנסה, לרבות ההכנסה הפטורה, שלו ושל בן זוגו וכן הכנסות ילדיו עד גיל 18, מכלל מקורות ההכנסה לא עלתה על 50,160 ש"ח בשנת מס, יהא זכאי לניכוי מהכנסתו החייבת מריבית שנצמחה על פיקדון בתאגיד בנקאי או על תכניות חסכון (ולא לדוגמה, הכנסות ריבית או דמי ניכיון על אג"ח סחירות). סכום הניכוי יהא בגובה 5,280 ש"ח בשנה, אך לא יעלה על כלל הכנסת הנישום מריבית.

אם עלתה הכנסתם לרבות הכנסתו הפטורה של היחיד ובן זוגו על 50,160 ש"ח בשנת המס, יופחת סכום הניכוי בסכום שבו עלתה הכנסתם על 50,160 ש"ח (להלן – "הניכוי המתואם").

כלומר, אם הכנסתם של בני הזוג עלתה על 50,160 ש"ח סכום הניכוי המתואם יהא כדלקמן:

הניכוי המתואם [(50,160 – הכנסתם של בני הזוג) - 5,280], אך לא יותר מהכנסתם מריבית, קרי, הניכוי יהיה שווה לאפס כאשר הכנסתם של שני בני הזוג לרבות הכנסותיהם הפטורות מכלל מקורות ההכנסה יהיו גבוהות מ- 55,440 ש"ח (= 50,160 + 5,280).

התקרה המוטבת בסך 50,160 ש"ח והניכוי המותר יתואמו לשיעור עליית המדד ע"פ סעיף 120א לפקודה.

להלן מספר דוגמאות:

א. לבני זוג הכנסה כוללת בסך 47,000 ש"ח. בהכנסה זו כלולה הכנסה מריבית על פיקדון בתאגיד בנקאי בסך 4,000 ש"ח.

בהתאם לסעיף 125ד(ב), מאחר שהכנסתם נמוכה מהתקרה הנקובה בסעיף, כלומר 50,160 ש"ח והכנסתם מריבית נמוכה מהניכוי המירבי, כלומר 5,280 ש"ח – יהיו בני הזוג זכאים לניכוי מהריבית בסך 4,000 ש"ח. לפיכך, הכנסתם החייבת תהא 43,000 ש"ח בלבד. למעשה, במקרה הנ"ל בני הזוג פטורים ממס על הכנסות הריבית.

ב. לבני זוג הכנסה כוללת בסך 47,000 ש"ח. בהכנסה זו כלולה הכנסה מריבית בסך 7,000 ש"ח.

בהתאם לסעיף 125ד(ב), מאחר שהכנסתם נמוכה מהתקרה הנקובה בסעיף והכנסתם מריבית גבוהה מהניכוי המירבי בסך 5,280 ש"ח – יהיו בני הזוג זכאים לניכוי מהריבית בסך 5,280 ש"ח (סך הכנסתם מהריבית עד גובה התקרה) והכנסתם החייבת תהא 41,720 ש"ח (5,280-47,000), מתוכם הכנסה מריבית בסך 1,720 ש"ח (5,280-7,000).

ג. לבני זוג הכנסה כוללת בסך 49,000 ש"ח ולילדם בן ה-17 הכנסה כוללת בגובה 5,000 ש"ח. הכנסות אלו כוללות הכנסה מריבית בסך 4,000 ש"ח.

בהתאם לסעיף 125ד(ב), מאחר שהכנסת בני הזוג וילדם גבוהה מהתקרה הנקובה בסעיף בסך 50,160 ש"ח יש לחשב את הניכוי המתואם.

הניכוי המתואם יהא: $1,440 = 50,160 - 54,000 - 5,280$. כך, יהיו בני הזוג זכאים לניכוי מהריבית בסך 1,440 ש"ח בלבד והכנסתם תהא 52,560 ש"ח מתוכם הכנסה מריבית בסך 2,560 ש"ח $(4,000 - 1,440 = 2,560)$.

6.5.2 ניכוי למבוגרים שהגיעו לגיל פרישה (סעיף 125ד(ג) לפקודה)⁷

סעיף 125ד(ג) לפקודה קובע כדלקמן:

- (1) יחיד שבשנת המס הגיעו הוא או בן זוגו לגיל פרישת חובה, כמשמעותו בחוק גיל פרישה, התשס"ד-2004 (בסעיף קטן זה – **גיל פרישת חובה**), ובמועד הקובע מלאו לאחד מהם 55 שנים, זכאי לניכוי בסך 4,200 ש"ח חדשים מהכנסתו מריבית, אך לא יותר מכלל הכנסתו מריבית.
- (2) יחיד שבשנת המס הגיעו הוא ובן זוגו לגיל פרישת חובה, ובמועד הקובע מלאו להם 55 שנים, זכאי, במקום הניכוי כאמור בפסקה (1), לניכוי בסך של 6,240 ש"ח חדשים מהכנסתו מריבית, אך לא יותר מכלל הכנסתו מריבית.

סעיף 125ד(ג) לפקודה מעניק ניכוי נוסף על הניכויים האמורים בסעיף 6.5.1 לרשימה זו, כדלהלן:

א. אם **יחיד או בן זוגו** הגיעו לגיל פרישת חובה בשנת המס, וביום 1.1.2003 מלאו לאחד מהם 55 שנה, יהיו זכאים בני הזוג לניכוי בסך 4,200 ש"ח (נכון לשנת 2004) מהכנסתם מריבית שנצמחה על פיקדון בתאגיד בנקאי או תכנית חיסכון. גובה הניכוי מוגבל עד לגובה ההכנסה מריבית.

ב. אם **יחיד או בן זוגו** הגיעו לגיל פרישת חובה בשנת המס, וביום 1.1.2003 מלאו לשניהם 55 שנה יהיו בני הזוג זכאים לניכוי מוגדל בסך 6,240 ש"ח מהכנסתם מריבית שנצמחה על פיקדון בתאגיד בנקאי או תכנית חיסכון. גם במקרה זה, גובה הניכוי מוגבל עד לגובה ההכנסה מריבית.

⁷ בתיקון 135 שתחילתו מיום 1.4.2004 נקבע כי גיל הפרישה יועלה באופן הדרגתי.

אם נפטר אחד מבני הזוג במהלך שנת המס (לאחר ה-1.1.03) יהיה זכאי בן הזוג השני באותה שנת מס לניכוי המוגדל (6,280 ש"ח) והחל משנת המס הבאה, באם אין לו בן זוג אחר, ינתן ניכוי כאמור בסעיף א' לעיל (4,200 ש"ח).

להלן מספר דוגמאות:

א. בשנת 2004 יחיד הגיע לגיל פרישת חובה. ביום 1.1.2003 היה גילו של בן זוגו, 59 שנים. סך הכנסתם מריבית של בני הזוג בשנת המס 2004 הינה 10,000 ש"ח.

מאחר שרק אחד מבני הגיע לגיל פרישת חובה בשנת המס יהיו בני הזוג זכאים לניכוי מהריבית בסך 4,200 ש"ח והכנסתם החייבת מריבית תהיה 5,800 ש"ח.

ב. שני בני זוג הגיעו לגיל פרישת חובה בשנת המס 2004, וסך הכנסתם מריבית בשנת 2004 היא 5,000 ש"ח.

הואיל ושני בני הזוג הגיעו לגיל פרישת חובה בשנת המס ונכון למועד הקובע (1 בינואר 2003) היו שניהם בגיל 55 שנה, לפחות יהיו זכאים לניכוי בסך 6,280 ש"ח. הואיל והכנסתם מריבית נמוכה מסכום זה, יהיה הניכוי בפועל עד גובה הכנסתם מריבית (5,000 ש"ח). דהיינו, לבני הזוג לא תהא הכנסה חייבת מריבית בשנת המס 2004.

ג. במהלך שנת המס 2003 מלאו לשני בני זוג 55 שנים.

במועד בו יגיעו בני הזוג לגיל פרישת חובה לא יהיו זכאים בני הזוג להנות מהניכוי הקבוע בסעיף זה, מהסיבה שלא מלאו למי מהם 55 שנים ביום 1.1.03.

6.5.3 פטור על הכנסות מריבית למבוגרים (סעיף 125 לפקודה)

סעיף 125 לפקודה קובע כדלקמן:

(א) בסעיף זה -

"ריבית מזכה" - הנמוך מבין אלה:

(1) הכנסה של יחיד ושל בן זוגו מריבית כהגדרתה בסעיף 125ד(א) (בסעיף זה - **ריבית**);

(2) הכנסה מריבית בגובה ההפרש שבין הסכום הנקוב בהגדרה "קצבה מזכה" בסעיף 9א כשהוא מוכפל ב-12, לבין הכנסתו החייבת של יחיד או של בן זוגו, לפי הגבוהה מביניהן;

לענין זה, "הכנסה חייבת" - לרבות הכנסה פטורה לפי סעיפים 9א ו-9ב ולמעט הכנסה מריבית, הכנסה מהשכרת דירה למגורים הפטורה ממס, רווח הון שלא חלות עליו הוראות חלק ה3, ושבח כהגדרתו בחוק מיסוי מקרקעין.

(ב) 35% מריבית מזכה פטורים ממס בידי אלה:

(1) יחיד שהגיע לגיל פרישה;

(2) יחיד אם הוא ובן זוגו הגיעו לגיל פרישה;

והכל, אם מלאו להם במועד הקובע 55 שנים.

סעיף 125 מעניק פטור נוסף למבוגרים מהכנסות ריבית. פטור זה חל בנוסף לניכויים הניתנים לפי סעיף 125ד לפקודה.

קביעת הזכאות לפטור:

הזכאות לפטור תינתן בהתקיים התנאים המצטברים הבאים:

א. היחיד הגיע לגיל פרישה (להבדיל מגיל פרישת חובה).

ב. ביום 1.1.2003 מלאו ליחיד 55 שנים או יותר. אם יש לו בן זוג – מלאו לו או לבן זוגו, 55 שנים או יותר.

הפטור:

הפטור ינתן לפי תא משפחתי ולא לכל אחד מבני הזוג בנפרד לרבות בחישוב מאוחד. בהתקיים התנאים האמורים לעיל, יהיה היחיד זכאי לפטור על 35% מהריבית המזכה, המשתלמת על פיקדון בנקאי או על תוכנית חיסכון.

חישוב הריבית המזכה:

כריבית מזכה, נחשבת הכנסתם של בני הזוג מריבית בשל פיקדון או תוכנית חיסכון. עם זאת, הריבית המזכה לא תעלה על ההפרש שבין תקרת הקצבה המזכה השנתית שבסעיף 9א⁸ לפקודה לבין הסכום הגבוה מבין ההכנסות החייבות של כל אחד מבני הזוג (להלן - "סכום ההפרש"). כאשר לשני בני הזוג יש הכנסה חייבת, תילקח בחשבון ההכנסה החייבת הגבוהה מביניהן.

⁸ תקרת הקצבה השנתית המזכה שבסעיף 9א לפקודה, נכונה לשנת 2004 היא 6,780 ש"ח לחודש (81,360 ש"ח לשנה).

סעיף 125ה(א) הגדיר את ההכנסה החייבת של בני הזוג לצורך חישוב סכום ההפרש, כדלקמן:

ההכנסה החייבת של היחיד מכלל מקורות ההכנסה לרבות הכנסה פטורה לפי סעיפים 9א ו-9ב לפקודה, למעט:

- א. הכנסה מריבית בגין פקדונות בתאגיד בנקאי ותוכניות חיסכון.
- ב. הכנסה פטורה מהשכרת דירת מגורים.
- ג. רווח הון שלא חלות עליו הוראות חלק 3 לפקודה. דהיינו, לענין סעיף זה, ההכנסה החייבת כוללת רווחי הון מניירות ערך הנסחרים בבורסה.

לענין סעיף זה "ההכנסה החייבת" – כהגדרתה בסעיף 1 לפקודה, לאחר ניכויים קיזוזים ופטורים לפני הפטור על פי סעיף 125ה ואחרי הניכויים לפי סעיף 125ד.

דוגמאות:

א. ליחיד בשנת 2004 הכנסה חייבת בסך של 60,000 ש"ח ולבן זוגו הכנסה חייבת בסך של 65,000 ש"ח. ההכנסה החייבת של היחיד כוללת הכנסה מריבית בגין תוכניות חיסכון ופקדונות בסכום של 5,000 ש"ח. הפטור מחושב בשיעור 35% מהריבית המזכה.

הריבית המזכה תיחשב כנמוך מבין סכום הריבית (5,000 ש"ח) לבין סכום ההפרש. סכום ההפרש יהיה ההפרש בין התקרה השנתית של הקצבה המזכה הקבועה בסעיף 9א, לבין ההכנסה החייבת הגבוהה של אחד מבני הזוג (65,000 ש"ח). דהיינו, $16,360 = 65,000 - 12 \times 6,780$. ראוי להדגיש כי התקרה שבסעיף 9א הינה במונחים חודשיים.

החישוב מלמד כי הריבית המזכה הינה 5,000 ש"ח ($16,360 < 5,000$). על כן הפטור הינו בגובה 1,750 ש"ח. ($1,750 = 5,000 \times 35\%$).

ב. שני בני זוג הגיעו לגיל פרישת חובה בשנת המס 2004 ובמועד הקובע מלאו להם 55 שנים. בשנה האמורה לבני הזוג הכנסה מריבית בסך של 10,000 ש"ח. הכנסתם החייבת (כהגדרתה בסעיף 125ה) של כל אחד מבני הזוג בשנת 2004 היתה 12,000 ש"ח ו-44,000 ש"ח (לא כולל הכנסה מריבית). סכום הקצבה המזכה לשנת 2004 הינו 6,780 ש"ח.

חישוב הפטור לעניין סעיף 125ה:
 הריבית המזכה הינה הנמוך מבין 10,000 ש"ח לסכום ההפרש. סכום ההפרש
 הינו: $37,360 = 44,000 - 12 * 6,780$.

הואיל והכנסות הריבית נמוכות מסכום ההפרש, הריבית המזכה תהא 10,000
 ש"ח והפטור המחושב הינו $3,500 = 10,000 * 35\%$. כמו כן, זכאים הם לניכוי בסך
 6,240 ש"ח בהתאם לסעיף 125ד(ג)(2) (ראה סעיף 6.5.2 לרשימה זו). סך הכנסתם
 החייבת בשנת 2004 של בני הזוג מריבית הינה 260 ש"ח
 $(= 10,000 * 0.35 - 6,240)$. בני הזוג אינם זכאים לניכוי לפי סעיף 125ד(ב)
 מכיוון שהכנסתם בהכרח גבוהה מהתקרה המוטבת.

אם בדוגמא האמורה, היו הכנסות הריבית של בני הזוג בגובה 100,000 ש"ח,
 סכום הריבית המזכה יהיה ההפרש המחושב לעיל (33,760 ש"ח) – הנמוך מבין
 33,760 ש"ח ל-100,000 ש"ח. לפיכך, הפטור שניתן הוא $11,816 = 33,760 * 35\%$.

ג. יחיד הגיע לגיל פרישה בשנת 2004, והיו לו ההכנסות הבאות:

ריבית בגין תוכנית חסכון	100,000 ש"ח
רווח הון ממכירת מכונה	500,000 ש"ח
רווח הון ממכירת ניירות ערך נסחרים בבורסה (חלק ה-3)	20,000 ש"ח
הכנסה מקצבה (פטורה וחייבת)	<u>20,000 ש"ח</u>
סה"כ הכנסה חייבת	640,000 ש"ח

לצורך חישוב סכום ההפרש, ההכנסה החייבת הינה 40,000 ש"ח (רווח הון
 ממכירת ניירות ערך נסחרים בבורסה (חלק ה-3) – 20,000 ש"ח והכנסה מקצבה
 (פטורה וחייבת) - 20,000).

חישוב הפטור –
 סכום ההפרש: $41,360 = 40,000 - 12 * 6,780$
 הריבית המזכה: 41,360 ש"ח (הנמוך מבין סכום ההפרש לעיל לבין ההכנסה
 מריבית).
 סכום הפטור: $14,476 = 41,360 * 35\%$.

הערות:

1. אין צורך שלבני הזוג תהא הכנסה מקצבה כדי להנות מהוראות הפטור.
2. אם הכנסתם החייבת של בני הזוג מחושבת בחישוב מאוחד, יראו את סך כל
 הכנסתם החייבת לרבות ההכנסות הפטורות לפי 9א ו-9ב לפקודה (בניכוי פריטי
 ההכנסה שפורטו לעיל), כהכנסה חייבת לצורך חישוב סכום ההפרש.

לדוגמה, לבני זוג שהגיעו לגיל פרישת חובה בשנת 2004 הכנסה חייבת המחושבת בחישוב מאוחד בסך 79,000 ש"ח, הכוללת בתוכה 9,000 ש"ח הכנסות ריבית מפקדונות בבנק. לצורך חישוב הריבית המזכה מחושב סכום ההפרש: $11,360 = 12 \times 6,780 - 70,000$ והריבית המזכה הינה הנמוך מבין סכום ההפרש כפי שחושב לעיל וההכנסות מריבית (9,000 ש"ח). כך, הפטור לו זכאים בני הזוג הינו $3,150 = 9,000 \times 35\%$. בנוסף, בני הזוג יהיו זכאים לניכוי למבוגרים לפי סעיף 6.5.2 לרשימה זו.

6.6 הערות כלליות:

- 6.6.1** הפטורים והניכויים שהוזכרו לעיל אינם מוציאים זה את זה, ובלבד שסך סכום הפטורים והניכויים כאמור לא יעלה על סך הכנסתו החייבת של התא המשפחתי מריבית, כהגדרתה בסעיף 125ד לפקודה.
- 6.6.2** הפטורים והניכויים כאמור הינם שנתיים. הפטורים אינם ניתנים להעברה לשנים הבאות אם לא נוצלו כולם, או חלקם בשנת המס.
- 6.6.3** הניכויים והפטור ינתנו לאחד מבני הזוג בלבד כאמור, זאת על פי סעיף 125ו לפקודה. מאחר והכנסות מריבית אינן מזכות בדרך כלל בחישוב נפרד על פי סעיף 66 לפקודה, הרי הן תיוחסנה לבן הזוג בעל ההכנסה מיגיעה אישית הגבוהה ביותר ולגביו יחושבו הניכויים והפטור.
- 6.6.4** הכנסה משבח לא מהווה הכנסה חייבת לענין פקודת מס הכנסה. סעיף 125ה ממעט שבח כהגדרתו בחוק מיסוי מקרקעין מ"ההכנסה החייבת" לשם הבהרה בלבד.
- 6.6.5** סעיף 65 לפקודה קובע, בין היתר, כי הכנסות ריבית ודמי ניכיון מתוכנית חסכון, או מפיקדון, או מאג"ח בידי ילדים שטרם מלאו להם 18 שנים בשנת המס, יראו אותם כהכנסות בן הזוג הרשום.
- 6.6.6** יחיד, החבר בחברה שקופה או משפחתית שלה הכנסות מריבית, כהגדרתה בסעיף 125ד(א) לפקודה, זכאי לניכויים ולפטורים שפורטו לעיל, בגין חלקו בהכנסות הריבית בחברה, אם עומד בתנאי המפורטים בסעיפים שצוינו לעיל.
- 6.6.7** שולמה הכנסה בשל פקדון או תוכנית חסכון שהינם בבעלות משותפת בידי מספר יחידים, יראו את ההכנסות כמשתלמות באופן שווה לכל אחד מהשותפים, כל עוד לא הוכח לפקיד השומה אחרת, על ידי המצאת מסמכים תומכים. לפיכך, הפטור ינתן לכל יחיד לפי חלקו בפקדון או בתוכנית החסכון.

7. גביה ותפעול הפטור/ניכוי

בהתאם לתקנות מכח סעיף 164 לפקודה, ניכוי המס במקור מהריבית על תוכניות חסכון או פקדונות בתאגיד בנקאי, יערך על ידי התאגיד הבנקאי ויהיה בשעורים המחויבים לפי סעיף 125ג לפקודה לגבי יחיד, ובשיעור של 35% לגבי חבר בני אדם (שאינו תושב חוץ)⁹.

הניכוי בהתאם להוראות סעיף 125ד(ג) ינתן למבוגרים כהחזר אוטומטי ישירות לחשבון הבנק, על ידי נציבות מס הכנסה, עד למיצוי תקרת הניכוי בשל כל הכנסותיו מתוכניות החיסכון והפקדונות. במידה והנישום אינו מעוניין בהסדר זה, רשאי לפנות לפקיד השומה לפני תחילת שנת המס ולבקש שלא להיכלל בו. במקרה כאמור, ינוכה מלוא המס המתחייב על פי הוראות הפקודה על ידי התאגיד הבנקאי. על מנת לקבל את הניכוי יוכל הנישום להגיש דו"ח בסוף השנה לפקיד השומה.

⁹ תקנה 6 לתקנות מס הכנסה (ניכוי מריבית), התשס"ג-2002.

ריכוז שיעורי המס החלים על יחידים (הכנסה פרטית) בשוק ההון (*)

סוג מכשיר פיננסי	נתונים נוספים	הכנסה	שיעורי מס	הערות
מניות ונגזרים הנסחרים בבורסה בתל-אביב		רווח הון	15%	רווח שנצמח מ- 1.1.03
		דיבידנד	25% (א)	
מניות של חברות ישראליות תעשייתיות הנסחרות בבורסה בחו"ל		רווח הון	15%	רווח שנצמח מ-1.1.03
		דיבידנד	25% (א)	
ניירות ערך זרים (ג)	עד ליום 31 בדצמבר 2006 (ב)	רווח הון	35%	חלוקה לינארית.
		דיבידנד וריבית (לרבות דמי ניכיון)	35%	על פי יום התשלום.
	החל מיום 1 בינואר 2007	רווח הון	15%	חלוקה לינארית.
		דיבידנד	25%	על פי יום התשלום.
		ריבית (לרבות דמי ניכיון)	15%	על פי יום התשלום.
		רווח הון	פטור (ד)	
אג"ח צמודות למדד או למט"ח הנסחרות בבורסה בישראל.	הונפקו לפני 8.5.00	רווח הון	פטור (ד)	
		ריבית, דמי ניכיון	35%	
	הונפקו אחרי 8.5.00 (ה)	רווח הון	15%	רווח שנצמח מ-1.1.04
		ריבית, דמי ניכיון	15%	ריבית שנצמחה מ- 1.1.03

(*) שיעורי המס לעיל כפופים לכך שלא נדרשו בניכוי הוצאות ריבית או הפרשי הצמדה ולעניין אג"ח-

שהיחיד אינו בעל שליטה בחברה המשלמת את הריבית.

(א) אלא אם חל עליו סעיף 47 לחוק עידוד השקעות הון (דיבידנד ממפעל מאושר).

(ב) בהתאם להצעה לתיקון פקודת מס הכנסה, יוקדם מועד השוואת מיסוי ניירות ערך זרים לניירות ערך ישראלים, לעניין שיעור המס, לשנת 2005.

(ג) לאחרונה תוקנו תקנות מס הכנסה (קביעת ניירות ערך זרים והוראת שעה) (תיקון), התשס"ד – 2004, כך שבכל מקרה בשנת 2004 לא יראו כנייר ערך זר עסקה עתידית הנסחרת בבורסה בישראל. כפועל יוצא, ניתן להשקיע בבורסות בחו"ל באמצעות תעודות סל מוטות ני"ע זרים ולשלם מס מופחת של 15%.

(ד) אגרות חוב להמרה חייבות במס רווח הון החל משנת 2004, גם אם הונפקו לפני 8 במאי 2000. לשר האוצר סמכות לפטור רווח הון ממכירת אגרות חוב כאמור, אולם טרם השתמש בסמכותו.

(ה) בשנת 2003 רווח ההון פטור ממס.

סוג מכשיר פיננסי	נתונים נוספים	הכנסה	שיעורי מס	הערות
אג"ח מדינה שקליות נסחרות בבורסה בישראל ("שחר" ו"גילון")	הונפקו לפני 8.5.00	רווח הון	פטור	
		ריבית (לרבות דמי ניכיון)	פטור	
	הונפקו אחרי 8.5.00	רווח הון	10% נומינלי (*)	רווח שנצמח מ-1.1.04.
		ריבית לרבות דמי ניכיון	10% (*)	ריבית שנצמחה מ- 1.1.03.
מק"מ	מכירה או פדיון בשנת 2003	רווח הון	פטור	
		דמי ניכיון	פטור	
	מכירה או פדיון החל משנת 2004	רווח הון	10% נומינלי (*)	רווח שנצמח מ-1.1.04.
		דמי ניכיון	10%(*)	
אג"ח של חברות ישראליות הנסחרות בבורסות חו"ל		רווח הון	15%	
		ריבית ודמי ניכיון	15%	
פקדונות ותוכניות חסכון לא צמודות		ריבית	10%	רווח שנצמח מ-1.1.03.
		ריבית	15%	רווח שנצמח מ-1.1.03.

(*) לשר האוצר סמכות להתאים את שיעור המס בהתאם לשינוי במדד המחירים לצרכן (נקודת האיזון הינה עליית מדד בשיעור של 3.3%).

החזרי מס לשכירים

בהתאם לתקנות מס הכנסה (פטור מהגשת דין וחשבון), התשמ"ח-1988, (להלן: "התקנות"), ככלל, יחידים שהכנסתם אינה מעסק או משלח יד ושנוכה מהכנסותיהם מס במקור בשיעור המרבי על פי סעיף 164 לפקודה, פטורים מהגשת דוח.¹ כפועל יוצא, חלק גדול מאוכלוסיית השכירים בארץ אינו חייב ואינו מגיש דוחות למס הכנסה. אולם, במקרים לא מעטים שכירים זכאים להחזרי מס, אם משום שלא תבעו הוצאות או זיכויים ואם משום שנוכה במקור מס ביתר מהכנסותיהם.

בהערת אגב, נציין כי בהתאם לסעיף 17 לפקודה אין מניעה שאדם (בין אם חברה, בין אם שכיר ובין אם עצמאי) ינכה הוצאות שהוצאו ביצור הכנסה, כדלקמן: "לשם בירור הכנסתו החייבת של אדם יעוכ, זולת אם הניכוי הוגבל או לא הותר על פי סעיף 31 – יציאות והוצאות שיצאו כולן בייצור הכנסתו בשנת המס ולשם כך בלבד, לרבות..."²

היקף המקרים בהם שכירים זכאים להחזרי מס גדל בעקבות הרפורמה במס אשר, בין היתר, הטילה מס על רווחים של יחידים בשוק ההון. להלן מספר דוגמאות לנסיבות בהן שכיר עשוי להיות זכאי להחזר מס:

- (1) שכיר אשר הפקיד בשנת המס לקופת גמל כ"עצמאי".
- (2) שכיר אשר עבד בשנת המס במספר מקומות עבודה.
- (3) שכיר אשר לומד לתואר שני או לרישיון. בנסיבות מסוימות, לדעתנו, עלויות אלה מותרות בניכוי.
- (4) שכיר לו הכנסות ממשכורת רק בחלק משנת המס.
- (5) שכיר אשר זכאי להטבות מס מיוחדות. כגון: בעלי הכנסות נמוכות, נכים ועוד.
- (6) שכיר אשר החזיק בשנת המס בתיק ניירות ערך אצל מספר תאגידים בנקאיים (או מנהלי תיקים). במקרה כאמור, ינוכה מס במקור בגין רווחי הנישום בשוק ההון אצל תאגיד אחד, גם אם הנישום צבר הפסדים, אשר ניתנים לקיזוז כנגד רווחים אלה, מממוש ניירות ערך סחירים בתאגיד אחר.

בהתאם לעמדת נציבות מס הכנסה, המבוססת על סעיף 160 לפקודה, אדם אשר אינו חייב בהגשת דוח ואשר שילם מס ביתר בשנת מס פלונית, זכאי להחזר במידה והגיש דוח עד תום 6 שנים משנת המס בגינה זכאי להחזר. לדוגמה, אדם הזכאי להחזר מס בגין שנת המס 1998 זכאי להגיש בקשה להחזר מס עד תום שנת 2004.

¹ ראה גם להלן "פטור מהגשת דין וחשבון".

² יש לציין כי במספר תקנות הוגבלו ניכוי של הוצאות מסוימות בידי שכירים. (ראה גם פרק הוצאות עודפות).

פטור מהגשת דין וחשבון

ככלל, יחידים, שהכנסתם אינה מעסק או משלח יד ושאינם בעלי שליטה, ושנוכה מהכנסותיהם מס במקור, בשיעור המרבי על פי סעיף 164 לפקודה, פטורים מהגשת דוח.

ביום 31.5.04 פורסמו ברשומות תקנות מס הכנסה (פטור מהגשת דין וחשבון) (תיקון), התשס"ד-2004.¹ במסגרת התיקון ה"ל הותאמו כללי הפטור מהגשת דין וחשבון לרפורמה במס, כך שהתיקון משנה משמעותית את כללי הפטור מהגשת דוח שנתי, הקבועים בתקנות מס הכנסה (פטור מהגשת דין וחשבון), התשמ"ח-1988 (להלן: "התקנות").

להלן נפרט את הנישומים הפטורים מהגשת דוח שנתי למס הכנסה (דוח לפי סעיף 131 לפקודה).²

1. החייבים בהגשת דוח שנתי

סעיף 131(א) לפקודה קובע כדלקמן:

(א) אלה חייבים להגיש דו"ח:

- (1) יחיד תושב ישראל שבתחילת שנת המס מלאו לו 18 שנים; בן-זוג רשום רשאי שלא לכלול את הכנסת בן-זוגו, אם הגיש בן-הזוג דו"ח נפרד על הכנסותיו, או אם צירף בן-הזוג הרשום לדו"ח שלו הצהרה חתומה בידי בן-זוגו שבן-הזוג ידווח על הכנסותיו בנפרד;
- (2) בן זוג שאיננו בן-זוג רשום שהצהיר כאמור בפסקה (1) כי ידווח על הכנסותיו בנפרד;
- (3) יחיד תושב ישראל שבתחילת שנת המס טרם מלאו לו 18 שנה, אם היתה לו באותה שנה הכנסה חייבת בסכום שאינו פחות מ-45,780 ש"ח בשנת המס 2003, או מסכום אחר שקבע שר האוצר לענין זה; (ראה צו מס הכנסה (סכום המחייב קטין בהגשת דוח), התשמ"ג-1983).
- (4) יחיד תושב חוץ שהיתה לו הכנסה חייבת בשנת המס;
- (5) חבר-בני-אדם שהיתה לו הכנסה בשנת המס;
- (א5) אדם שבשנת המס מכר זכות במקרקעין או עשה פעולה באיגוד, כהגדרתן בחוק מס שבח מקרקעין, שאינן פטורות מהמס לפי חוק זה, ולא שילם מס שבח בשיעור המרבי החל לפי חוק מיסוי מקרקעין על השבח הריאלי הנובע מהמכירה או מהפעולה, לפי הענין.

¹ ק"ת 558ב.

² סעיף 132 לפקודה קובע כי דוח שנתי למס הכנסה, לפי סעיף 131 לפקודה, יוגש לא יאוחר מיום 30 באפריל של כל שנה. אולם, אדם שהדוח שלו נערך לפי שיטת החשבוונאות הכפולה, ימסור את הדוח לא יאוחר מיום 31 במאי של כל שנה (ולגבי אדם שנקבעה לו שנת מס מיוחדת – חמישה חודשים מהיום שבו נסתיימה תקופת השומה המיוחדת). יש לציין כי למייצגים, בהתקיים תנאים מסוימים, זכאים לדחיית המועדים ה"ל, להגשת דוח לפי סעיף 131 לפקודה.

- (ב5) תושב ישראל שיצר בשנת המס נאמנות, או שקיבל מכספי נאמנות סכום העולה על 100,000 שקלים חדשים, וכן כל מי שהוא הנהנה בכספי הנאמנות, המוטב בהם או הזכאי להם, במישרין או בעקיפין, גם אם אינם חייבים במס בישראל;
- (ג5) בעל שליטה כהגדרתו בסעיף 75ב, בחברת משלח יד זרה, כהגדרתה בסעיף 5, או בחברה נשלטת זרה, כהגדרתה בסעיף 75ב;
- (6) כל אדם שפקיד השומה דרש זאת ממנו ואפילו אינו חייב בהגשת דו"ח לפי פסקאות (1) עד (5).

2. הפטורים מהגשת דוח שנתי

מכוח סעיף 134א לפקודת מס הכנסה התקין שר האוצר את תקנות מס הכנסה (פטור מהגשת דין וחשבון), התשמ"ח - 1988, אשר קובעות את הזכאים לפטור מהגשת דו"ח. יודגש כי הפטור אינו חל במידה והנישום נדרש על ידי פקיד השומה להגיש דוח (ראה סעיף 131 (א)(6)).

התקנות פוטרות מהגשת דוח שלושה סוגי נישומים כדלהלן:

נישום א'

תקנה 2 לתקנות קובעת כי נישום אשר מתקיימים לגביו המאפיינים הבאים פטור מהגשת דוח:

- א. הנישום הינו יחיד.
- ב. הנישום הינו תושב ישראל.
- ג. כל הכנסתו של הנישום בשנת המס היתה ממשכורת, מדמי שכירות, הכנסת חוץ, הכנסה מקצבת חוץ, הכנסה מריבית, הכנסה מנייר ערך, או הכנסה נוספת, או צירוף של כולן או חלקן (בכפוף לתקורות להלן).

להלן נפרט את סוגי ההכנסות לגביהן חל הפטור מהגשת דוח:

א. הכנסה ממשכורת:

- יחיד תושב ישראל שכל הכנסתו היא מהסוגים המפורטים להלן, שסכומה לא עלה על סך של 520,000 ש"ח (בשנת המס 2003), ואשר נוכה מההכנסה מס בשיעור מלא, פטור מהגשת דוח.
- א. הכנסת עבודה.
 - ב. קצבה לפי סעיף 2(5) לפקודה המשולמת על ידי המעביד, או על ידי קופת גמל.
 - ג. מענק פרישה או מוות, החייב במס.
 - ד. סכום המתקבל עקב היוון קיצבה החייב במס.
 - ה. הכנסה בידי עובד ממכירת מניה שהוקצתה לו ושחלות במכירתה הוראות סעיף 102 לפקודה.

לגבי סכומים שהתקבלו ממספר מעבידים, או מצירוף של הכנסות המפורטות בפסקאות א-ה לעיל, יינתן הפטור במידה ומאחד הסכומים נוכה מס במקור על פי סעיף 164 לפקודה ומשאר הסכומים נוכה מס בשיעור המרבי, או בשיעור שקבע לעניין זה פקיד השומה.

ב. הכנסה מדמי שכירות:

פטור מהגשת דוח יחול על הכנסה מדמי שכירות שבתחולת סעיף 122 לפקודה ושכומה לא עלה על 270,000 ש"ח (בשנת המס 2003). סעיף 122 לפקודה קובע הוראות לגבי הכנסה מהשכרת דירת מגורים החייבת במס בשיעור של 10%.

ג. הכנסת חוץ:

פטור מהגשת דוח יחול על הכנסה שהופקה או שנצמחה מחוץ לישראל. בנוסף, יחול הפטור לגבי הכנסה ממכירת נייר ערך של חברה תושבת ישראל הרשום למסחר בבורסות מחוץ לישראל ואשר נתקיימו לגביה התנאים להלן:

א. סכום ההכנסה בשנת 2003 לא עלה על 270,000 ש"ח.

ב. בשל ההכנסה שולמה מקדמת מס על פי הוראות תקנות מ"ה (מקדמות בשל הכנסות חוץ), התשס"ד – 1994, ולגבי הכנסה ממכירת נייר ערך שאינה של חברה תושבת ישראל, שניירות הערך שלה נסחרים בבורסה, או הכנסה מנייר ערך זר, יחול הפטור מהגשת דוח במידה ושולמה בשל ההכנסה מקדמת מס, או שהיא פטורה ממס.

ד. הכנסה מקצבת חוץ:

פטור מהגשת דוח יחול על קצבה, כאמור בסעיף 9 לפקודה, אשר מתקיימים בה שני התנאים הבאים:

א. אין לשלם בעדה מס נוסף בישראל על פי הוראות הפקודה.

ב. סכום הקצבה לא עלה על 270,000 ש"ח (בשנת המס 2003).

ה. הכנסה מריבית:

פטור מהגשת דוח יחול על הכנסה על פי סעיף 42(4) לפקודה, כגון, הכנסה מריבית, הפרשי הצמדה, דמי ניכיון וכיוצ"ב, אשר מקיימת את התנאים הבאים:

א. הופקה או נצמחה בישראל.

ב. משתלמת בתכנית חסכון, בפקדון, בקופ"ג, במילווה מדינה, מילווה קצר מועד, או המשתלמת על פני תקופת אג"ח.

ג. נקבע להכנסה פטור ממס, או שהיא חייבת במס על פי סעיפים 125ג(ב) או (ג) לפקודה, נוכה מההכנסה מלוא המס וסכומה אינו עולה על 520,000 ש"ח (בשנת המס 2004).³

³ בשנת המס 2003 לא היתה הגבלת תקרה. קרי, אף סכום אינו מחייב הגשת דוח.

ו. הכנסה מניירות ערך:

- פטור מהגשת דו"ח יחול לגבי הכנסה מנייר ערך הנסחר בבורסה, לרבות מנייר ערך זר וממילווה קצר מועד, שהתקיים לגביה אחד התנאים הבאים:
- א. להכנסה נקבע פטור ממס.
- ב. נוכח מההכנסה מלוא המס וסכומה אינו עולה על 1,500,000 ש"ח (בשנת המס 2004). בשנת 2003 אין תקרה.

ז. הכנסה נוספת:

- הכנסה נוספת הינה אחת מאלו:
- א. הכנסה שנוכה ממנה מלוא המס לפי הוראות הפקודה, בשיעור שאינו נמוך מהשיעור המרבי, או באישור פקיד השומה בשיעור שאינו נמוך מ- 30%.
- ב. הכנסה שאינה הכנסה לפי סעיף (1)2 או (2) לפקודה, שחל לגביה פטור ממס.
- והכל למעט משכורת, הכנסה מדמי שכירות, הכנסת חוץ, הכנסה מקצבת חוץ, הכנסה מריבית או הכנסה מנייר ערך, ובלבד שסך כל ההכנסה הנוספת בשנת המס 2003 לא עלה על 270,000 ש"ח (הסכום הקבוע בתוספת ב לתקנות).

סייגים לפטור מהגשת דו"ח (נישום א'):

תקנה 3 לתקנות קובעת כי לא יחול הפטור לעיל מהגשת דו"ח, במידה ומתקיימים אחד התנאים להלן:

- א. היחיד או בן זוגו הם בעלי שליטה, כאמור בסעיף 32(9) לפקודה. למעט, יחיד שהיה לתושב ישראל לראשונה (עולה חדש), ותושב חוזר, לאחר ששהה 10 שנים רצופות מחוץ לישראל מיום שחדל להיות תושב ישראל, בהתקיים התנאים הבאים: (א) הוא או בן זוגו הם בעלי שליטה בחבר בני אדם תושב חוץ, (ב) חבר בני האדם הוקם בעת היותם תושבי חוץ, (ג) תושבי ישראל אחרים אינם בעלי שליטה באותו חבר בני אדם. הפטור יחול לגבי הדוחות שיש להגישם לשנת המס שבה היה היחיד לתושב ישראל לראשונה או לשנת המס שלאחריה.
- ב. יחיד שהכנסתו החייבת כוללת הכנסה של בן זוגו והם אינם זכאים לחישוב נפרד על פי סעיף 66 לפקודה.
- ג. יחיד שהכנסתו או הכנסת בן זוגו, כללה בשנת המס מענק פרישה או מוות שהתקבל עקב היוון קצבה, שלגביה התיר הנציב חלוקת ההכנסות לשנים הבאות, כאמור בסעיף 8(ג) לפקודה.
- ד. יחיד שהכנסתו בשנת המס כללה שכר ספורטאים, כהגדרתו בסעיף 1 לצו מס הכנסה (קביעת שכר אמנים, שכר בוחנים, שכר מרצים, שכר מעניקי שירותי משרד ושכר ספורטאים כהכנסה), התשכ"ז-1967.

ה. יחיד שהיה חייב בהגשת דו"ח לשנת המס הקודמת שלא על פי הסייגים הנ"ל, למעט אם היחיד חייב היה בהגשת דוח בשנת המס הקודמת רק משום שהיתה לו הכנסה מהשכרת דירת מגורים, שאליה לא שילם מס לפי סעיף 122 לפקודה.

ו. ליחיד, לבן זוגו או לילדו שטרם מלאו לו 18 שנים במועד כלשהו בשנת המס, זכות בחבר בני אדם תושב חוץ, למעט בחברה שניירות הערך שלה נסחרים בבורסה, או נכסי חוץ אחרים (לרבות חשבון בתאגיד בנקאי) ששוויים ביום כלשהו בשנת המס הוא 1.5 מיליון ש"ח או יותר (ולעניין פיקדון בתאגיד חוץ בנקאי, גם אם הסכום המופקד בכל חשבונותיו בתאגיד חוץ בנקאי, ביום כלשהו בשנת המס הוא 100 אלפי דולר של ארה"ב או יותר). אולם, הפטור יחול אם היחיד, בן זוגו וילדו שטרם מלאו לו 18 שנים זכאים כולם לפטור ממס על פי סעיף 14(א) או 14(ג) לפקודה או לפי סעיף 90(ב) לחוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132), התשס"ב-2002.

ז. תקנה 5 קובעת כי לא יחול פטור מהגשת דו"ח על יחיד תושב ישראל שיצר בשנת המס נאמנות, במישרין או בעקיפין, בכסף או בשווה כסף, העולה על 100,000 ש"ח, גם אם אינו חייב במס בישראל.

נישום ב' – הכנסות נמוכות

תקנה 4 לתקנות קובעת כי יחיד שהינו תושב ישראל, שכל הכנסותיו אינן מעבודה, מעסק או ממשלח יד ושלא מתקיימות בו הנסיבות האמורות בסעיף ו' לעיל (פסקאות 6, או 7 בתקנה 3(א) לתקנות), יהיה פטור מהגשת דוח, כאשר סך הכנסתו בשנת המס לא עלה על סכום שהוא פי שלושה מסכום נקודות הזיכוי לו הוא זכאי על פי סעיפים 34 (זיכוי לתושב ישראל) ו-36 לפקודה (זיכוי בעד נסיעה למקום ההשתכרות), כלומר הכנסה בגובה 14,418 ש"ח בשנת המס 2004.

נישום ג' – תושב חוץ

תקנה 5 קובעת כי יינתן פטור מהגשת דוח לתושב חוץ אם מההכנסה נוכח מלוא המס על פי סעיפים 161, 164 או 170 לפקודה והיא אחת מאלה:

א. ההכנסה היא מעסק או ממשלח יד שהפעילות בהם התמשכה בשנת המס תקופה שלא עלתה על 180 יום.

ב. ההכנסה היא לפי סעיפים 2(2), או 5(2) לפקודה.

ג. הכנסה היא לפי סעיפים 2(4), 2(6), או 2(7) לפקודה.

הוצאות עודפות

1. כללי

הוצאות עודפות הן הוצאות אשר הוציא חבר בני אדם ושאינן מותרות בניכוי על פי סעיף 31 לפקודת מס הכנסה (להלן: "**הפקודה**"), או עולים על הסכומים שנקבעו כמותרים בניכוי, או לחילופין סכומים שהוציא חבר בני אדם בשל הוצאות שניכויין לא הותר לפי סעיף 32(11) לפקודה.

במסגרת סעיף 31 לפקודה ניתנה לשר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, סמכות להתקין תקנות בדבר הגבלת או אי התרת ניכויין של הוצאות מסוימות. סמכות זו רחבה ומאפשרת הגבלת או אי התרת ניכויין של הוצאות אשר מותרות בניכוי לפי סעיף 17 לפקודה, כדלקמן:

"שר האוצר רשאי, באישור ועדת הכספים של הכנסת, להתקין תקנות - בין דרך כלל ובין לסוגים של נישומים - בדבר הגבלתו או אי התרתו של ניכוי הוצאות מסוימות לפי סעיפים 17 עד 27, ובמיוחד בדבר -

(1) שיטת החישוב או האומד של ההוצאות;

(2) סכומי ההוצאות שיותרו בניכוי, או שיעוריהן;

(3) התנאים להתרת ההוצאות;

(4) דרכי הוכחת ההוצאות."

סעיף 32(11) לפקודה דן באי התרה של הוצאות למתן טובת הנאה שנתן מעביד לעובדיו ואשר לא ניתן לייחסה לעובד פלוני, למעט הוצאות שהוכח כי לפי טיבן אינן מיועדות להעניק טובת הנאה אישית לעובד. טובת הנאה אשר נתן מעביד לעובדיו ולא ניתן לייחסה לעובד מסוים, אינה מותרת בניכוי לחברה, למעט הוצאות אשר לא מיועדות להעניק טובת הנאה אישית לעובד. המטרה בבסיס סעיף 32(11) הינה למנוע מקרים בהם טובת הנאה לעובד תותר בניכוי לחברה בעוד לא תחויב במס, כהכנסת עבודה. לעומת זאת, טובת הנאה אשר ניתן לייחסה לעובד, מחד תחויב במס על ידי העובד ומאידך תותר בניכוי לחברה.

שר האוצר השתמש בסמכותו והגביל בעיקר את ניכויין של הוצאות מעורבות, אשר קיים קושי להפריד בהן את החלק הפרטי, והוצאות אשר אינן קשורות ישירות לייצור הכנסה. כמו כן, ראוי להדגיש כי בהתאם לתקנה 4 לתקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסוימות), תשל"ב – 1972 (להלן גם: "**התקנות**"), לא יותרו בניכוי ההוצאות המפורטות בתקנות לעובד שכיר, מעל הסכום ששולם על ידי המעביד.

בהערת אגב נציין כי לצורך מס ערך מוסף אופן התרת מס תשומות בגין הוצאות מעורבות נקבע בתקנה 18 לתקנות מע"מ, התשל"ו-1976. על פי תקנה 18 לתקנות מע"מ, עוסק רשאי לנכות מס תשומות, הכלול בחשבונית מס שהוצאה לו כדין, בשל רכישת נכסים או בשל קבלת שירותים, על פי יחס השימוש לצרכי העסק לכלל השימוש. ברם, במרבית המקרים לא ניתן לקבוע במישרין את יחס השימוש. על כן נקבע כי במידה והשימוש שלא לצרכי העסק הינו שימוש בלתי מסוים, מס התשומות יותר בניכוי על פי קביעת מנהל מע"מ, ובמידה ולא קבע המנהל את החלק היחסי, השיעור המותר בניכוי יקבע על פי היקף השימוש בנכס או בשירות, כדלהלן: במידה ועיקר השימוש בנכס או בשירות הוא לצרכי העסק, רשאי העוסק לנכות שני שלישים ממס התשומות, אחרת רשאי העוסק לנכות רבע ממס התשומות.

להלן יפורטו התקנות שהותקנו מכוח סעיף 31 לפקודה ואשר דנות בתנאים לניכוי הוצאות והגבלתן.

1. תקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסויימות), תשל"ב – 1972.

- (א) כיבוד.
- (ב) הוצאות לחו"ל.
- (ג) הוצאות לינה וארוחת בוקר בישראל או באזור.
- (ד) הוצאות אש"ל.
- (ה) מתנות.
- (ו) הפקדות בקרן השתלמות של יחיד שיש לו הכנסה לפי סעיף (1)2 ו- (2)2.
- (ז) הוצאות ביגוד.
- (ח) עלויות טלפון שאינו נייד.
- (ט) עלויות טלפון נייד.
- (י) הוצאות אירוח.

2. תקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות רכב), התשנ"ה – 1995.

2. תקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסויימות), תשל"ב-1972

תקנה 2 לתקנות קובעת כי הוצאות המפורטות בפסקאות (2) עד (6) יותרו בניכוי רק בהתאם לאמור להלן. יודגש כי סוגי ההוצאות המפורטות בתקנות אינם מותרים בניכוי לעובד שכיר, מעל הסכום ששולם על ידי המעביד.

א. כיבוד

תקנה 1(2) לתקנות קובעת כדלקמן: "80% מההוצאות שהוצאו לכיבוד קל במקום העיסוק של הנישום; לענין זה "כיבוד קל" - שתיה קרה או חמה, עוגיות וכיוצא באלה".

בהתאם לתקנה, 80% מההוצאות שהוצאו לכיבוד קל במקום העיסוק של הנישום יותרו בניכוי. כיבוד קל מוגדר כשתיה קרה או חמה, עוגיות וכיוצא באלה. מקום העיסוק מוגדר כמקום שבו מנהל הנישום, דרך קבע, את עיסוקו. לפי חוזר מס הכנסה מספר 14/2000, יוכרו הוצאות כיבוד קל במקום העיסוק הן לעובדים והן לאורחים. יודגש כי הוצאות בגין מזון ומשקה שאינן בגדר "כיבוד קל" לא יותרו בניכוי. כגון, ארוחות עסקיות.

ב. הוצאות לחו"ל

בתקנה 2(2) לתקנות הגביל שר האוצר את גובה הניכוי המותר בגין הוצאות שהוצאו בקשר לנסיעה לחו"ל, כדלקמן:

"(2) הוצאות שהוצאו בקשר לנסיעה לחוץ-לארץ אם הנסיעה לחוץ-לארץ והשהייה שם היו הכרחיים לייצור ההכנסה, ובחבר-בני-אדם שחל עליו סעיף 3(ז) לפקודה - אם היו הכרחיים לפעילותו, כמפורט להלן:

(א) הסכום שיותר בשל הוצאות לרכישת כרטיס טיסה -

(1) בטיסה במחלקת תיירים - 100% ממחיר הכרטיס;

(2) בטיסה במחלקת עסקים או במחלקה ראשונה - 100% ממחיר כרטיס במחלקת עסקים באותה טיסה.

(ב) הסכום שיותר בשל הוצאות לינה -

(1) בנסיעה אשר כללה לא יותר מתשעים לינות -

(א) עבור שבע הלינות הראשונות - כל הוצאות הלינה המוכרות;

(ב) עבור שאר הלינות (מהלינה השמינית ואילך) -

(1) לגבי לינה שעלותה נמוכה מ-91 דולר - כל הוצאות הלינה המוכרות;

(2) לגבי לינה שעלותה גבוהה מ-91 דולר - 75% מההוצאות הלינה המוכרות

$[156\$ = 208\$ \times 75\%]$, אך לא פחות מ-91 דולר ללינה.

(2) בנסיעה אשר כללה יותר מתשעים לינות - הוצאות הלינה המוכרות אך לא יותר מ-91 דולר ללינה.

לענין זה - שתי נסיעות או יותר שלא היתה ביניהן שהייה רצופה בישראל של ארבעה עשר יום לפחות, ייחשבו כנסיעה אחת.

(3) לענין פסקה זו -

"הוצאות לינה מוכרות" - הוצאות הלינה בפועל המוכחות בהתאם לתקנה 6, או 208 דולר ללינה, הנמוך ביניהם.

(ג) הסכום שיותר בשל הוצאות אחרות -

(1) אם נדרשו הוצאות בשל לינה - לא יותר מ-58 דולר לכל יום שהייה בחוץ לארץ ;
(2) אם לא נדרשו הוצאות בשל לינה - לא יותר מ-97 דולר לכל יום שהייה בחוץ לארץ.

(ד) הסכום שיותר בשל הוצאות שכירת רכב בחוץ לארץ, לא יעלה על הוצאות השכירות בפועל או על 46 דולר ליום, לפי הנמוך.

(ה) על אף האמור בפסקה זו הנציב רשאי לקבוע רשימת מקומות בהם יותרו לניכוי בתקופה שיקבע עד 125% מסכומי ההוצאות המותרים לניכוי כולן או חלקן. קביעה כאמור תפורסם ברשומות [ראה הקביעה להלן לגבי המדינות: הונג-קונג, טייוואן, יפן, סין, סינגפור, פיליפינים, קוריאה].

(ו) הסכומים הנקובים בפסקה זו יתואמו ב-1 בינואר של כל שנת מס לגבי אותה שנת מס בהתאם לשיעור עליית מדד המחירים לצרכן (להלן - המדד) בארצות הברית של אמריקה בין המדד הידוע ב-1 בינואר של שנת המס למדד הידוע ב-1 בינואר של שנת המס הקודמת כפי שהוא מתפרסם ב-Survey of Current Business על ידי ה-Department of Commerce.

(ז) שהה הנישום בחוץ-לארץ תקופה רצופה העולה על 10 חדשים, יותרו לו הוצאות חינוך בשל חינוך ילדיו שטרם מלאו להם 18 שנים בשנת המס, בסכום שלא יעלה על 520 דולר לחודש לכל ילד כאמור ; עלו הוצאות החינוך שהוציא הנישום מעל לסכום האמור, רשאי הנציב להתיר לו בניכוי את עודף הוצאות החינוך שהוציא, כולו או מקצתו בהתחשב במקום המגורים ובתנאי הלימוד.

בתקנה 2(2) קבע שר האוצר כי הוצאות שהייה בחו"ל יותר בניכוי, בכפוף למגבלות מסוימות, אם הנסיעה לחו"ל והשהייה שם היו הכרחיים לייצור ההכנסה, ובחבר בני אדם שחל עליו סעיף 3(ז) לפקודה – אם היו הכרחיים לפעילותו.¹ תקנה 2(2) לתקנות מתייחסת להוצאות מסוימות שהוצאו בקשר לנסיעה לחו"ל, הוצאות אחרות בקשר לנסיעה לחו"ל יבחנו באופן ספציפי, בהתאם להוראות הפקודה והתקנות שהותקנו על פיה. לדוגמה, הוצאות בקשר לנסיעה לחו"ל שמטרתה הן עסקית והן פרטית (הוצאה מעורבת), כגון : נסיעה לחו"ל הכוללת ביקור משפחתי, לדעתנו, תותרנה בניכוי (חלק ההוצאות העסקיות), במידה וניתן להפריד בין החלק הפרטי לחלק העסקי, (בכפוף למגבלות, כפי שיפורטו להלן). לענין זה ראוי לציין כי למרות שפרשנות מילולית של סעיף 17 לפקודה תביא לכך שהוצאות מעורבות אינן מותרות בניכוי, הן בפסיקה, ראה לדוגמה, ע"א 580/65 א. בן עזר נ' פשמי"ג, פ"ד כ(2) 179 בו קבע בית-

¹ סעיף 3(ז) חל על חבר בני אדם שבשנת המס היה מוסד ציבורי כמשמעותו בסעיף 2(9), או שעיסוקו לא היה לשם קבלת רווחים או שכל הכנסתו היתה פטורה ממס, או שנקבע לגביו בחיקוק שדינו לענין תשלום מסים כדין המדינה.

המשפט כי מקום שבו ניתן לפצל את ההוצאה פיצול ברור, יש להתיר את החלק הפירותי שלה, והן על פי פרשנות נציבות מס הכנסה, ככלל, החלק העסקי בהוצאה מעורבת אשר ניתנת לפיצול באופן ברור מותר בניכוי.

להלן ריכוז ההוצאות אליהן מתייחסת תקנה 2(2) לתקנות והסכום המותר בניכוי:

מהות ההוצאה	נתונים נוספים	הסכום המותר בניכוי
הוצאות בגין רכישת כרטיסי טיסה.	כרטיס במחלקת תיירים או עסקים.	כל ההוצאה.
	כרטיס במחלקה ראשונה.	100% ממחיר כרטיס במחלקת עסקים באותה טיסה.
הוצאות לינה בנסיעה שכללה לא יותר מ- 90 לילות, עם מסמכים ו/או קבלות (*).	עבור 7 הלילות הראשונות.	כל הוצאות הלינה עד \$208 ללינה.
	עבור שאר הלילות לגבי לינה שעלותה נמוכה מ- 91 דולר.	כל הוצאות הלינה.
	עבור שאר הלילות לגבי לינה שעלותה גבוהה מ- \$91.	75% מהוצאות הלינה עד סך של \$156 ללינה, אך לא פחות מ- \$91 ללינה.
הוצאות לינה בנסיעה שכללה יותר מ- 90 לילות, עם קבלות ו/או מסמכים (*).	כל הלילות.	כל הוצאות הלינה, אך לא יותר מ- \$91 ללינה.
הוצאות שהייה בחוץ לארץ.	כאשר נדרשו הוצאות לינה.	כל ההוצאות עד סך של \$58 לכל יום שהייה.
	כאשר לא נדרשו הוצאות לינה.	כל ההוצאות עד סך של \$97 לכל יום שהייה.
הוצאות שכירת רכב בחוץ לארץ.	שכירת רכב.	כל הוצאות השכירות עד סך של \$46 ליום.

(*) שתי נסיעות או יותר שלא היתה ביניהן שהייה רצופה בישראל של ארבעה עשר ימים לפחות, יחשבו לנסיעה אחת.

בנסיעות לארצות הונג קונג, טייוואן, יפן, סין, סינגפור, פיליפינים וקוריאה, יותרו בניכוי 125% מהסכומים המותרים בניכוי בהתאם לתקנה 2(2) לתקנות, כמפורט לעיל.

בשהייה בחוץ לארץ לתקופה רצופה העולה על 10 חודשים, יותרו בניכוי הוצאות חינוך בשל ילדי הנישום שטרם מלאו להם 18 שנים בשנת המס, בסכום שלא יעלה על 520 דולר לחודש, לכל ילד כאמור.

לנציב סמכות להתיר בניכוי הוצאות חינוך בסכום גבוה יותר, בהתחשב במקום המגורים ובתנאי הלימוד.

ג. הוצאות לינה וארוחת בוקר בישראל או באזור

בתקנה 2(א2) לתקנות הגביל שר האוצר את גובה הניכוי המותר בגין הוצאות לינה שהוצאו בישראל, כדלקמן:

"(א2) (א) הוצאות לינה שהוציא נישום בישראל או באזור, ובלבד שהסכום המותר בניכוי אינו עולה על הסכומים הנקובים בפסקה (2)(ב)(1)(ב), כשהוא מחושב בשקלים חדשים לפי השער היציג של הדולר כפי שפורסם לאחרונה לפני מועד הלינה, ואולם הוצאות שהוציא נישום ללינה במקום המרוחק פחות מ-100 קילומטרים ממקום מגוריו או ממקום עיסוקו העיקרי, לא יותרו בניכוי, זולת אם שוכנע פקיד השומה שהלינה היתה הכרחית לייצור ההכנסה של הנישום.

(ב) על אף האמור בפסקה (3), יותרו בניכוי הוצאות שהוציא נישום בשל ארוחת בוקר הכלולה במחיר לינה המותרת בניכוי, כאמור בפסקת משנה (א) לעיל.

(ג) הוראות פסקה זו לא יחולו על הוצאות לינה שהוציא הנישום במסגרת השתתפות בכנס בתחום עיסוקו."

בהתאם לתקנה, הוצאות לינה שהוציא נישום בישראל או באזור, יותרו בניכוי עד גובה הסכומים המותרים בניכוי בסעיף ב' לעיל (הוצאות בקשר לנסיעה לחו"ל) כשהם מתורגמים לשקלים חדשים לפי השער היציג של הדולר כפי שפורסם לאחרונה לפני מועד הלינה. אולם, הוצאות לינה שהוציא נישום במקום המרוחק פחות מ-100 קילומטרים ממקום מגוריו, או ממקום עיסוקו העיקרי, לא יותרו בניכוי, אלא אם שוכנע פקיד השומה שהוצאות הלינה היו הכרחיות לייצור ההכנסה של הנישום. כמו כן נקבע כי הוצאות ארוחת בוקר הכלולות במחיר לינה המותרת בניכוי כאמור, יותרו בניכוי. (מקום העיסוק מוגדר כמקום שבו מנהל הנישום, דרך קבע, את עיסוקו).

התקנה אינה חלה על הוצאות לינה בגין השתתפות בכנס בתחום עיסוקו של הנישום. במקרה כאמור ההוצאות יותרו בניכוי בהתאם למבחנים הקבועים בסעיף 17 לפקודה.

ד. הוצאות אש"ל

בתקנה 2(3) לתקנות הגביל שר האוצר את הניכוי המותר בגין הוצאות אש"ל (ארוחה, שתיה ולינה), כדלקמן:

"(3) (א) בפסקה זו -

"מקום" - נקודת קבע בישראל או באזור;

"ישוב" - ישוב שתחומיו מוגדרים על פי דין;

"מחוץ לתחום ישוב" - מרחק של 10 ק"מ לפחות מהנקודה הקרובה ביותר של תחום ישוב אחד לנקודה הקרובה ביותר בתחום ישוב אחר או לנקודה הקרובה ביותר במקום שאינו ישוב;

"מקום עיסוק עיקרי" -

(1) לגבי עובד - מקום שבו מבצע העובד את עבודתו או חלק ממנה באורח קבע;

(2) לגבי יחיד אחר - מקום שבו מבצע היחיד באורח קבע את עיסוקו או חלק ממנו, ואם עיסוקו מתבצע באורח קבע במקום מגוריו יראו את מקום מגוריו כמקום עיסוקו העיקרי;

"עוסק חוץ" - מי שנתמלא בו אחד מאלה:

(1) עיסוקו העיקרי מחייבו לנוע מיישוב לישוב;

(2) מקום עיסוקו העיקרי אינו במקום קבוע;

"הוצאות אש"ל" - הוצאות שהוציא יחיד בשל ארוחת בוקר, ארוחת צהריים או ארוחת ערב בנסיבות המצדיקות את התרת הניכוי לרבות מהות העיסוק וזמני השהות והכל בסכומים שלא יעלו על הסכומים שיקבע שר האוצר מעת לעת, בהתחשב בשיעור עליית מדד המחירים לצרכן המתפרסם מדי פעם מטעם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובקביעת נציבות שירות המדינה לגבי עובדי המדינה ורשאי השר לקבוע סכומי הוצאות אש"ל שונים לגבי נישומים שהוכיחו הוצאותיהם באמצעות קבלות ולגבי נישומים שלא הוכיחו הוצאותיהם כאמור.

(ב) יותרו בניכוי הוצאות אש"ל ליחיד, שאינו עוסק חוץ, אם הוצאו בעת שהותו מחוץ לתחום הישוב שבו מצוי מקום מגוריו הקבוע ומחוץ לתחום הישוב שבו מצוי מקום עיסוקו העיקרי.

(ג) (1) לעוסק חוץ יותרו הוצאות אש"ל אם הוצאו מחוץ לתחום הישוב שבו נמצא מקום מגוריו הקבוע.

(2) על אף האמור בפרט (1) לעוסק חוץ השווה מחוץ לתחום הישוב בו נמצא מקום מגוריו הקבוע לפחות 20 ימים בחודש במשך לא פחות משלושה חדשים בשנת מס אחת, יותר בניכוי, בחדשים האמורים, סכום שלא יעלה על 60% מהוצאות האש"ל.

(ד) יחיד שיש לו שני מקומות עיסוק עיקריים או יותר, אשר אחד מהם לפחות נמצא מחוץ לתחום הישוב בו מצוי מקום מגוריו הקבוע, יותר לו בניכוי 60% מהוצאות האש"ל לגבי הוצאות שהוציא במקום העיסוק העיקרי המרוחק ביותר ממקום מגוריו הקבוע.

כותרת התקנה הינה "הוצאות אש"ל", אולם בפועל הוראות התקנה אינן מתייחסות להוצאות לינה. ככלל התקנה מתירה בניכוי הוצאות אש"ל, אשר ספק אם הן מותרות בניכוי בהתאם לסעיף 17 לפקודה, עד לסכום הקבוע בתקנות. התקנה מבחינה בין עוסק חוץ לבין יחיד אחר. לגבי יחיד שאינו עוסק חוץ, מותרות בניכוי הוצאות שהוציא יחיד בעת שהותו מחוץ לתחום הישוב שבו מצוי מקום מגוריו הקבוע ומחוץ לתחום הישוב שבו מצוי מקום עיסוקו העיקרי. מחוץ לתחום הישוב הינו מרחק של 10 ק"מ לפחות מהנקודה הקרובה ביותר של תחום ישוב אחד לנקודה הקרובה ביותר בתחום ישוב אחר. ההסתכלות היא מגבולות ישוב אחד לגבול הקרוב ביותר בישוב אחר. דהיינו, גם אם המרחק ממקום עיסוקו ומגוריו של יחיד למקום ביצוע עבודה מסוימת גדול מ- 10 ק"מ, לא בהכרח שהעבודה בוצעה מחוץ לתחום הישוב. כך לדוגמה, עובד אשר גר ומקום עיסוקו בתל-אביב מבצע עבודה ברמת-גן. מאחר שהמרחק בין

ישובים אלה קטן מ- 10 ק"מ לא תותרנה הוצאות אש"ל בניכוי, גם אם המרחק בין מקום המעביד לבין מקום ביצוע העבודה ברמת- גן גדול מ- 10 ק"מ. לגבי יחיד שהינו עוסק חוץ, קיימת הבחנה בין עוסק חוץ השוהה מחוץ לתחום הישוב בו נמצא מקום מגוריו הקבוע לפחות 20 ימים בחודש במשך לא פחות משלושה חודשים בשנת מס אחת, ובין עוסק חוץ אחר. לראשון, יותרו בניכוי הוצאות בסכום שלא יעלה על 60% מהוצאות האש"ל בחודשים האמורים, בעוד לשני יותרו בניכוי מלוא הוצאות האש"ל (בכפוף לתקרות הסכומים שקבע שר האוצר). לגבי יחיד שיש לו שני מקומות עיסוק עיקריים (כגון, שכיר בשני מקומות עבודה) אשר אחד מהם לפחות נמצא מחוץ לתחום הישוב בו מצוי מקום מגוריו הקבוע, יותרו לו בניכוי 60% מהוצאות האש"ל שהוציא במקום העיסוק העיקרי המרוחק ביותר ממקום מגוריו הקבוע. כך לדוגמה, יחיד שמקום מגוריו בעיר ראשון לציון עובד הן בראשון לציון והן ברעננה. הרי שמכיוון שהמרחק בין רעננה לבין ראשון לציון גדול מ- 10 קילומטרים והוא המרוחק ביותר מבין שני מקומות העבודה, יותרו לעובד בניכוי 60% מהוצאות האש"ל שהוצאו בעבודה ברעננה.

טבלה מסכמת:

נישום	נתונים נוספים	הסכום המותר בניכוי
יחיד שאינו עוסק חוץ	הוצאו מחוץ לתחום הישוב שבו מצוי מקום מגוריו הקבוע ומחוץ לתחום הישוב שבו מצוי מקום עיסוקו העיקרי.	כל הוצאות האש"ל עפ"י התקרות להלן.
עוסק חוץ השוהה מחוץ לתחום הישוב שבו נמצא מקום מגוריו הקבוע לפחות 20 ימים בחודש במשך לא פחות משלושה חודשים בשנת מס אחת.	הוצאו מחוץ לתחום הישוב שבו נמצא מקום מגוריו הקבוע.	סכום שלא יעלה על 60% מהוצאות האש"ל עפ"י התקרות להלן.
עוסק חוץ אחר		כל הוצאות האש"ל עפ"י התקרות להלן.
יחיד לו שני מקומות עיסוק עיקריים או יותר, אשר אחד מהם לפחות נמצא מחוץ לתחום הישוב בו מצוי מקום מגוריו הקבוע.	הוצאות במקום העיסוק העיקרי המרוחק ביותר ממקום מגוריו הקבוע.	סכום שלא יעלה על 60% מהוצאות האש"ל עפ"י התקרות להלן.

תקרות האש"ל:

(1) לגבי נישום שהוכיח את ההוצאות באמצעות קבלות:

ארוחת בוקר	ארוחת צהריים	ארוחת ערב
1 ש"ח*	4 ש"ח	2 ש"ח

* בהתאם לתקנה 2(א2)(ב) יותרו בניכוי מלוא ההוצאות שהוציא נישום בשל ארוחת בוקר הכלולה במחיר לינה המותרת בניכוי, כאמור בתקנה 2(א2)(א) לעיל.

(2) לגבי נישום שלא הוכיח את ההוצאות באמצעות קבלות:

ארוחת בוקר	ארוחת צהריים	ארוחת ערב
1 ש"ח	3 ש"ח	1 ש"ח

יש לציין כי למרות סמכות שר האוצר, סכומים אלו לא עודכנו ולכן נשחקו בעקבות האינפלציה.

ה. מתנות

בתקנה 2(4) לתקנות הגביל שר האוצר את ניכוי של הוצאות שהוצאו לרכישת מתנות. התקנה אינה מגבילה במפורש רק את ניכוי של הוצאות כאמור שהוצאו בקשר לפעילות העסקית של הנישום, אולם דבר זה מתחייב מסעיף 17 לפקודה. הוצאות בגין מתנות אשר משמשות לקידום עסקיו של הנישום באופן של שמירת קשרי עסקים עם לקוחותיו וספקיו או לצורך שמירת יחסי עבודה תקינים עם עובדיו הינן הוצאות בייצור הכנסה אף כי אינן קשורות במישרין לייצור הכנסה. להלן לשון התקנה:

"(4) מתנות שנתן נישום, ובלבד שסכום הניכוי לא יעלה על סכום של 170 ש"ח לשנה לאדם אחד אם ניתנו בישראל, ועל סכום של 15 דולר של ארה"ב לשנה לאדם אחד, אם ניתנו מחוץ לישראל ובלבד שנרשמו פרטי זיהוי המקבל, מקום נתינת המתנה וקבלות לאימות ההוצאה."

התקנה מבחינה בין מתנות שניתנו בישראל לבין מתנות שניתנו מחוץ לישראל, וקובעת את הסכום המותר בהתאם, כדלהלן:

- (1) מתנות שניתנו בישראל – מתנות אילו יותרו בניכוי עד סכום של 170 שקלים לאדם.
 - (2) מתנות שניתנו מחוץ לישראל – מתנות אילו יותרו בניכוי עד סכום של \$15 לאדם.
- לשם התרת ההוצאה נדרש רישום של פרטי זיהוי המקבל, מקום נתינת המתנה וקבלות לאימות ההוצאה.

מתנות בסכום סביר (לפי פרשנות נציבות מס הכנסה, סכום סביר הינו הסכום הקבוע בתקנה (4)2 לתקנות) שניתנו לעובד לרגל אירוע אישי, כגון: נישואין, הולדת ילדים, בר/בת מצוה וכו', אינן הכנסת עבודה בידי העובד ומותרות בניכוי למעביד, בכפוף למגבלות הקבועות בתקנה (4)2 לתקנות.

ו. הפקדות בקרן השתלמות על ידי יחיד שהינו גם שכיר וגם עצמאי

תקנה (5)2 לתקנות מגבילה את סכום ההפקדות לקרן השתלמות לעצמאיים המזכה נישום שהינו גם שכיר וגם עצמאי בגין הפקדות לקרן השתלמות. להלן לשון התקנה:

"(5) יחיד שיש לו הכנסות לפי סעיפים (1)2 ו-(2)2 לפקודה ושילם סכומים לקרן השתלמות לעצמאיים כהגדרתה בסעיף 17(א5) לפקודה, ובעד אותו יחיד שולמו כספים בידי מעבידו לקרן השתלמות, כהגדרתה בסעיף 3(ה) לפקודה, יותרו בניכוי הסכומים ששילם, לאחר שהופחת מהם סכום השווה ל-2.5% מסכום התקרה, ובתנאי שסכום ההוצאות כאמור לא יעלה על 4.5% מסכום התקרה; לענין זה, "סכום התקרה" - הכנסתו החייבת של היחיד לפי סעיף (1)2, לפני הניכוי לפי פסקת משנה זו ולא יותר מהסכום הקבוע בהגדרת "הכנסה קובעת" בסעיף 17(א5) לפקודה, לאחר שהופחתו ממנו סך כל סכומי המשכורת הקובעת, כהגדרתה בסעיף 3(ה) לפקודה, של אותו יחיד שבשלה שילם מעבידו לקרן השתלמות בשנת המס".

יחיד שהינו גם שכיר וגם עצמאי עשוי להפקיד לקרן השתלמות הן כעמית שכיר והן כעמית עצמאי. על מנת שנישום כאמור לא יהנה מכפל הטבות מס, תקנה (4)2 לתקנות מגבילה את הסכום בגינו זכאי הנישום להטבות, על ידי הקטנת סכום התקרה בגובה סכומי המשכורת הקובעת, כהגדרתה בסעיף 3(ה) לפקודה, של אותו יחיד שבשלה שילם מעבידו לקרן השתלמות בשנת המס.

ז. הוצאות ביגוד

תקנה (6)2 לתקנות, מגבילה את סכום ההוצאות המותרות בגין רכישת ביגוד. להלן לשון התקנה:

"(6) 80% מההוצאות שהוציא הנישום לרכישת ביגוד בעבורו או בעבור עובדו, ואולם אם לא ניתן להשתמש בביגוד שלא לצורכי עבודה - יותרו ההוצאות כאמור במלואן; בפסקה זו, "ביגוד" - בגדים, לרבות נעליים, שנועדו לשמש לצורכי עבודה ומתקיים בהם אחד מאלה:

(1) ניתן לזהות בהם, באופן בולט, השתייכות לעסקו של הנישום;

(2) על פי דין קיימת חובה ללבוש את הביגוד."

בהתאם לתקנה, 80% מההוצאות לרכישת ביגוד שנועדו לשמש לצורכי העסק ושניתן להשתמש בהם גם שלא לצורכי העסק, יותרו בניכוי במידה וניתן לזהות בהם, באופן בולט, השתייכות לעסקו של הנישום, או על פי דין קיימת חובה ללבוש את הביגוד. במידה ולא ניתן להשתמש בביגוד שלא לצורכי עבודה (כגון, סרביל טיסה, חלוק לאחיות) יותרו מלוא ההוצאות בניכוי. יודגש כי הוצאות בגין רכישת ביגוד אחר אינן מותרות בניכוי.

ח. עלויות החזקת טלפון שאינו נייד במקום המגורים

תקנות 2ב(א) ו-ב(ב) מגבילות את סכום ההוצאות המותרות בניכוי בגין עלויות החזקת טלפון שאינו נייד במקום המגורים של הנישום, להלן לשון התקנה:

(א) לא יותרו בניכוי הוצאות בשל החזקת טלפון שאינו נייד במקום מגוריו של הנישום או של בעל שליטה בנישום, זולת אם הוכיח הנישום או בעל השליטה בנישום, להנחת דעתו של פקיד השומה, כי בית המגורים משמש את עיקר עסקו או משלח ידו של הנישום; הוכיח כאמור, יחולו הוראות אלה:

(1) היו הוצאות החזקת הטלפון בסכום שאינו עולה על 19,100 ש"ח לשנה, יותר בניכוי הסכום בגובה 80% מההוצאות החזקת הטלפון או חלק הוצאות החזקת הטלפון העולה על 1,900 שקלים חדשים, לפי הנמוך;

(2) היו הוצאות החזקת הטלפון בסכום העולה על 19,100 ש"ח - יותר בניכוי חלק ההוצאות העולה על 3,800 ש"ח;

(1א) על אף האמור בתקנת משנה (א), לגבי נישום או בעל שליטה בנישום אשר מקום מגוריו שימש את עיקר עסקו או משלח ידו של הנישום בחלק משנת המס, יראו את הוצאות החזקת הטלפון שאינו נייד שהוציא הנישום בשנת המס כשהם מוכפלים בשיעור השימוש כהוצאות שהוציא הנישום בשנת המס בשל החזקת טלפון לענין תקנת משנה (א) ויקראו את הסכומים הנקובים בה כאילו הם מוכפלים בשיעור השימוש; לענין זה, "שיעור השימוש" - היחס שבין מספר החודשים שבהם מקום המגורים שימש את עיקר עסקו של הנישום ל-12.

(ב) על אף האמור בתקנת משנה (א) יותרו בניכוי הוצאות בשל שיחות טלפון לחוץ לארץ, שביצע נישום ממקום מגוריו שאינו משמש את עיקר עסקו, אם הוכיח להנחת דעתו של פקיד השומה כי השיחות לחוץ-לארץ היו בייצור ההכנסה, ולגבי יחיד המועסק בידי חבר-בני-אדם שחל עליו סעיף 3(ז) לפקודה, אם השיחות לחוץ-לארץ היו קשורות לפעילותו, ובלבד שנישום או יחיד כאמור ניהל לגבי כל שיחה רישום בדבר התאריך, השעה, יעדה של השיחה, פרטי מקבלה, משך השיחה, נושאה ומחירה המשוער.

תנאי בסיסי להתרת הוצאות בשל החזקת טלפון שאינו נייד במקום המגורים של הנישום, או של בעל השליטה בנישום, הוא כי בית המגורים משמש את עיקר עסקו או משלח ידו. במידה ומתקיים התנאי לעיל יותרו ההוצאות כמפורט להלן:

נישום	סכום ההוצאה	הסכום המותר בניכוי
הוצאות טלפון בנישום שמקום מגוריו שימש את עיקר עסקו או משלח ידו, <u>בכל שנת המס</u> (*).	סכום שאינו עולה על 19,100 ש"ח.	הנמוך מבין: (1) 80% מהוצאות החזקת הטלפון. (2) חלק ההוצאות העולה על 1,900 ש"ח.
	סכום העולה על 19,100 ש"ח לשנה.	חלק ההוצאות העולה על 3,800 ש"ח.

(*) במידה ומקום מגוריו של הנישום שימש את עיקר עסקו או משלח ידו בחלק משנת המס, יותר חלק יחסי מהסכומים המפורטים לעיל, על פי יחס חודשים.

מלוא הוצאות שיחות טלפון לחוץ לארץ, שהוכח שהן בייצור הכנסה, בידי נישום שמקום מגוריו אינו משמש את עיקר עסקו ויחיד המועסק בידי חבר בני אדם שחל עליו סעיף 3(ז) לפקודה, מותרות בניכוי.

ט. עלויות טלפון נייד

בתיקון 129 לפקודה, אשר פורסם ביום 17 בפברואר 2002, הוגבל הסכום המותר בניכוי בגין הוצאות החזקת רדיו טלפון נייד. כמו כן, שר האוצר הוסמך לקבוע את שווי השימוש בהחזקת רדיו טלפון נייד וקבע כאמור בתקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברדיו טלפון נייד), התשס"ב – 2002. תחילתם של התיקונים האמורים היא מיום 1.5.2002 ואילך.

להלן לשון תקנה 2ב(ג) לתקנות:

(ג) (1) לא יותרו בניכוי הוצאות החזקת רדיו טלפון נייד המשמש בייצור הכנסה, בסכום של 1,020 שקלים חדשים או מחצית מההוצאות, לפי הנמוך.

(2) על אף האמור בפסקה (1), הוצאות מעביד בשל רדיו וטלפון נייד, שהועמד לרשות עובד, כמשמעותו בתקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברדיו טלפון נייד), התשס"ב-2002, יותרו בניכוי במלואן.

(3) לא יותרו בניכוי הוצאות החזקת רדיו טלפון נייד שהוצאו בייצור הכנסת עבודה.

(4) בסעיף זה, "רדיו טלפון נייד" - למעט רדיו טלפון נייד המותקן באופן קבוע במרכיזה במקום עסקו או משלח ידו של הנישום.

בהתאם לאמור לעיל, לא יותרו בניכוי הוצאות רדיו טלפון נייד, המשמש בייצור הכנסה, בסכום של 1,020 שקלים, או מחצית מההוצאות, לפי הנמוך. אולם, הוצאות מעביד בשל רדיו טלפון נייד, שהועמד לרשות עובד, כמשמעותו בתקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברדיו טלפון נייד), התשס"ב 2002, יותרו בניכוי במלואן. עפ"י תקנות אלה, שווי השימוש בטלפון נייד שהועמד לרשות העובד, והוא אינו טלפון נייד שניתן להתקשר ממנו למקום העבודה בלבד, הינו מחצית מההוצאה החודשית, או 85 שקלים לפי הנמוך, זאת בניכוי ההוצאה החודשית ששילם העובד בשל אותו רדיו טלפון נייד.

ההוצאה החודשית הנה ההוצאה שהוצאה בחודש בשל הטלפון הנייד, לרבות ההוצאה הקבועה, דמי שימוש, תיבה קולית, שירותים נלווים, השתתפות העובד וכדומה.

בכל מקרה, לא יותרו בניכוי הוצאות החזקת טלפון נייד שהוצאו בייצור הכנסת עבודה. החזר הוצאות בשל מכשיר הנמצא בבעלות העובד, ייחשב כהכנסת עבודה.

הערות:

- (1) מעביד שהעמיד יותר ממכשיר אחד לשימוש של העובד יבחר באחת משתי האפשרויות:
 - (א) חיוב העובד בשווי נפרד עבור כל אחד מן המכשירים על פי ההנחיות לעיל. דהיינו, באפשרות זו יזקף שווי לעובד בגין שני המכשירים באופן שחבות המס בגינם תחול על העובד.
 - (ב) חיוב העובד בשווי בשל אחד מן המכשירים ואי התרת הוצאות בשל מכשיר נוסף בגובה הסכום שנקבע לעיל. כלומר באפשרות זו נטל המס יתחלק בין העובד, לו יזקף שווי, לבין החברה לה לא תותר הוצאה בניכוי בגין המכשיר שנותר.
- (2) הוצאה בגין מכשיר טלפון נייד אשר יועדו לשימוש בני משפחתו ו/או מקורבים אחרים של העובד או נותן השירות, לא תותר במלואה ותחשב כהכנסת חייבת.
- (3) חישוב השווי יתבצע על בסיס חודשי, ולא על בסיס שנתי מצטבר.
- (4) שווי שימוש במכשיר טלפון נייד הנזקף לשכר העובדים, חייב במס מעסיקים ובמס שכר.
- (5) יש לכלול את שווי השימוש במכשיר טלפון נייד בטופס 106. אין חובה להציגו בנפרד.

להלן מספר דוגמאות להמחשת אופן יישום התקנות:

- (1) ההוצאה החודשית בגין טלפון נייד שהועמד לרשות העובד הינה 120 שקלים לחודש. מכיוון שהטלפון הועמד לרשות העובד, מלוא ההוצאות יותרו בניכוי בידי החברה. לעובד יזקף שווי שימוש בסכום של 60 שקלים לחודש (הנמוך מבין מחצית ההוצאה או 85 שקלים).
- (2) ההוצאה החודשית עבור טלפון נייד שהועמד לרשות העובד הינה 200 שקלים לחודש. מכיוון שהטלפון הועמד לרשות העובד מלוא ההוצאות יותרו בניכוי בידי החברה. לעובד יזקף שווי שימוש בסכום של 85 שקלים לחודש.

(3) ההוצאה החודשית עבור טלפון נייד שהועמד לרשות העובד הינה 200 שקלים. העובד משתתף בעלויות החזקת הטלפון בסך של הוציא 50 שקלים לחודש. לעובד יזקף שווי בסך של 35 שקלים לחודש (=85-50).

י. הוצאות אירוח

בהתאם לתקנה 3 לתקנות, הוצאות בשל אירוח בארץ אינן מותרות בניכוי. הוצאה סבירה לשם אירוח אדם מחו"ל מותרת בניכוי (ללא תקרה), במידה ונוהל לגביה הרישום המתבקש. להלן לשון תקנה 3:

"לא יותר ניכוי הוצאה בשל אירוח בארץ, למעט ניכוי הוצאה סבירה לאירוח אדם מחו"ל."

3. ניכוי הוצאות רכב

3.1 רקע

על פי סעיף 17 לפקודה, מותרות בניכוי הוצאות שהוצאו בייצור הכנסה בלבד. הוצאות להחזקת רכב פרטי או מסחרי קטן, הינן מן ההוצאות המעורבות הבולטות שקשה לקבוע איזה חלק מהן מתייחס לייצור ההכנסה ואיזה חלק מהן הינו הוצאה פרטית.

בשל קשיי קביעת הגבול בין ההוצאה העסקית לבין ההוצאה הפרטית, ניתנה לשר האוצר סמכות, בסעיף 31 לפקודה, לקבוע סייגים ולהגביל ניכוי הוצאות אלה ולקבוע איזה חלק מהן יותר בניכוי ואיזה חלק מהן ייחשב כהוצאה פרטית ולא יותר בניכוי. שר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, קבע הגבלות לניכוי הוצאות רכב בתקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות רכב), התשנ"ה - 1995 (להלן: **"תקנות ניכוי הוצאות רכב"**), הן לעניין סכומי ההוצאה והן לעניין אופן ניכוייה. ההגבלות נקבעו מתוך הנחה יסודית, כי השימוש העיקרי ברכב פרטי, במרבית המקרים, הוא נסיעות פרטיות, והנסיעות לצורך ייצור הכנסה מהוות חלק קטן בלבד.

3.2 הגדרות

- (א) **"הוצאה"** - הוצאה המותרת לניכוי לפי סעיפים 17 עד 27 ו-30 לפקודה, לרבות החזר הוצאה, וכן הוצאה להחזקת רכב שהוציא חבר בני אדם שחל עליו סעיף 3(ז) לפקודה, והכל בין הוצאה בידי הנישום או בידי אדם אחר מטעמו של הנישום.
- (ב) **"הוצאות החזקת רכב"** - הוצאות ששולמו בשנת המס בשל רישוי הרכב, ביטוח חובה ששולם עליו, ביטוח מקיף שלו, דמי שכירות בעד שימוש בו, רכישת דלק, רכישת שמנים תיקון הרכב והחזקתו, חניה שאינה במקום העיסוק או סמוך אליו וכן פחת לפי סעיף 21 לפקודה שהנישום זכאי לו בשנת המס בשל הרכב. לעניין, "דמי שכירות" - לרבות דמי שימוש כמשמעותם בתקנות מס הכנסה (ניכויים מיוחדים למשתמש בציוד שכר מכר), התשמ"ט - 1989, המותרים בניכוי לפי תקנות אלה.
- (ג) **"מספר הקילומטרים השנתי"** - מספר הקילומטרים של כלל נסיעות הרכב בשנת המס.

(ד) **"מקום העסק"** – מקום שבו מנהל הנישום באורח קבע את עיסוקו.

(ה) **"עובד החברה"** – עובד של חברה להשכרת רכב לתקופה קצרת מועד (להלן: **"החברה"**), למעט עובד שלא עשה שימוש ברכב של החברה המשמש להשכרה לתקופה קצרת מועד ולמעט עובד שהחברה העמידה לרשותו רכב או שילמה את הוצאות החזקת רכבו, ובלבד שהחברה הצהירה, בטופס שהורה עליו הנציב, כי לא היה לעובד כל שימוש פרטי ברכב החברה המשמש להשכרה לתקופה קצרת מועד.

(ו) **"רכב"** – רכב נוסעים פרטי דו שימושי, רכב מסחרי אחד ורכב מסחרי בלתי אחד, כמשמעותם בתקנות התעבורה, התשכ"א – 1961, למעט רכב עבודה² כמשמעותו בפקודת התעבורה, בין שבבעלותו של הנישום ובין שלא בבעלותו, ובלבד שמשקלו הכולל פחות מ – 3500 ק"ג.

3.3 ניכוי הוצאות החזקת רכב שאינו צמוד

הוצאות החזקת רכב שהוצאו בייצור הכנסה, שאינה הכנסת עבודה, יותרו בניכוי בשנת המס, כדלקמן: סכום הוצאות החזקת הרכב מחולק במספר הקילומטרים השנתי ומוכפל במספר הקילומטרים השנתי העודף על 9,900 קילומטר לגבי אותו הרכב, או 25% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה. יודגש כי בכל מקרה לא יותרו בניכוי הוצאות העולות על הסכום שהוצא להחזקת הרכב. כמו כן, הוצאות החזקת רכב המשמש בייצור הכנסת עבודה לא תותרנה בניכוי. ברכב של חברה להשכרת רכב לתקופה קצרת מועד, יותרו בניכוי כל הוצאות החזקת הרכב לגבי כלי רכב שמספרם עולה על מספר עובדי החברה.

דוגמה:

להלן נתונים המתייחסים לרכבים פרטיים של 3 חברות שונות (הרכבים אינם צמודים לעובד):

פרטים	חברה א'	חברה ב'	חברה ג'
מספר קילומטרים שנתי	20,000	12,000	8,000
הוצאות ביטוח חובה	4,000	4,000	4,000
הוצאות רישוי הרכב	1,000	1,000	1,000
הוצאות דלק	23,000	13,000	3,000
הוצאות פחת	12,000	12,000	12,000
סך הכל הוצאות החזקה	40,000	30,000	20,000

² **"רכב עבודה"** – רכב שצויד עבודה מורכב עליו באופן קבוע, או שמבנהו עשוי לביצוע עבודה, ואינו מיועד להובלת משא או להסעת נוסעים.

בדיקה	הגבוה מבין 25% או חישוב	הוצאות מוכרות- 25%	הוצאות מוכרות- חישוב (*)	סה"כ הוצאות	קילומטרים	חברה
40,000>20,200	20,200	10,000	20,200	40,000	20,000	א
30,000>7,500	7,500	7,500	5,250	30,000	12,000	ב
20,000>5,000	5,000	5,000	0	20,000	8,000	ג

(*) חישוב:

$$\text{א. } \frac{20,000-9,900}{20,000} * 40,000 = 20,200$$

$$\text{ב. } \frac{12,000-9,900}{12,000} * 30,000 = 5,250$$

ג. מספר הקילומטרים נמוך מ-9,900 קילומטרים.

3.4 ניכוי הוצאות החזקת רכב צמוד

הוצאות החזקת רכב בשל רכב שהמעביד העמיד לרשות עובדו, יותרו בניכוי בהתאם לאמור להלן:

(א) כאשר מספר הקילומטרים נמוך או שווה ל-9,900 קילומטרים – שווי השימוש ברכב. לפי חוזר מס הכנסה 10/85 מיום 8 באוגוסט 1995 במקרה זה יותר הגבוה מבין – סכום שווי השימוש, כפי שנקבע בתקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברכב), התשמ"ז – 1987, לבין 25% מהוצאות הרכב.

(ב) כאשר מספר הקילומטרים גבוה מ-9,900 קילומטרים – שווי השימוש ברכב בתוספת הוצאות ההחזקה המותרות בניכוי, כמפורט לעיל בסעיף 3.3.

3.5 שווי שימוש ברכב צמוד

העמדת רכב לרשותו של עובד הינה טובת הנאה, ועל כן נדרש לזקוף שווי שימוש לעובד. שווי השימוש יחויב על ידי העובד במס כהכנסת עבודה (סעיף 22) (לפקודה). סכום שווי השימוש נקבע על פי סוג הרכב, וזאת ללא קשר לסכום ההוצאה שידרש בניכוי ע"י המעביד.

תקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברכב), התשמ"ז – 1987 (להלן: "תקנות שווי שימוש ברכב") עוסקות בקביעת שווי השימוש בכלי רכב שהועמד לרשות העובד על ידי מעבידו. שווי השימוש נגזר מקבוצות מחיר שונות של כלי הרכב. קבוצות מחיר אלו נקבעות בתוספת לתקנות התעבורה, התשכ"א – 1961 (להלן: "תקנות התעבורה"), על פי מחירי כלי הרכב.

בסוף שנת 2003, במסגרת תקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברכב) (תיקון), התשס"ד-2003, תוקנו תקנות שווי שימוש ברכב. במתכונת של שש קבוצות של כלי רכב (כפי שהיה טרם התיקון), נוצרה התקבצות גדולה סביב גבולות של שתי קבוצות מחיר. לנוכח ריכוזיות זו, תוקנו תקנות התעבורה כך שהתווספה קבוצת מחיר נוספת (קבוצה שביעית) שתקטין את התקבצות כלי הרכב סביב שתי קבוצות המחיר. התיקון בא להתאים את התקנות בהתאם לשינוי האמור בתקנות התעבורה ולקבוע שווי שימוש של כלל קבוצות המחיר לשנת 2004.

להלן שווי השימוש ברכב פרטי או מסחרי לפי קבוצות מחיר **לינואר 2004***:

קבוצת מחיר						
1	2	**3	4	5	6	7
930	980	1,480 ; 1,280	1,570	2,320	3,010	3,860

* בכפוף להוראות המעבר.

** שנת יצור 2005 – 1,280 שקלים. שנת ייצור עד וכולל 2004 – 1,480 שקלים.

פסיקה

א. פסק דין רובינשטיין

הנושא: מניעת קיזוז הפסדים בטענה לעסקה מלאכותית.

מספר תיק: דנ"א 8349/03.

המעוררת: יואב רובינשטיין ושות' חב' לבנין פיתוח ומימון בע"מ.

המשיב: פקיד שומה למפעלים גדולים.

1. עובדות המקרה:

1.1 לאחרונה נדחתה עתירה לדיון נוסף בסוגיה הנדונה בפסק הדין, שניתן על ידי בית המשפט העליון. הבקשה נדחתה משום שבית המשפט העליון לא סטה מהכלל כי אין כל מלאכותיות בשל כך שנרכשה חברה שצברה הפסדים הניתנים לקיזוז כנגד רווחים עתידיים. אלא, ביהמ"ש קבע כי לאור נסיבות המקרה ולאור העדרו של טעם מסחרי כלשהו לעסקה שנעשתה, הרי שמדובר בעסקה מלאכותית שיש להתעלם ממנה.

1.2 המעוררת רכשה ביום 19.7.1989 את חברת "אקווריום פיש ברידינג סנטר בע"מ" (להלן: "אקווריום פיש"). החברה עסקה בגידול דגי נוי וצברה הפסדים ניכרים עד אשר הפסיקה את פעילותה. בזמן רכישת החברה, לא היה ברשותה ציוד או רכוש קבוע אחר וכן לא היתה בחברה כל פעילות. לאחר רכישת החברה, שונה שם החברה לשם "יואב רובינשטיין ושות' חב' לבנין פיתוח ומימון בע"מ" והיא החלה לפעול בתחום הבניה והנדל"ן. המעוררת צברה רווחים מפעילותה בתחום הנדל"ן וביקשה לקזזם מההפסדים שצברה בעת פעילותה בתחום גידול דגי הנוי על פי סעיף 28(ב) לפקודת מס הכנסה (להלן: "הפקודה").

1.3 הבקשה נדחתה על ידי המשיב בטענה כי מדובר בעסקה מלאכותית, ממנה ניתן להתעלם על פי הוראות סעיף 86 לפקודה. על כן, ראה במעוררת חברה חדשה שאינה יכולה לקזז את הפסדיה המועברים מרווחיה הנוכחיים.

1.4 המעוררת ערערה לבית המשפט המחוזי שקיבל את ערעורה. המשיב ערער על פסק הדין בבית המשפט העליון וערעורו התקבל. מכאן העתירה לדיון נוסף, כאמור לעיל.

2. פסק הדין:

2.1 בחינת המכלול מלמדת כי לא עמדה מאחורי העסקה מטרה מסחרית. המטרה בביצוע העסקה היא אחת, והיא הרצון להפחית את המס על ידי קיזוז ההפסדים שנצברו בעסקי גידול דגי הנוי של חברת אקווריום פיש. על כך מלמדות עובדות המקרה. רכישת אקווריום פיש נעשתה כאשר החברה ריקה מכל נכסים ופעילות כלכלית, למעט ההפסדים הצבורים. כמו כן, לא נעשה כל ניסיון להבריא את החברה. מיד עם רכישת החברה, שונתה פעילותה לתחום הבניה והנדל"ן.

2.2 בית המשפט מציין כי המחוקק אומנם התיר קיזוז הפסדים בין עסקים שונים של אותו נישום, אך את האפשרות הזו הוא ביקש להעניק לאותו נישום. אומנם שינוי בבעלי מניות של החברה אינו משנה את אישיותה, כלומר ניתן לקזז את הפסדי החברה מעסקיה השונים. אולם, לתוצאה זו אין הצדקה כאשר השינוי בבעלי המניות נועד אך ורק כדי לקזז את הפסדי החברה ומי שנהנה מקיזוז ההפסד, בסופו של דבר, איננו אותו נישום כלכלי שספג את ההפסדים.

2.3 בית המשפט מציין כי לא כל רכישת מניות של חברה מפסידה הינה עסקה מלאכותית. יתכנו מניעים שונים לביצוע עסקה כאמור, כגון רכישת שלד בורסאי, חיסול מתחרה וכיו"ב. כמו כן מציין בית המשפט כי לא כל שינוי פעילות של חברה מפסידה הוא עסקה מלאכותית. לעיתים, קיימת הצדקה לשנות את פעילותה של חברה מפסידה ולו רק מהטעם של הרצון לעבור לרווחיות. קביעת עסקה מלאכותית תלויה בנסיבות המקרה ויש לבחון כל מקרה לגופו.

2.4 הערעור נדחה בטענה לעסקה מלאכותית על פי סעיף 86 לפקודה, כאמור לעיל.

ב. פסק דין פי גלילות

הנושא: ניכוי זכות חכירה כ"נכס קבוע" לעניין חוק מ"ה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה – 1985 (להלן: "חוק התיאומים"). ניכוי הוצאות מימון ריאליות כנגד הלוואה שניטלה לצורך חלוקת דיבידנד. התרת הוצאות ביצוע סקירות כלכליות והנדסיות בגין העתקת מיקום פעילות.

מספר תיק: עמ"ה 1009/99.

המערעת: פי גלילות מסופי נפט וצינורות בע"מ.

המשיב: פקיד שומה למפעלים גדולים.

1. עובדות המקרה:

1.1 המערערת פועלת בניפוק מוצרי נפט ממסופיה במכליות נפט ובצנרת, אחסון נפט ומוצרי לטווח ארוך ופעילויות אחרות. מסופי החברה נמצאים בהרצליה, ירושלים, אשדוד ובאר שבע. מסופי החברה נמצאים על קרקע שהוכרה על ידי המערערת ממנהל מקרקעי ישראל לתקופה של 49 שנים בתוספת אופציה ל- 49 שנים נוספות.

1.2 המשיב לא התיר למערערת את ניכויין של הוצאות החכירה ועל כן הוסיף להכנסתה החייבת. בנוסף, המשיב התייחס לדמי החכירה כ"שינוי שלילי" לצורך חישוב הכנסתה החייבת של המערערת.

1.3 המשיב לא התיר הוצאות מימון בגין הלוואה שנטלה המערערת, לצורך חלוקת דיבידנד בשנות המס 1994 ו- 1995.

1.4 המשיב לא התיר הוצאות בגין ביצוע סקירות כלכליות והנדסיות למערערת. רשויות מסוימות במדינה הגיעו למסקנה כי קיים צורך להעתיק את פעילות המערערת לאתר חלופי. לצורך בחירת אותו אתר, בוצעו סקירות כאמור.

2. פסק הדין:

2.1 ניכוי דמי החכירה

סעיף 20(א)(2) לפקודת מס הכנסה (להלן: "הפקודה"), מתיר בניכוי הוצאות ששילם חוכר מקרקעין בשל חכירה, או בשל השקעה במקרקעין החכורים או בקשר אליהם. זאת בכפוף לעיקרון שנקבע בסעיף 17 רישא לפקודה, שעניינו, בין היתר, התרת הרכיב השוטף, הפירותי, של ההוצאה הונית. ייעודו של הסעיף גם קביעת הטיפול בהוצאות שמעורב בהן רכיב הוני ובהפרדתו מן הרכיב הפירותי.

דמי החכירה שהוציאה המערערת נועדו להפקת הכנסותיה והן אצלה מהוות למעשה הכנסות אינצדנטליות (כרוכות). אולם, בחינת חוזי החכירה של המערערת ואף ניסיון העבר של מינהל מקרקעי ישראל בחכירות מסוג זה, מלמדים כי דמי החכירה ששילמה המערערת אינם מהווים תשלום בגין שימוש קבוע בקרקע בגין אותה שנה, אלא מהווים מעין תשלום בגין זכות חכירה בקרקע, הדומה באופן מהותי לבעלות בקרקע. דמי החכירה אינם מהווים תשלום בגין ההחזקה והשימוש השוטף בקרקע ועל כן שאין בהם רכיב שוטף המותר מכוח סעיף 17 לפקודה.

לטענת המערערת כי דמי החכירה לא יותרו בשום צורה, לא במישור הפירוטי ולא במישור ההוני, קובע ביהמ"ש כי אם בסוף תקופת החכירה, תידרש המערערת לפנות את הקרקע תמורת פיצוי כספי, או אם תועבר הזכות לאחר כנגד תמורה כספית, הרי שאז תופחת עלות הרכישה של החכירה מן התמורה, זאת לצורך חישוב השבח.

2.2 דמי החכירה כשינוי שלילי

המערערת טענה כי אי רישום החכירה בספריה, מהווה את הגורם לאי החלתו של חוק התיאומים. דהיינו, היות והחכירה לא רשומה בספרי המערערת, הרי שאין ליצור שינוי שלילי בגין התשלומים השנתיים ששילמה בשל חכירת הקרקע.

ביהמ"ש קבע כי יש לחשב תוספת בשל אינפלציה הנובעת מהשינויים השליליים בגין החכירה, דהיינו יש לפעול על פי הוראות חוק התיאומים ולא על פי הוראות כללי החשבוניות, לעניין טיפול מיסוי החכירה.

2.3 ניכוי הוצאות מימון בשל הלוואה שנועדה לחלוקת דיבידנד

המערערת נטלה הלוואה שנועדה לחלוקת דיבידנד לבעלי מניותיה. המשיב לא התיר את ניכוי הוצאות המימון בגין ההלוואה, מהטענה שהטפל הולך אחרי העיקר. דהיינו, היות וחלוקת הדיבידנד אינה אינצדנטלית לייצור ההכנסה, הרי שאין להתיר את הוצאות המימון שצמחו בגינה.

ביהמ"ש דן בהוראות ובתנאים לחלוקת דיבידנד, כפי שנקבעו בחוק החברות ואף הוסיף בפסיקתו את עמ"ה 23/95 פז – גז חב' לשיווק בע"מ נגד פשמ"ג, בו היה מקרה דומה למקרה הנדון. באותו מקרה נקבע כי לכסף אין ריח, כלומר לא ניתן לקבוע בוודאות כי הכסף שהתקבל בהלוואה אכן שימש לחלוקת דיבידנד, או אם לפעילות השוטפת. לא קיים שוני בין חברה שנוטלת הלוואה לצורך קיום הפעילות העסקית ורק לאחר מכן מחלקת דיבידנד, לבין חברה שתחילה מקיימת את הפעילות העסקית, ללא הון זר ורק לבסוף נוטלת הלוואה ומחלקת דיבידנד. ההלכה יפה גם למקרה הנדון ועל כן הוצאות המימון בגין נטילת ההלוואה תותרנה בניכוי.

2.4 ניכוי הוצאות ביצוע סקירות כלכליות והנדסיות בגין העתקת מיקום פעילות

בסוגיה זו, לכאורה שני הצדדים העלו טענות אשר על פניו נראות צודקות. המשיב העלה טענה לפיה ההוצאות בגין הסקירות הינן הוצאות הוניות ועל כן אין להתירן, שכן הן תגרורנה יתרון מתמיד למערערת. המערערת מצידה טענה כי יתכן שבעתיד יסתבר כי המקום אותו בדקה וביצעה את הסקירות האמורות, אינו תואם לצרכיה ועל כן לא יצור לה יתרון מתמיד.

ביהמ"ש אשר דן בטענה סבר כי המקרה דומה למקרה של שינוי אומדן מעולם החשבונאות, כלומר יש להתאים את יתרת אורך חייו של נכס על פי אורך השנים הצפוי משימוש בו. במקרה שהתגלה כי אורך חייו של נכס כפי שנרשם בספרים, אינו משקף עוד את אורך חייו האמיתי, הרי שיש להפחית את אורך חייו בדו"ח הכספי הקרוב ולהכיר בהוצאה. ניתן להשליך מהטיפול כאמור למקרה הנדון, דהיינו משהסתבר כי האתר בגינו בוצעו הסקירות, לא ישמש אתר פעילות חלופי לחברה, הרי שיש להתיר את ההוצאה בגינו, שכן לא ייוצר לחברה יתרון מתמיד בשל הוצאה.

ג. פסק דין ראדקו

הנושא: ניכוי מס תשומות בגין חשבוניות שהוציאה חברה כלכלית (אשקלון) בגין עבודות פיתוח. ניכוי מס תשומות בגין חניה.
מספר תיק: ע"ש 1533/03.
המערער: ראדקו אינבסטמנטס לימיטד.
המשיב: מנהל המכס ומע"מ.

1. עובדות המקרה:

1.1 המערערת הינה יזמית מקרקעין אשר בבעלותה מתחם באשקלון ששיטחו כ- 440 דונם. בכוונת המערערת לפתח את המתחם לאזור מגורים. עיריית אשקלון היתנתה את היתרי הבניה בביצוע עבודות פיתוח ותשתית, שהינו בגדר חובותיה של העירייה.

1.2 על מנת לבצע את עבודות הפיתוח, חתמה המערערת על הסכם עם החברה הכלכלית אשקלון (להלן: "חכ"א"), לפיו תבצע חכ"א את עבודות התשתית במתחם. להסכם עם חכ"א צורף הסכם עם עיריית אשקלון (להלן: "העירייה"), בו מתחייבת העירייה להעניק הנחות באגרות ובהיטלים לבעלי מקרקעין במתחמים מסויימים. לפיכך, נקבע בהסכם בין המערערת לבין חכ"א, כי בגין התמורה שתשלם המערערת לחכ"א, תוצאנה חשבוניות מס באופן הבא:

- א. סכומים המהווים "חלף אגרות והיטלים" – הסכומים מהווים 35% מסך התשלומים ובגינם תוצא קבלה למערערת ואילו לעירייה תוצאנה חשבוניות מס.
- ב. סכומים המהווים תשלום לחכ"א מעבר ל"חלף אגרות והיטלים" – הסכומים מהווים 65% מהיקף התשלומים ובגינם תוצא קבלה וחשבונית מס למערערת.

1.3 המערעת קיזזה את מס התשומות בגין החשבוניות שהוצאו לה על ידי חכ"א עבור התשלומים המהווים 65% מסך התמורה, כאמור להלן. המשיב לא הכיר בזכות המערערת לעשות כן. טענת המשיב לסירובו, הינה כי עבודות התשתית אותן ביצעה חכ"א בוצעו עבור העירייה ולא עבור המערערת.

1.4 המערערת ניכתה את מלוא המע"מ ששילמה בגין הוצאות שכירת מקומות חניה בחניון משרדיה בתל אביב. המשיב טען כי לא ניתן לנכות את מלוא המע"מ ששילמה, מפני שמעורבת בהוצאות אילו הוצאה שהינה פרטית. על כן יש לנכות שני שליש בלבד מהוצאות שכירת החניה.

2. פסק הדין

2.1 במידה ונניח כי המערערת לא ביצעה את עבודות התשתית עבור העירייה, כי אם חכ"א ביצעה את העבודות, הרי שהמערערת קיבלה שירות מחכ"א, בגינו המערערת זכאית לנכות את המע"מ בגין השירות. דהיינו, היות העירייה "הצרכן הסופי", אינו גורע מהיות השירות שקיבלה המערערת מחכ"א "עיסקת שירותים" לניהול עסקי המערערת.

2.2 לטענת המשיב כי התשלומים שמשלמת המערערת לחכ"א הינם בגדר תחליף לתשלום אגרות והיטלים, בגינם אין המערערת זכאית לנכות מס תשומות, נדחית מהסיבות דלעיל:

א. בהודעת הערעור נטען כי חכ"א פיצלה את הוצאת החשבונית לשניים. תחילה הוציאה חשבונית לעירייה בגין חלף אגרות והיטלים (35% מהסכום) ולאחר מכן הוציאה חשבונית למערערת בגין הסכום שמעבר לאגרות והיטלים (65% מהסכום). בהסכמה דיונית הודיע המשיב כי הוא מסכים לעובדות אילו ועל כן אין הוא יכול לטעון כעת, כי הסכומים בחשבונית שהוצאה למערערת, מתייחסים לחלף אגרות והיטלים.

ב. בפסק דין שניתן לאחרונה על ידי בית המשפט העליון בע"א 1306/99, צויין במפורש כי לא נאסר על בעל המגרש לנכות את מס התשומות בגין חשבוניות שהוצאו על ידי החברה כלכלית פתח תקוה. בנוסף, במקרה הנדון, הצהיר מנהל מע"מ כי תשלום המע"מ יותר בניכוי כמס תשומות, בין אם שולם לקבלני משנה שביצעו את העבודות עבור בעל המבנה ובין אם שולם לחברה כלכלית שביצעה את העבודות עבור העירייה.

2.3 התשלומים אותם משלמת המערערת הינם תשלומים בייצור הכנסה. ייצור הדירות, אותן המערערת מוכרת לצרכנים הסופיים ומתחייבת במע"מ בגין המכירה. על כן יש להתיר בניכוי את המע"מ בגין ההוצאות בייצור אותן דירות.

2.4 בית המשפט הוסיף והצטרף לנימוקים שניתנו בע"ש 1535/00, שניתן על ידי בית המשפט המחוזי בבאר שבע, הדן במקרה הדומה למקרה הנדון.

2.5 באשר לניכוי מע"מ התשומות בגין הוצאות שכירת החניה, המערערת לא הצליחה להוכיח כי לא קיים אלמנט פרטי של העובדים בהוצאות אילו. על כן, בית המשפט החליט שלא להתערב בהחלטת המשיב להתיר למערערת לנכות שני שליש בלבד מהתשומות בגין החניה.

תחולת סעיף 3ח לפקודת מס הכנסה על קרנות נאמנות

1. מבוא

ביום 22 במאי 2003, פורסם חוזר מס הכנסה מספר 7/2003 "הרפורמה במס הכנסה- מיסוי קרנות נאמנות ובעלי היחידות בהן" (להלן: "**החוזר או חוזר מס הכנסה**"). בהתאם לסעיפים 2.2.1 ו-2.3.2 לחוזר, על קרנות נאמנות מעורבות ופטורות ליישם את הוראות סעיף 3(ח) לפקודת מס הכנסה (להלן גם: "**סעיף 3(ח) לפקודה**"). פרשנות זו של רשויות המס שנויה במחלוקת. יש הטוענים שיישום הסעיף הנ"ל בקרנות נאמנות מעורבות ופטורות אינו מביא להגשמת תכלית חקיקתו, אינו הולם המאפיינים הייחודיים של קרנות נאמנות ועל פי רוב עשוי להביא לכפל מס.

לאור הפרשנויות השונות לתחולתו של סעיף 3(ח) לפקודה ומכיוון שבמקרים מסוימים, ליישום השפעה משמעותית על חבות המס של קרן נאמנות, מצאנו לנכון לבחון את היבטי יישומו בקרנות נאמנות ואת הפרשנות הראויה לדעתנו לתחולתו.

2. רקע

2.1 מהותה של קרן נאמנות

סעיף 2 לחוק השקעות משותפות בנאמנות, התשנ"ד-1994 (להלן: "**החוק**"), קובע את מהותה של קרן נאמנות, כדלקמן: "**חוק זה יחול על כל הסדר, שמטרתו השקעה משותפת בניירות ערך והפקת רווחים משותפת מהחזקתם ומכל עסקה בהם, שאינו מוסדר על פי דין אחר**". דהיינו, קרן נאמנות מנוהלת במטרה להפיק במשותף רווחים מניירות ערך. לאדם מספר אלטרנטיבות להשקעה בשוקי ההון, כדלהלן: השקעה במישרין בניירות ערך, השקעה באמצעות מנהל תיקים, אשר ישקיע את כספו עפ"י הנחיותיו, או השקעה באמצעות קרן נאמנות. למעשה, קרן נאמנות הינה מתווך פיננסי המאפשר לציבור הרחב לפעול בשוקי ההון.

לבעל יחידה בקרן נאמנות אין יכולת להשפיע על השימוש בכספו. עפ"י החוק מחזיק הנאמן את נכסי הקרן, בנאמנות עיוורת עבור בעלי היחידות, ועליו החובה לפקח על פעילות הקרן לטובת בעלי היחידות¹. ניהול נכסי הקרן נמסר על ידי הנאמן למנהל הקרן². מנהל הקרן הינו הגוף המבצע הלכה למעשה את פעולות הקרן, בתמורה לדמי ניהול הנקובים בתשקיף הקרן כשיעור שנתי ממוצע מנכסי הקרן.

בהתאם לחוק ניתן להקים שני סוגים עיקריים של קרנות נאמנות - קרן נאמנות פתוחה וקרן נאמנות סגורה. בניגוד ליחידות קרן נאמנות סגורה, יחידות קרן נאמנות פתוחה אינן

¹ סעיף 78 לחוק.

² סעיף 76 (ב) לחוק.

נסחרות בבורסה ופעולות בעל יחידה (מכירת או רכישת יחידות) מתבצעות מול הקרן עצמה, ולא כנגד צד ג'. פועל יוצא, מחיר היחידה בקרן נאמנות פתוחה אינו נגזר מביקוש והיצע ליחידות הקרן, אלא מביקוש והיצע לנכסים המוחזקים בקרן ומהתחייבויות הקרן,³ ועל כן באפשרות בעל יחידה לממש את השקעתו כל אימת שירצה בכך, ללא תלות בסחירות יחידות הקרן.

אדם המעוניין לפעול באמצעות קרנות נאמנות, רוכש יחידות בהתבסס על תשקיף החתום ע"י הנאמן, מנהל הקרן והדירקטורים של הקרן.⁴ התשקיף אמור לכלול כל מידע החשוב למשקיע הסביר אשר שוקל לרכוש או לפדות יחידה בקרן,⁵ לרבות מדיניות ההשקעות של הקרן על פיה מחויב לפעול מנהל הקרן.⁶ כך לדוגמה, כאשר נקבע במסגרת מדיניות ההשקעות כי מנהל הקרן רשאי להשקיע את נכסיה על פי שיקול דעתו, בכפוף להוראות כל דין, משמע, שהמשקיע שם מבטחו באופן מוחלט במומחיות מנהל הקרן, מקצועיותו, ושיקול דעתו (קרן נאמנות כאמור מכונה "קרן נאמנות גמישה").

2.2 מיסוי קרנות נאמנות למן הרפורמה במס⁷

במסגרת תיקון מספר 132 לפקודת מס הכנסה, התשס"ב 2002,⁸ כתיקונו על ידי חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132) (תיקון), התשס"ג 2002⁹ (להלן: "**הרפורמה במס**"), שונו משמעותית הוראות המיסוי החלות על הכנסות יחידים במישור הפרטי בשוק ההון, והותאמו ותוקנו הוראות הפקודה והחוק ביחס למיסוי קרנות נאמנות ובעלי היחידות בהן.¹⁰ קודם לרפורמה במס מיסוי קרנות נאמנות ובעלי היחידות בהן נקבע בפרק ח' לחוק ובתקנות שהותקנו על פיו. במסגרת הרפורמה במס בוטל פרק ח' לחוק והוראות המיסוי נקבעו בפרק ה3 לפקודה ובסעיפים 129ג' ו-129ד' לפקודה.

בהוראות הרפורמה במס, ביחס לקרנות נאמנות ובעלי היחידות בהן, אין משום שינוי בתכלית החקיקה - ליצור זהות, ככל שניתן, בין חבות המס בהשקעה ישירה בשוק ההון לבין חבות המס בהשקעה באמצעות קרן נאמנות. לשם כך, הוגדרו במסגרת הרפורמה במס שלושה מסלולי מיסוי אלטרנטיביים לקרנות נאמנות, כדלקמן:

³ מחיר פדיון יחידה בקרן נאמנות שווה לסך שווי נכסי הקרן, נטו, מחולק בערך הנקוב של יחידות הקרן.

⁴ סעיף 30(ב) לחוק.

⁵ סעיף 26 לחוק.

⁶ סעיף 61 לחוק.

⁷ המידע בדבר מיסוי קרנות נאמנות לאחר הרפורמה במס אינו ממצה ונועד לתן מידע כללי בלבד.

⁸ החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132), התשס"ב 2002, ס"ח 1863.

⁹ החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 132) (תיקון), התשס"ב 2002, ס"ח 1881.

¹⁰ מלבד התאמת החוק והפקודה, במסגרת הרפורמה במס תוקנו גם עיוותים משמעותיים במיסוי קרנות נאמנות ובעלי היחידות בהן, בעיקר על ידי יצירת שלושה מסלולי מיסוי. כך לדוגמה, טרם הרפורמה במס נישומים בתחולת פרק ב' לחוק התאומים היו חייבים במס בעת מכירת יחידה בקרן נאמנות, גם אם הקרן שילמה מס על הכנסותיה. לעומת זאת, לאחר הרפורמה במס באפשרות נישום כאמור להשקיע בקרן נאמנות פטורה.

(א) **קרן נאמנות חייבת** - קרן נאמנות חייבת מוגדרת בסעיף 105 יא לפקודה כדלקמן, **"קרן נאמנות שהנציב אישרה כקרן שרווחיה והכנסותיה חייבים במס"**. בסעיף 129 ג(א)(2) לפקודה נקבע כי קרן נאמנות חייבת, שלא תבעה ניכוי הוצאות ריבית או הפרשי הצמדה (לרבות הפרשי שער), תהיה חייבת בתשלום מס על הכנסותיה על פי שיעורי המס החלים על יחיד שהיחידה אינה בעסק ואינה מהווה הכנסה מעסק בידיו (להלן: **"יחיד"**), אלא אם כן נקבע במפורש אחרת.

מכיוון שבמישור הקרן מוצתה מלוא חבות המס של בעלי יחידות שהם יחידים, נקבע כי יחיד ובעל יחידה הפטור ממס לפי סעיף 29(2) לפקודה, פטורים ממס על רווחים מפדיון וממכירה, ועל רווחים שחילק מנהל קרן נאמנות חייבת.¹¹

(ב) **קרן נאמנות פטורה** - קרן נאמנות פטורה מוגדרת בסעיף 105 יא לפקודה כדלקמן **"קרן נאמנות שהנציב אישרה כקרן שרווחיה והכנסותיה פטורים ממס"**. בניגוד לקרן נאמנות חייבת, מיסוי רווחי קרן נאמנות פטורה ממוצה על ידי מיסוי בעל היחידה, על כן סעיף 129 ג(א)(1) לפקודה מעניק פטור ממס על הכנסותיה ורווחיה של קרן נאמנות פטורה.

במישור בעל היחידה, סעיף 105 יז לפקודה קובע כי יחיד וחבר בני אדם שחוק מ"ה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה 1985 (להלן: **"חוק התיאומים"**) או הוראות לפי סעיף 130א לא חלים עליהם חייבים במס בשיעור של 25% על רווחים שחילק מנהל הקרן ועל רווח הון ריאלי מפדיון או ממכירה של יחידה בקרן נאמנות פטורה. אדם (לרבות חבר בני אדם) אשר בתחולת פרק ב' לחוק התיאומים חייב במס על רווחים כאמור עפ"י שיעורי המס הרגילים החלים עליו, כקבוע בסעיף 6 לחוק התיאומים.

(ג) **קרן נאמנות מעורבת** - קרן נאמנות מעורבת מוגדרת בסעיף 105 יא לפקודה כדלקמן, **"קרן נאמנות שהנציב אישרה כקרן שרווחיה והכנסותיה חייבים במס חלקי"**. מיסוי רווחי קרן נאמנות מעורבת מתבצע באמצעות מיסוי בעלי היחידות והשלמת חבות המס, במידת הצורך, על ידי מיסוי הקרן, כדלקמן: במישור הקרן - ההכנסות פטורות ממס, למעט הכנסות ספציפיות המפורטות בסעיף הנ"ל, ככלל הכנסות ששיעור המס עליהן ליחיד גבוה מ-15%.¹² במישור בעל היחידה - יחיד וחבר בני אדם שאינם בתחולת חוק התיאומים בשל אינפלציה או הוראות לפי סעיף 130א אינן חלות עליהם, חייבים במס בשיעור של 15% על רווחים שחילק מנהל הקרן ורווח הון ריאלי מפדיון או ממכירה של יחידה בקרן נאמנות מעורבת. אדם בתחולת פרק ב' לחוק התיאומים,

¹¹ סעיף 105 טז' לפקודה.

¹² סעיף 129 ג(א)(3) לפקודה.

חייב במס על רווחים כאמור ע"פ שיעורי המס הרגילים החלים עליו, כקבוע בסעיף 6 לחוק התאומים.¹³

מסלול מיסוי זה הוסף במהלך הדיונים בנוגע לרפורמה במס, בעקבות פנית מנהלי קרנות הנאמנות, כשהתברר ששתי שיטות המיסוי שהומלצו על ידי ועדת רבינוביץ (קרן נאמנות חייבת וקרן נאמנות פטורה) עלולות ליצור חבות מס גבוהה יותר מהשקעה ישירה של יחידים בשוק ההון. מסלול זה מביא לזהות (בקירוב) בין שיעורי המס של יחיד בהשקעה ישירה ובין שיעורי המס של יחיד בהשקעה עקיפה, באמצעות קרן נאמנות מעורבת, בשוק ההון.¹⁴

3. הוראות סעיף 3(ח) לפקודה

סעיף 3(ח) לפקודה קובע כדלקמן:

"(ח) קיבל אדם סכומים כריבית על איגרות-חוב - ולגבי איגרת חוב שלא בשל מילווה מועדף, ריבית - לרבות הפרשי הצמדה - בשל תקופה שהאיגרת היתה בבעלותו של אחר (להלן - ריבית צבורה) יחולו הוראות אלה:

(1) אם הריבית הצבורה איננה מהווה אצל מקבלה הכנסה לפי סעיף 2(1) - יראו את הריבית הצבורה כהכנסה שאין לגביה זכות לפטור, למעט פטור שניתן על הריבית עצמה, לזיכוי, לניכוי, או לקיזוז כל שהם; הוראה זו לא תחול על אותו חלק מריבית צבורה שמקבלת קופת גמל פלונית, אשר נצבר בידיהן של קופות גמל אחרות, כל עוד יש רציפות במכירה מקופת גמל אחת לשניה; לענין זה, "קופת גמל" - קופת גמל פטורה ממס לפי סעיף 9(2);

(2) אם הריבית הצבורה מהווה אצל מקבלה הכנסה לפי סעיף 2(1), ובאיגרת חוב צמודה - אם נתקיימו שתי אלה:

(א) הריבית נצברה לגבי תקופה העולה על שנה;

(ב) איגרת-החוב נרכשה בתוך שנה וחצי לפני פדיונה או לפני המועד לתשלום הריבית;

ובאיגרת חוב בלתי צמודה - אם נתקיימו שתי אלה:

(א) הריבית נצברה לגבי תקופה העולה על שלושה חדשים;

(ב) איגרת החוב נרכשה בתוך שלוש שנים לפני פדיונה או לפני המועד לתשלום הריבית.

לא יובא בחשבון, לענין חישוב הריווח או ההפסד של מקבל הריבית ממכירת האיגרת או מפדיונה, אותו חלק מהסכום שהוציא לרכישת האיגרת השווה לריבית הצבורה, בניכוי המס החל עליה.

¹³ במידה ולקרן הכנסות או רווחים החייבים במס בשיעור גבוה מ-15%, כגון, הכנסות מניירות ערך זרים, חבות המס הכוללת של אדם בתחולת פרק ב' לחוק התאומים, בהשקעה בקרן נאמנות מעורבת, תהיה גבוהה יותר מחבות המס בהשקעה ישירה בנכסי הקרן.

¹⁴ לדוגמה, קרן נאמנות מעורבת חייבת במס בשיעור של 24% על רווחי הון, דיבידנדים והכנסות ריבית מניירות ערך זרים, כך ששיעור המס הכולל של משקיע יחיד (הכולל הן את המשקיע והן את הקרן) על רווחים כאמור הינו 35.4% (=0.85*(1-0.24)), בדומה לשיעור המס החל על רווחים והכנסות יחידים מניירות ערך זרים (35%).

האמור בסעיף קטן זה לגבי ריבית, יחול, בשינויים המחויבים לפי הענין, גם על דמי ניכיון כהגדרתם בסעיף 9(ב13) שאינם פטורים ממס לפי הסעיף האמור.

סעיף 3(ח) הוכלל בפקודה במסגרת החוק לתיקון פקודת מס הכנסה מספר 20¹⁵ ושייך לקטגוריה של הוראות החוק שתכליתן "סיכול" ו"מניעת" הימנעות ממס. קובץ הפרשנות לפקודת מס הכנסה מבהיר את תכלית חקיקת סעיף 3(ח) לפקודה, כדלקמן:

" 1.1 סעיף 3(ח) נועד לסתום פירצה ברשת המס, הנובעת מתופעה הנקראת "כיבוס איגרות". בעיסקת כיבוס איגרות נמכרת איגרת חוב, שעליה נצברה ריבית, לרוכש, שהוא פטור ממס בשל הריבית או שכל הוצאות רכישת האיגרת מותרות לו בניכוי. מוכר האיגרת איננו חייב במס על הריבית, או שהוא חייב במס בשיעור נמוך על המכירה (מס רווחי הון). הרוכש מצליח אף הוא להוציא את הריבית מן ההכנסה החייבת במס (בין בדרך של פטור ובין בדרך של ניכוי), וכך "נמלטת" הריבית מרשת המס.

1.2 שתי דרכים עיקריות לכיבוס האיגרות:

- (א) מכירת איגרת חוב, הפטורה ממס רווחי הון, לקונה, הפטור ממס הכנסה (לדוגמא - קופת גמל). המכירה נעשית זמן קצר לפני מועד קבלת הריבית על איגרת החוב. כתוצאה מכך אין מס, לא על המוכר ולא על הקונה, הואיל וקופת גמל פטורה ממס על הריבית.
- (ב) מכירת האיגרת לבנקים או למוסדות כספיים אחרים. במקרים אלה הריבית הצבורה היא חלק מעלות האיגרת למוסד הכספי המותרת לו בניכוי. באמצעות התרת הוצאה זו הפסיד האוצר שוב את המס על הריבית הצבורה.

כאמור, סעיף 3(ח) לפקודה מבחין בין שני סוגי נישומים: (א) נישום שהכנסתו מריבית, לרבות דמי נכיון, (להלן: **"ריבית"**) אינה הכנסה מעסק או משלח יד, ו-(ב) נישום שהכנסתו מהריבית הינה הכנסה מעסק או משלח יד (דהיינו הכנסה לפי סעיף 12(1) לפקודה), כדלקמן:

(א) נישומים שהכנסתם מהריבית אינה הכנסה לפי סעיף 12(1)

לגבי נישומים שהכנסתם מהריבית אינה הכנסה מעסק או משלח יד, קובע סעיף 3(ח) לפקודה כי יראו את חלק הריבית אשר נצבר אצל אחר (באגרות חוב שאינן מלווה מועדף – ריבית לרבות הפרשי הצמדה) (להלן: **"ריבית צבורה"**) כהכנסה שאינה מזכה בפטור, בניכוי או בקיזוז. דהיינו, משקיע כאמור, חייב במס בגין הריבית הצבורה, על פי שיעורי המס החלים עליו, אף אם הוא ככלל פטור ממס מהכנסות כאמור.

על מנת למנוע כפל מס, סעיף 3(ח) לפקודה מסייג מתחולתו שני מקרים (בלבד), בהם בהעברת אגרת חוב אין משום הימנעות ממס, כדלקמן: (א) כאשר הריבית עצמה פטורה ממס, דהיינו, מקור הפטור אינו בהוראה כללית, הריבית הצבורה לא תחויב במס ו-(ב)

¹⁵ ס"ח 732 מיום 12.4.74. במסגרת חוק לתיקון מס' 25 (ס"ח 860 מיום 31.3.77) הוספו לו המילים "למעט פטור שניתן על הריבית עצמה".

ריבית שנצברה בידי קופת גמל הפטורה ממס- אין לראות בריבית צבורה הכנסה בידי קופת גמל הפטורה ממס (להלן: **"קופת גמל"**), לפי סעיף 9(2) לפקודה, אם הריבית נצברה אצל קופת גמל אחרת (או קופות גמל אחרות) הפטורה ממס. למותר לציין, למרות שייתכנו מקרים נוספים בהם בהעברת איגרת חוב אין משום הימנעות ממס, נקבעו בסעיף 3(ח) לפקודה שני חריגים בלבד לכלל המנחה.

(ב) נישומים שהכנסתם מהריבית הינה הכנסה לפי סעיף 12(1)

לגבי נישומים כאמור, קובע סעיף 3(ח)2 לפקודה כי בהתקיים תנאים מסוימים, המפורטים בסעיף, הריבית הצבורה, בניכוי המס החל עליה, לא תותר בניכוי כנגד הרווח ממכירת אגרת החוב או מפדיונה. בניגוד לנישום שהכנסתו מהריבית אינה הכנסה מעסק או משלח יד, במקרה הנ"ל הריבית הצבורה אינה חייבת במס, אלא הריבית הצבורה, נטו, אינה מותרת בניכוי.

4. תחולת סעיף 3(ח) לפקודה על קרנות נאמנות מעורבות ופטורות

4.1 הסוגיה המשפטית

ביום 22 במאי 2003 פורסם חוזר מס הכנסה מספר 7/2003 "הרפורמה במס הכנסה- מיסוי קרנות נאמנות ובעלי היחידה בהן" ובו פרשנות רשויות המס ליישום הרפורמה במס בקרנות נאמנות. בסעיפים 2.2.1 ו- 2.3.2 לחוזר, כאמרת אגב ללא הסבר או הבהרה, קובע החוזר כי יחולו על קרן נאמנות פטורה וקרן נאמנות מעורבת הוראות סעיף 3(ח) לפקודה. מלשון החוזר משתמע כי פרשנות רשויות המס היא שיחולו על קרנות נאמנות מעורבות ופטורות הוראות סעיף 3(ח)1 לפקודה, ולא הוראות סעיף 3(ח)2 לפקודה. דהיינו, עמדת רשויות המס היא שעל קרנות נאמנות מעורבות ופטורות לשלם מס על ריבית שנצברה אצל אחר, למרות שקרנות נאמנות פטורות ומעורבות אינן חייבות במס על הכנסות ריבית מאג"ח שנסחרות בבורסה או בשוק מוסדר בישראל, בהתאם לסעיף 129ג(א)1 וסעיף 129ג(א)3, בהתאמה. הסוגיה המשפטית היא אפוא, האם פרשנות זו של נציבות מס הכנסה היא הפרשנות הראויה ללשון החוק ותכלית חקיקתו.

4.2 פרשנות החקיקה

על מנת לעמוד על הפרשנות הראויה, אנו נבחן את הסוגיה המשפטית מהיבט לשון החוק בגבולות תכליתו החקיקתית. לעניין זה יש לציין את האמור בפרשת קיבוץ חצור¹⁶, כדלקמן:

"מבין האפשרויות השונות שהלשון פותחת יש לבחור באחת ויחידה כאפשרות 'נכונה'. בחירה זו נעשית על פי מטרת ההוראה ועל פי תכליתה... מבין האפשרויות הלשוניות השונות יש לבחור אותה אפשרות, המגשימה את מטרתה של חקיקת המס. לעתים, מטרת

¹⁶ ע"א 165/82 קיבוץ חצור נ' פקיד השומה רחובות, פ"ד לט(2) 70.

החקיקה היא הטלת מס, ולעתים מטרתה היא פטור ממס. בזו כבזו, על הפרשן ליתן אותו פירוש, המביא להגשמת תכלית החקיקה. אין עליו לפרש את החוק לטובת הנישום... כשם שאין עליו לפרשו לרעתו. טובתו של נישום אחד היא לעתים רעתו של נישום אחר. אין עליו לפרש את החוק באופן דווקני, כשם שאין עליו לפרשו באופן ליבראלי... בחוק מס, כמו בכל חוק אחר, אין להסתפק בלשון בלבד. יש לפרש את החוק לפי התכלית החקיקתית, ואותה יש להסיק בדרכים המקובלות והידועות".

בהזדמנות זו ראוי לציין גם את דברי כבוד השופטת ב. אופיר-תום, כדלהלן¹⁷:

"ייתאמר תחילה ומיד, כי כלל הברזל שאמור להנחות את פרשן דין המס בדרכו הפרשנית, הוא כי תכליתם האובייקטיבית של דיני המס, הינה איזון האינטרסים בין הנישום לרשות המיסויית, כך שבסופו של דבר, תוצאת המס תהיה צודקת, סבירה והגיונית, לגבי הנישום, כמו לגבי הרשות. תוצאה זו, מכל מקום, אמורה להוביל ליצירת מצב שבו, מצד אחד, לא ייצא הנישום וידיו על ראשו על ידי חיובו במס שהחוק לא התכוון לחייבו בו; ומצד שני, לא תימצא קופת הציבור הולכת ומתרוקנת, על ידי מתן אפשרות לעקיפת דין המס".

4.3 מקור ההכנסה ואי תחולת סעיף 3(ח)(1) לפקודה

4.3.1 כללי

כאמור, סעיף 3(ח) מתייחס לשני סוגי נישומים - נישום שהכנסתו מהריבית הצבורה הינה הכנסה מעסק או משלח יד (הכנסה לפי סעיף 12(1) לפקודה) ונישום שהכנסתו מהריבית אינה הכנסה מעסק או משלח יד. אם הריבית הצבורה מהווה הכנסה עסקית בידי הנישום, קובע סעיף 3(ח)(2) כי בהתקיים תנאים מסוימים לא יותרו בניכוי הוצאות בגובה הריבית הצבורה בניכוי המס החל עליה.

לדעתנו, כפי שתבוסס בהמשך, על פי פרשנות לשונית של הוראות הפקודה, הכנסות קרנות נאמנות משוק ההון על פי רוב הינן הכנסות מעסק ובהתאם, ניתן להחיל עליהן את הוראות סעיף 3(ח)(2) לפקודה, ולא את הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה. יובהר כי להחלת הוראות סעיף 3(ח)(2) לפקודה על קרנות נאמנות מעורבות ופטורות אין משמעות מעשית. שהרי, ללא תלות בסעיף 3(ח)(2) לפקודה עלויות המתייחסות להכנסה פטורה ככלל אינן מותרות בניכוי.

נראה שעמדת רשויות המס שונה מעמדתנו. אף על פי שבחוזר מס הכנסה לא צוינה במפורש עמדת רשויות המס, הרי שעצם הקביעה בחוזר מס הכנסה שיחולו הוראות סעיף 3(ח) לפקודה "באשר לחבות במס על ריבית שלא נצברה בידה" מעידה על כך

¹⁷ עמ"ה 83/93 אינווסט-אימפקס בע"מ נ' פ"ש תל-אביב 1, "מיסים" יב/4 עמ' ה-141.

שעמדת רשויות המס היא שקרן נאמנות מעורבת ופטורה חייבות במס על הריבית הצבורה.

4.3.2 מקור ההכנסה של קרן נאמנות

סעיף 1 לפקודה מגדיר הכנסה, כדלקמן: **"סך כל הכנסתו של אדם מן המקורות המפורשים בסעיפים 2 ו-3, בצירוף סכומים שנקבע לגביהם בכל דין שדינם כהכנסה לענין פקודה זו"**. דהיינו, מקור ההכנסה של נישום נקבע בסעיפים 2 ו-3 לפקודה.

סעיף 2(1) לפקודה קובע כי מס הכנסה ישתלם על השתכרות או ריווח מכל עסק או משלח-יד, כדלקמן:

"2. מס הכנסה יהא משתלם, בכפוף להוראות פקודה זו, לכל שנת מס, בשיעורים המפורטים להלן, על הכנסתו של אדם תושב ישראל שהופקה או שנצמחה בישראל או מחוץ לישראל ועל הכנסתו של אדם תושב חוץ שהופקה או שנצמחה בישראל, ממקורות אלה:

(1) השתכרות או ריווח מכל עסק או משלח-יד שעסקו בו תקופת זמן כלשהי, או מעסקה או מעסק אקראי בעלי אופי מסחרי;"

בפקודת מס הכנסה מוגדר עסק, כדלקמן: **"לרבות מסחר, מלאכה, חקלאות או תעשייה"**. מה שחסר בהגדרה זו היא ההגדרה עצמה. כלומר, ההגדרה אינה מבהירה מהו עסק. המחוקק בחר להשאיר את מלאכת ההגדרה עצמה לפסיקה.

4.3.2.1 מבחנים בפסיקה לקיומה של הכנסה עסקית מניירות ערך

סוגיית מקור הכנסתו של אדם והאם הכנסה זו מגיעה לכדי עסק נבחנו במספר רב של פסקי דין, בהם "הושלמה" מלאכת החקיקה ונקבעו מבחנים לקיומה של הכנסה עסקית, להלן העיקריים שבהם: פס"ד מזרחי¹⁸, פס"ד מושקוביץ¹⁹, פס"ד אסל²⁰, פס"ד ברנר²¹, פס"ד קרית יהודית²², פס"ד אלמור²³ ופס"ד מרכז הקרח²⁴. בפסקי הדין לעיל נקבעו המבחנים להלן לקיומו של עסק: (א) מחזוריות/תדירות- יכולת המקור להניב תקבולים

¹⁸ עמ"ה 35/82 מזרחי יצחק נ' פ"ש ירושלים, פד"א י"ב 269.

¹⁹ עמ"ה 361/72 מושקוביץ נ' פ"ש ת"א 2, פד"א ד' 246.

²⁰ עמ"ה 504/65 אסל נ' פ"ש נתניה, פ"ד כ(3) 365.

²¹ עמ"ה 155/97 צבי ברנר נ' פקיד שומה גוש דן, מסים יג-ה-21.

²² עמ"ה 62/85 קרית יהודית, פרק תעשיתי בע"מ נ' פשמי"ג, פד"א י"ד 24.

²³ ע"א 111/83 אלמור נ' מנהל מע"מ, פ"ד לט' (4) 1.

²⁴ עמ"ה 1018/69 מרכז הקרח נ' פ"ש ת"א 1, פד"א ד' 15.

חוזרים ונשנים, (ב) ארגון וניהול, (ג) תקופת החזקה, (ד) ידענות, בקיאות ומיומנות, (ה) טיפוח ויזמות (השבחה), (ו) שיווק, (ז) היקף כספי, (ח) מקורות מימון, (ט) מבחן ה"גג" – נסיבות העסקה.

המבחנים לעיל אינם מוחלטים, אך שרירים לכל סוגי ההכנסות, לרבות הכנסות או הפסדים מהשקעה בניירות ערך. יחד עם זאת, יש להתאים את המבחנים לאופי הנכס וההכנסה. קביעת מקור הכנסתו של אדם אינה מבחן "מתמטי" ברור, אלא דורש שיקול דעת מקצועי. בהחלט ייתכן (על-פי רוב, אכן כך קורה) שמבחנים שונים יצביעו לכיוונים מנוגדים. קשה מאוד גם לתת משקל מדוד לכל אחד מהמבחנים, לפיכך, יש לראות את המכלול, את התמונה בשלמותה, כדי להגיע למסקנה הרצויה, התואמת את המציאות.

סוגיית מקור ההכנסה (או ההפסד) מהשקעה בניירות ערך נדונה במספר פסקי דין, להלן תמצית העיקרים שבהם:

(א) פס"ד מזרחי

בפס"ד מזרחי בית המשפט בחן האם תוצאות פעולות המערער מניירות ערך הינן הכנסות מעסק וככאלה חייבות במס הכנסה. בית המשפט פסק, בהתבסס בעיקר על המבחנים להלן, כי הכנסות המערער מניירות ערך הן הכנסות מעסק: (א) היקף פעילות – היקף פעילות גדול מניירות ערך של המערער, הן מהיבט מחזור הפעולות והן מהיבט מספר הפעולות (כ- 700 פעולות ב-3 שנים), (ב) משך החזקה – המערער נהג להחזיק בחלק ניכר מניירות הערך תקופה קצרה מאד (ימים בודדים), (ג) מימון – מימון רכישת ניירות הערך באמצעות הון זר לז"ק (המשקל אשר העניק ביהמ"ש למבחן זה הינו נמוך), ו- (ד) ידע ובקיאות – למערער לא היה ידע ובקיאות בשוק ההון, אולם, מכיוון שהמערער נעזר ביועץ חיצוני, בעל ידע בתחום, קבע ביהמ"ש כי המבחן הנ"ל מתקיים.

(ב) פס"ד פרומין²⁵

בפס"ד פרומין ביקשה המערערת, בעלת מפעל לדברי מאפה, להכיר בהפסדים מניירות ערך כהפסד עסקי. ביהמ"ש דחה את הערעור מהטעמים הבאים: (א) מטרות המערערת לא היו מסחר בניירות ערך, (ב) הרישום הראשוני של ניירות הערך בספרים העיד כי המערערת רואה בהם "נכס הון" (ולא מלאי), ו- (ג) העדר פרופורציה בין היקף רכישתם

²⁵ עמ"ה 868/68 פרומין ובניו בע"מ נ' פשמ"ג, פד"א ג', 240.

של ניירות ערך, כ- 80 במספר, לבין היקף המכירות, כ- 10 במספר. לדעת ביהמ"ש חוסר הפרופורציה הנ"ל מעיד על כך שפעילות המערער בניירות ערך הינו הוני ולא פירותי.

(ג) פס"ד ברנר

בפס"ד ברנר נדונה השאלה האם הפסדי המערער מעסקאות בנגזרים הינם הפסדים עסקיים או הפסדים שמקורם אחר. ביהמ"ש, בהתבסס בעיקר על מבחן התדירות- מספר מצומצם של פעולות בניירות ערך, מבחן הבקיאות והמיומנות – חוסר בקיאות המערער בתחום, ומבחן המבנה הארגוני, קבע כי פעולות המערער בניירות ערך אינן מגיעות לכדי עסק.

4.3.2.2 מקור ההכנסה של קרנות נאמנות

בהתבסס על המבחנים לעיל, לדעתנו, קיימים תימוכין נאותים לכך שהכנסות קרנות נאמנות הינן הכנסות מעסק (דהיינו, הכנסות על פי סעיף 2(1) לפקודה), וככאלה לא חל עליהן הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה אלא הוראות סעיף 3(ח)(2) לפקודה.

עיסוקן של קרנות נאמנות, כפי שקבוע בתשקיפיהן, על פי רוב הינו מסחר בניירות ערך. קרנות נאמנות מבצעות בד"כ מספר רב של פעולות בשנה בניירות ערך, בהיקף כספי של מיליוני ש"ח, וזאת באמצעות מנגנון עסקי המורכב, בין היתר, מיועצי השקעות ומעובדים בעל ידע מקצועי במסחר בניירות ערך.

4.4 ריבית צבורה, למעשה, אינה הכנסה פטורה

לחילופין, לדעתנו, יש בסיס נאות לטענה שהכנסות קרן נאמנות מעורבת או פטורה מריבית צבורה אינה הכנסה פטורה, ועל כן אין תחולה לסעיף 3(ח)(1) לפקודה.

בהתאם להוראות סעיף 129 ג(א)(3) לפקודה וסעיף 129 ג(א)(1) לפקודה, הכנסות קרן נאמנות פטורה וקרן נאמנות מעורבת מריבית על אגרות חוב (לענין קרן נאמנות מעורבת – למעט ריבית מניירות ערך זרים) פטורים ממס. אולם, לדעתנו, אין לראות בהוראות הפקודה כמעניקות פטור במהות על הכנסה כאמור, אלא רק כקובעות את החייב במס – הקרן או בעל היחידה. מאפייניהן הייחודים של קרנות נאמנות מחייבים לבחון את חבות המס בהשקעה בהן בהתייחס הן לחבות המס הישירה של בעלי היחידות (בפדיון, במכירה או בחלוקת רווחים) והן לחבות המס של הקרן עצמה. כך לדוגמה, שיעור המס הסופי החל על השקעת יחיד בקרן נאמנות מעורבת המשקיעה בניירות ערך זרים הינו, למעשה, כ-

35.4% (ולא שיעור המס הישיר בו חייב בעל יחידה יחיד- 15%), בדומה לחבות המס בהשקעת יחיד או קרן נאמנות חייבת בניירות ערך זרים.

האמור לעיל משתקף גם בחוזר מס הכנסה. בסעיף 2.1.2 לחוזר מבהירה נציבות מס הכנסה את הרציונל שמאחורי אופן מיסוין של קרנות נאמנות חייבות ובעלי היחידות בהן, כדלקמן: **"כאמור לעיל, מיסוי קרן נאמנות חייבת דומה למיסוי יחיד על רווחי הון ותשואות מנכסים בשוק ההון. מאחר והסדר המס החל על קרן נאמנות חייבת הוא הסדר ממצה עבור בעל יחידה שהוא יחיד והיחידה אינה "יחידה בעסק", יהיה יחיד כאמור פטור ממס רווח הון ומרווחים שקיבל מקרן נאמנות חייבת בהתאם להוראות סעיף 105טז לפקודה".** על בסיס אותו רציונל נקבעו הוראות המיסוי של קרנות נאמנות מעורבות ובעלי היחידות בהן, כפי שמבהירה נציבות מס הכנסה בסעיף 2.3 לחוזר, כדלקמן: **"הסדר המס החל על קרן נאמנות מעורבת ובעל יחידה יחיד או חברה שאינם מיישמים את הוראות פרק ב' לחוק התיאומים מתייחס למיצוי חלקי של שיעורי המס ברמת בעל היחידה והשלמת השיעורים (עד למיצוי מלא) ברמת הקרן".**

4.5 תכלית החקיקה

4.5.1 יישום הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה עשוי להביא לכפל מס

סעיף 3(ח)(1) נוסף לפקודה בשנת 1974 ותכליתו מניעת "כיבוס" אגרות חוב. פעולת "כיבוס" נפוצה, אותה נועד למנוע סעיף 3(ח)(1) לפקודה הינה, כאמור, העברת אגרת חוב סחירה, בסמוך לפני מועד קבלת הריבית בגינה, מאת מי שהיה חייב בתשלום מס על הריבית, לו היתה הריבית מתקבלת בידיו, אך פטור ממס רווחי הון (או חייב במס רווח הון בשיעור מופחת), לידי מי שפטור ממס בגין הריבית, ובכך – המחזיק בפועל במועד קבלת הריבית אינו משלם מס, ואילו המחזיק בכל התקופה שקדמה לתשלום הריבית גם הוא אינו חייב במס (או חייב במס מופחת), מאחר והרווח שנצבר בידיו הינו רווח הון.

ככלל, טרם הרפורמה במס, ריבית ודמי ניכיון שמקורם באיגרת חוב סחירות היו חייבים במס בשיעור של 35%. לכלל זה שני חריגים עיקריים, כדלהלן: (א) אגרות חוב שאינן צמודות שהונפקו על ידי המדינה - על פי התקנות שמכוחן הונפקו איגרות החוב, ריבית ודמי הניכיון בגינן פטורים ממס בידי יחיד שהכנסה כאמור אינה הכנסה לפי סעיף 12(1) בידו (איגרות חוב ממשלתיות מסוג גילון ושחר) ו- (ב) מלווה קצר מועד - על פי חוק מלווה קצר מועד והתקנות מכוחו, דמי ניכיון על מלווה קצר מועד פטורים ממס, ובלבד שאינם מהווים הכנסה לפי 12(1) לפקודה בידי מחזיק המק"מ. בניגוד להכנסות ריבית שמקורם באיגרת חוב סחירות, טרם הרפורמה במס, יחיד היה פטור ממס בגין רווחי הון ממימוש או פדיון אגרות חוב הנסחרות בבורסה

בישראל. הדיפרנציאציה הנ"ל, בין מיסוי רווחי הון לבין מיסוי הכנסות ריבית, שימשה כר נרחב ל"כיבוס" איגרות חוב.

במסגרת הרפורמה במס, למעט מספר חריגים ובכפוף להוראות המעבר, הושו שיעורי המס החלים על רווחי הון והכנסות ריבית מאגרות חוב הנסחרות בבורסה בישראל. ככלל, למן הרפורמה במס, שיעור המס החל על רווח הון ריאלי ממכירת איגרת חוב צמודה הינו 15% ושיעור המס החל על רווח הון (נומינלי) ממכירת איגרת חוב שאינה צמודה הינו, 10% בדומה לשיעורי המס החלים על הכנסות ריבית מאגרות חוב כאמור. כתוצאה מכך, היקף המקרים בהם עשויה להתקיים תופעת ה"כיבוס" צומצם משמעותית למקרים בודדים, אשר נובעים בעיקר מהוראות המעבר ומאי תחולת הוראות הרפורמה במס על אגרות חוב שהונפקו או הוצאו לפני 8 במאי 2000. במסגרת הוראות המעבר, משיקולים פרקטיים ועל פי המלצות וועדת רבינוביץ, נקבע כי בשנת 2003 רווחי הון מאגרות חוב הנסחרות בבורסה בישראל פטורים ממס, בעוד הכנסות ריבית מהן על פי רוב חייבות במס בשיעור של 10%, 15% או 35%.²⁶ כמו כן, רווח הון מממוש איגרת חוב הנסחרת בבורסה בישראל שהונפקה לראשונה לפני 8 במאי 2000 - פטור ממס, גם למן הרפורמה במס, לפי הוראות סעיף 97(א)(1) לפקודה, וזאת עד למועד פדיונה, ללא תלות במועד המכירה.

כפועל יוצא, בעקבות הרפורמה במס ומשנת 2004, צומצם משמעותית היקף המקרים בהם עשויה להתקיים תופעת ה"כיבוס", בעיקר לאגרות חוב סחירות שהונפקו לפני 8 במאי 2000 (למעט, אג"ח ממשלתיות מסוג גילון ושחר), ובהתאם, גדל משמעותית היקף המקרים בהם יישום הוראות סעיף 3(ח)(1) כלשונן תוצאתו כפל מס. כאשר שיעור המס החל על רווח הון ממכירת איגרת חוב זהה לשיעור המס החל על הריבית הצבורה, יישום הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה יביא לחיוב הריבית הצבורה במס פעמים: פעם אחת על ידי המוכר ופעם נוספת על ידי הרוכש, ועל כן יישומו במקרים כאמור הינו בניגוד לתכלית החקיקה ומביא לתוצאה אבסורדית, שאין הדעת סובלת, כפל מס.²⁷ לעניין זה ראוי לציין את האמור בפס"ד רימון ביטוח ופיננסים בע"מ, כדלהלן:²⁸ **"כפל מס הוא אנומליה בשיטתנו. הוא אינו משתלב אתה באופן קוהרנטי. הוא נוגד את עקרונותיה. הוא אינו עולה בקנה אחד עם מדיניות רצויה. כשהמחוקק לא גילה את כוונתו הברורה להביא לתוצאה של כפל מס לא נבוא אנו ונייחס לו כוונה כזו".**

²⁶ כאמור, הכנסות ריבית ורווחי הון בידי יחיד שמקורם אגרות חוב מסוג גילון ושחר שהונפקו או הוצאו לפני 8 במאי 2000 פטורות ממס.

²⁷ ביום 3 ביוני 2004 פירסמה נציבות מס הכנסה הבהרה המצמצמת משמעותית את היקף תחולת סעיף 3(ח) על עסקאות של קופות גמל. בעקבות לאמור ברשימה זו ועל פי ההבהרה, קופות גמל אינן נדרשות ליישם את הוראות סעיף 3(ח) לפקודה בשנת 2004 ביחס לאגרות חוב שהונפקו לאחר 8 במאי 2000 וביחס לאג"ח מסוג גילון ושחר שהונפקו לפני 8 במאי 2000.

²⁸ ע"א 32/86, רימון ביטוח ופיננסים בע"מ נ' פקיד שומה ת"א 1. מיסים 1/1 (פברואר 1992) עמ' ה-1, עמ' 47.

גם ביחס לאגרות חוב כאמור, שהונפקו או הוצאו לפני 8 במאי 2000 (למעט, אג"ח ממשלתיות מסוג גילון ושחר), בהן עשויה להתקיים תופעת הכיבוס, לדעתנו, יש מקום לטענה שיישום הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה בקרנות נאמנות מעורבות ופטורות לא יגשים את תכלית החקיקה. ריבית המשלמת אגרת חוב כאמור, ליחיד או לקרן נאמנות חייבת, חייבת על פי רוב במס בשיעור של 35%, בעוד רווח ההון מממוש או פדיון אגרת החוב פטור ממס בידי נישומים כאמור. יחד עם זאת, עם חלוף הזמן הולך ופוחת היקף הסדרות הנ"ל, ובהתאם, מספר המקרים בהם בהעברת אגרת חוב יתכן ויש משום הימנעות ממס. לא רק זאת, בעל יחידה בקרן נאמנות מעורבת או פטורה משלם מס על מכלול רווחיה, לרבות על רווחי הון מאגרות חוב כאמור, אשר היו פטורים ממס במידה והיו מוחזקים במישרין על ידי בעל יחידה יחיד, ובמקביל "נהנה" משיעור מס מופחת על הריבית (15%- בקרן נאמנות מעורבת ו-25% בקרן נאמנות פטורה). העובדה כי המחוקק בחר שלא להטיל חבות מס נוספת במישור הקרן במקרים כאמור (בניגוד, לדוגמה, על הכנסות מדיבידנד בקרן נאמנות מעורבת), לדעתנו, מעידה על כך שהמחוקק ראה בתשלום ה"עודף" על רווחי ההון פיצוי על התשלום בחסר בגין הכנסות הריבית. גם מהנימוקים לעיל, לדעתנו, יישום הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה במקרים אלה, יפר את האיזון שראה מולו המחוקק.

4.5.2 אי התרת הפסד הון מאג"ח הנסחרות בבורסה בישראל

מכיוון שקרנות נאמנות מעורבות ופטורות אינן חייבות במס על רווחי הון מממוש אגרות חוב הנסחרות בבורסה בתל-אביב, הפסד הון מממוש אגרות חוב כאמור אינו מותר בניכוי. כתוצאה מכך, יישום הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה בקרנות נאמנות מעורבות ופטורות יביא לדיפרנציאציה, בניגוד לתכלית החקיקה, בין חבות המס בהשקעה של יחיד במישרין לבין חבות המס השקעה של יחיד בעקיפין, באמצעות קרנות נאמנות מעורבות או פטורות, באגרות חוב כאמור.

להלן דוגמה להמחשת העניין:²⁹

יחיד הפועל במישור הפרטי רכש ביום 30 ביוני 2004 אג"ח ממשלתית צמודת מדד (גליל) (בדוגמה זו: "אג"ח") תמורת 1,050 אלפי ש"ח. אג"ח משלמת ריבית שנתית בשיעור של 10%, אחת לשנה ביום 31 בדצמבר של כל שנה. ביום 1 בינואר 2005 מכר היחיד את אג"ח תמורת ערכה הנקוב, 1,000 אלפי ש"ח. במקרה כאמור ישלם היחיד מס בגין הריבית בסך של 15 אלפי ש"ח ($=0.15 \times 100$) ויותר לו הפסד הון בסך של 50 אלפי ש"ח, המשקף נכס מס בסך של 7.5 אלפי ש"ח ($=0.15 \times 50$). הרווח הכלכלי של

²⁹ לשם הפשטות נניח כי בתקופה לא חל שינוי במדד המחירים לצרכן ומחיר פדיון יחידה זהה למחיר היסודי.

המשקיע (לפני מס) הינו 50 אלפי ש"ח, ובהתאם הוצאות המס מסתכמות ב- 7.5 אלפי ש"ח ($= 15 - 7.5$ או $0.15 * 50$). שווי נכסי המשקיע ביום 1 בינואר 2005 הינו 1,092.5 אלפי ש"ח ($= 1,000 + 100 - 7.5$ או $1,000 + 85 + 7.5$)

לעומת זאת, במידה והיחיד היה משקיע באג"ח הנ"ל באמצעות קרן נאמנות מעורבת, כתוצאה מאי התרת הפסד ההון בניכוי, שווי נכסי המשקיע היה קטן, כדלקמן: הקרן נדרשת לשלם מס בגין הריבית הצבורה, בהנחה שהקרן נדרשת ליישם את הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה, בסך של 7.5 אלפי ש"ח ($= 0.15 * 50$). כתוצאה ממכירת אג"ח ביום 1 בינואר 2005 לקרן הפסד הון בסך של 50 אלפי ש"ח. הפסד ההון אינו מותר בניכוי ולכן אינו מייצג נכס. שווי נכסי הקרן ביום 1 בינואר 2005 הינו 1,092.5 אלפי ש"ח ($= 1,000 + 100 - 7.5$). בהנחה כי המשקיע מכר את היחידה בקרן ביום 1 בינואר 2005, נדרש המשקיע לשלם מס רווחי הון בסך של 6.375 אלפי ש"ח ($= (1,092.5 - 1,050) * 0.15$), כך ששווי נכסי המשקיע ביום 1 בינואר 2005 הינו 1,086.125 ($= 1,092.5 - 6.375$), לעומת שווי בסך של 1,092.5 אלפי ש"ח בהשקעה ישירה באג"ח.

לדעתנו, גם מהסיבה לעיל ישנם טעמים טובים לטענה שיישום סעיף 3(ח)(1) לפקודה בקרנות נאמנות מעורבות ופטורות אינו תואם את תכלית חקיקתו.

4.5.3 עסקאות עם גופים פטורים

בהעברת איגרת חוב בין גופים פטורים (כגון: קרן נאמנות מעורבת רוכשת אג"ח מקופת גמל, מקרן נאמנות מעורבת אחרת או מקרן נאמנות פטורה), אין משום הימנעות ממס. על כן סעיף 3(ח) לפקודה קובע כי הוראות סעיף 3(ח)(1) לא תחולנה על אותו חלק מהריבית הצבורה שמקבלת קופת גמל פלונית ואשר נצבר על ידי קופות גמל אחרות, כל עוד ישנה רציפות במכירה מקופת גמל אחת לשניה.

למרות השינויים המשמעותיים שחלו במסוי קרנות נאמנות, לא הותאמו הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה, כך שאינו מסייג מתחולתו עסקאות שמבצעת קרן נאמנות מעורבת או פטורה עם גוף פטור. לדעתנו, לאור משמעותיות מעמדן של קרנות הנאמנות בשוק ההון, במידה וכוונת המחוקק היתה להחיל את הוראות סעיף 3(ח)(1) על קרנות נאמנות מעורבות או פטורות, היה המחוקק לכל הפחות מוציא מתחולת סעיף 3(ח)(1) עסקאות של קרנות נאמנות מעורבות או פטורות עם קופות גמל ועם קרנות כאמור, בדומה להוראה המתייחסת לקופות גמל. דהיינו, לדעתנו, לאור אי התאמת הוראות סעיף 3(ח)(1) לרפורמה בקרנות נאמנות, אין זה סביר שכוונת המחוקק היתה להחילו על קרנות נאמנות מעורבות או פטורות.

4.6 מאפייני קרן נאמנות

4.6.1 מחויבות קרן נאמנות להשקעה על פי מדיניות השקעות

קרנות נאמנות פתוחות אינן נסחרות בבורסה או בשוק מוסדר. רכישה או מכירה של יחידה בקרן נאמנות פתוחה מתבצעת כנגד הקרן – הקרן מנפיקה ופודה יחידות. כתוצאה מפדיון יחידות, מנהל קרן עשוי להידרש לממש ניירות ערך המוחזקים על ידי הקרן (במידה ולקרן אין מזומנים לרכישת יחידות המשקיעים). בדומה, כתוצאה מהנפקת יחידות, בכדי לעמוד במדיניות ההשקעות, מנהל קרן עשוי להידרש לרכישת ניירות ערך.

לדוגמה, קרן נאמנות מחויבת, על פי מדיניות ההשקעות, להשקיע לפחות 90% מנכסיה באג"ח ממשלתיות. ביום פלוני 98% מנכסי הקרן מושקעים באג"ח ממשלתיות והיתרה (2%) במזומנים. במידה ובאותו מועד סך התקבולים מהנפקת יחידות נמוך מהתשלומים לפדיון יחידות (עודף פדיונות על יצירות) בסכום העולה על יתרות המזומנים בקרן, נדרש מנהל הקרן לממש אגרות החוב המוחזקים בקרן, אף אם לדעתו אין הצדקה כלכלית למימוש אג"ח.³⁰

לאמור, לעיתים רכישה (או מכירה) של ניירות ערך ככלל ואג"ח בפרט על ידי קרן נאמנות אינה בהכרח פעולה רצונית, מתוכננת הנובעת ממניעים כלכליים, אלא פעולה הנובעת ממאפייניה הייחודיים. לדעתנו, יישום הוראות סעיף 3(ח) לפקודה במקרים הנ"ל אינו בהכרח מביא להגשמת תכלית חקיקתו.

4.6.2 חישוב מחיר יחידה בקרן נאמנות

קרנות נאמנות נדרשות לפרסם מחיר בכל יום בו מתקיים מסחר בבורסה, וכפועל יוצא את הוצאות המס לאותם מועדים. תחולת סעיף 3(ח)(1) לפקודה על קרנות נאמנות מעורבות או פטורות עשוי להעמיד קשיים תפעוליים בלתי אפשריים לקרנות הנאמנות ו/או לייחוס לאות של הוצאות המס לבעלי היחידות. יישומו מחייב לאמוד בכל נקודת זמן, בגין כל אגרת חוב אשר במועד רכישתה גלומה ריבית צבורה, האם תוחזק עד למועד תשלום הריבית (שאו תחולנה הוראות סעיף 3(ח) לפקודה) או תמומש טרם תשלום הריבית. הערכה כאמור דורשת הן ניבוי פרמטרים כלכליים, כגון, שיעור הריבית במשק ושיעור האינפלציה במשק, והן ניבוי פעולות בעלי היחידות בקרן.³¹

³⁰ חריגה של השקעות קרן נאמנות ממדיניות ההשקעות אשר תוקנה עד לתום יום חישוב המחירים השני שלאחר היום שבו החלה, לא תחשב כחריגה ממדיניות ההשקעות, ובלבד שלא ארעה יותר מחמש פעמים בתקופה של שנים עשר חודשים.

³¹ ראה סעיף 4.6.1 לעיל.

החלת סעיף 3(ח)(1) לגבי קרנות נאמנות מעורבות ופטורות מחייבת בשערוך מחיר היחידה לנקוט בעיקר באחת מארבע החלופות להלן:

(א) להניח שאג"ח תוחזק עד מועד תשלום הריבית ולהכיר בהתאם בעתודה למס בגין הריבית הצבורה.

בחלופה זו אין התייחסות לסביבה הכלכלית בהן פועלות קרנות הנאמנות ולמאפייניהן הייחודיים. יתרונה של חלופה זו היא בעיקר בפשטותה. קרן נאמנות פועלת בשוק ההון - שוק דינמי בו החלטות כלכליות, לרבות החלטות ביחס לרכישה או למכירה של ניירות ערך, מתקבלות על בסיס פרמטרים כלכליים משתנים. כמו כן, כאמור, מנהל קרן עשוי להידרש למימוש ניירות ערך כתוצאה מפדיון יחידות.

במידה וההנחה הגלומה בחלופה זו לא מתממשת, דהיינו, אגרת החוב תמומש טרם קבלת הריבית, יש לבטל את העתודה למס (רישום הכנסות מס). כתוצאה מכך על פי רוב חלק מבעלי היחידות בקרן יפגעו - הכנסות המס תיזקפנה לבעלי היחידות בקרן במועד מימוש אגרת החוב, אשר אינם בהכרח זהים לבעלי היחידות במועד רכישתה.

(ב) לשערך את מחיר היחידה והפדיון מבלי להתייחס למס בגין הריבית הצבורה, ורק במידה ותוחזק אגרת החוב עד יום תשלום הריבית, להכיר בהוצאות המס בגין הריבית הצבורה.

בדומה לחלופה (א) לעיל, גם בחלופה זו אין שיקול דעת למנהל הקרן ואין הגיון כלכלי בהנחה העומדת בבסיסה. ניתן לדמות חלופה זו לרישום חשבונאי על בסיס מזומן, אשר אינו תואם כללי חשבונאות לשערוך מחיר יחידה בקרן נאמנות. בחלופה זו הוצאות המס נזקפות לבעלי היחידות בקרן במועד קבלת הריבית, אשר אינם בהכרח זהים לבעלי היחידות במועד רכישת האג"ח, למרות שחבות המס התהוותה במועד רכישת האג"ח.

(ג) לאמוד במועד רכישת אגרת החוב ובתקופות עוקבות, האם תוחזק עד מועד תשלום הריבית, ובהתאם להכיר או לא להכיר בעתודה למס.

חלופה זו מבוססת על שיקול דעת של מנהל הקרן ואינה מבוססת על הנחה שאין לה אחיזה במציאות, לכן, לדעתנו, בגבולות מגבלות הדיווח, כלכלית חלופה זו נאותה יותר מהחלופות לעיל. אולם, לא רק שחלופה זו מעמידה קשיים תפעוליים בלתי אפשריים למנהל הקרן - היא מחייבת לאמוד, במועד הרכישה ובתקופות עוקבות, האם תוחזק אגרת החוב עד מועד תשלום הריבית, אלא גם

שאמידת תקופת ההחזקה נגזרת מפרמטרים אשר ספק רב אם ניתנים לאומדן מהימן.

(ד) גישת התוחלת.

חלופה זו הינה הרחבה של חלופה (ג) לעיל ומבוססת על גישת התוחלת. על פי חלופה זו על מנהל הקרן לאמוד את הסתברות מימוש אגרת החוב טרם תשלום הריבית, ולהכיר בעתודה למס בהתחשב בהסתברויות הנ"ל. לדעתנו, בגבולות מגבלות הדיווח, כלכלית, חלופה זו הינה הנאותה ביותר מבין החלופות לעיל. אולם, בדומה לחלופה (ג) לעיל, חלופה זו מעמידה קשיים תפעוליים בלתי אפשריים למנהל הקרן.

5. סיכום

לדעתנו, הפרשנות הראויה להוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה היא שאינו חל על קרנות נאמנות מעורבות ופטורות. יישום הוראות סעיף 3(ח)(1) לפקודה לצורך מסוי קרנות נאמנות על פי רוב אינו מביא להגשמת תכלית חקיקתו ואינו הולם את המאפיינים הייחודיים של קרנות נאמנות.

פרק ב: חשבונאות

מסים נדחים - שינויים בפרקטיקה הנוהגת בעקבות תקן 19

כחלק מאימוץ פרטני של תקני החשבונאות הבינלאומיים, בחודש יולי 2004 פרסם המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות את תקן חשבונאות מספר 19 בדבר מסים על הכנסה (להלן: "תקן 19") שתחילתו החל מהרבעון הראשון של שנת 2005 (יישום מוקדם מומלץ). תקן 19 מבוסס על תקן חשבונאות בינלאומי מספר 12 (IAS) בדבר מסים על הכנסה וקובע את הטיפול החשבונאי הנדרש (כללי הכרה, מדידה, הצגה וגילוי) לגבי מסים על הכנסה.

טרם פרסום תקן 19, לא היה בישראל פרסום מקצועי מקיף בנושא מסים על ההכנסה והטיפול החשבונאי או שנקבע באופן פרטני בפרסומים מקצועיים ספציפיים (כך לדוגמה, בסעיפים 50 ו-51 לגילוי דעת מספר 68 של לשכת רואי חשבון בישראל נקבעו הכללים להכרה במסים נדחים בגין הפרשים זמניים המתהווים כתוצאה מהשקעה בחברה מוחזקת), או שהתבסס בעיקר על התקינה הבינלאומית (תקן חשבונאות בינלאומי מספר 12 (IAS)).¹

ברשימה זו נסקור בקצרה את השינויים העיקריים בכללי החשבונאות המקובלים בישראל להכרה במסים נדחים בעקבות פרסום תקן 19, כדלהלן:

(א) קרקעות לזמן ארוך

בהתאם לתקן 19, יש להכיר במסים נדחים בגין הפרשים זמניים המתייחסים לקרקעות לזמן ארוך. לעומת זאת, טרם פרסום תקן 19, בפרקטיקה לא היה נהוג להכיר במסים נדחים בגין הפרשים זמניים המתייחסים לקרקעות לזמן ארוך (להבדיל מקרקעות המיועדות למימוש בעתיד הנראה לעין).

(ב) עודף עלות המיוחס לקרקע

כתוצאה מרכישת חברה מוחזקת, תאגיד עשוי להכיר בעודף עלות המיוחס למקרקעין. טרם פרסום תקן 19, בעקביות לאמור בסעיף (א) לעיל, לא היה נהוג להכיר במסים נדחים בגין עודפי עלות המיוחסים לקרקעות לז"א. בהתאם לתקן 19, על תאגיד להכיר בהפרשים זמניים כאמור. לעניין זה, בהוראות המעבר נקבע כי אין חובת הכרה למפרע של התחייבות מסים נדחים (עתודה למס) בגין הפרשים זמניים המתייחסים לקרקע שנוצרו בצירופי עסקים, ואשר לא הוכרה בעבר. יש להדגיש כי ההוראה הנ"ל מתייחסת לצירופי עסקים (רכישת שליטה). אולם, לדעתנו, הכוונה היתה גם לעודפי עלות כאמור שהתהוו כתוצאה מהשקעה בחברות מוחזקות.

¹ בתקינה האמריקנית, הטיפול החשבונאי במסים נדחים נקבע בעיקר תקן חשבונאות אמריקני מספר 109 (SFAS) בדבר מסים על הכנסה. הפרקטיקה בישראל בנושא מסים נדחים, במקרים מסוימים, התבססה גם על התקינה האמריקנית.

(ג) בסיסי מדידה שונים

כאשר המטבע המשמש כבסיס המדידה בדוחות הכספיים שונה מהמטבע לפיו נקבעת ההכנסה החייבת (או ההפסדים לצורכי מס) מתהווים הפרשים זמניים. לדוגמה, כאשר בסיס המדידה בדוחות הכספיים הינו דולר וחשוב ההכנסה החייבת נערך על פי השינויים בכוח הקניה הכללי של המטבע הישראלי. טרם פרסום תקן 19, הפרקטיקה בישראל בנושא זה נשענה בעיקר על תקן חשבונאות אמריקני מספר 109 (SFAS), אשר קובע כי אין להכיר במסים נדחים בגין הפרשים זמניים כאמור (בניגוד לתקן בינלאומי מספר 12 (IAS)). לעומת זאת, בהתאם לתקן 19 יש להכיר במסים נדחים בגין הפרשים זמניים כאמור.

(ד) אגרות חוב להמרה

גילוי דעת מספר 53 של לשכת רואי חשבון בישראל בדבר הטיפול החשבונאי בהתחייבויות הניתנות להמרה קובע, בין היתר, את הטיפול החשבונאי באגרות חוב להמרה. בהתאם לסעיף 4(ד) (4) לגילוי הדעת אין ליצור ייחוס מסים כאשר אג"ח מוצגת על פי ערכה ההוני, השונה מערכה ההתחייבותי. לעומת זאת, בהתאם לתקן 19 יש ליצור ייחוס מסים בגין הפרשים זמניים כאמור.²

(ה) רווח שטרם מומש

טרם פרסום תקן 19, יושמה גישת הדחייה להכרה במסים נדחים בגין הפרשים זמניים המתהווים בעסקאות בין חברתיות (להרחבה ראה גם תקן חשבונאות אמריקני מספר 109 (SFAS)). קרי, הכרה במסים נדחים על פי שיעור המס החל על החברה המוכרת. תקן 19 מאמץ את גישת הנכס, לפיה על תאגיד להכיר במסים נדחים בגין הפרשים זמניים כאמור על פי שיעור המס שחל על הרוכשת. לדוגמה, חברה א' מוכרת נכס לחברה ב', חברה מאוחדת, ברווח בין חברתי בסך של 1,000 אלפי ש"ח. שיעור המס החל על חברה א' וחברה ב' הינו 35%-15%, בהתאמה. בהתאם לתקן 19, על חברה א' להכיר בנכס מס בסך של 150 אלפי ש"ח. בגישה זו נכס המס מקיים את ההגדרה של נכס במסגרת המושגית. לעומת זאת, על פי גישת הדחייה, על חברה א' היה להכיר בנכס מס בסך של 350 אלפי ש"ח, למרות שבמכירת הנכס היה מעבר מסביבה כלכלית אחת, בה שיעור המס הינו 35%, לסביבה כלכלית אחרת, בה שיעור המס הינו 15%.

(ו) תיקון מוניטין בצירופי עסקים בגין הטבת מס

טרם פרסום תקן 19, תיקון מוניטין בצירופי עסקים, בגין הטבת מס, בוצע לתחילת תקופה. בהתאם לתקן 19, יש להקטין את הערך בספרים של המוניטין לסכום שהיה מתקבל אילו נכס המסים הנדחים היה מוכר כנכס מזוהה במועד צירוף העסקים. סעיף 93 לתקן 19 קובע כי ההוראה הנ"ל תחול על צירופי עסקים שיתרחשו לאחר 1 בינואר 2005 ובצירופי עסקים שהתרחשו לפני מועד זה, תהווה יתרת המוניטין ליום 1 בינואר 2005, את העלות המקורית לצורך יישום הוראות תקן 19 בעניין זה.

² סעיף 101 לתקן 19 מתקן את סעיף 4(ד) וקובע כי "הטיפול החשבונאי במסים יהיה בהתאם לתקן חשבונאות מספר 19 בדבר מסים על הכנסה".

(ז) שינויים אחרים

תקן 19 משנה את ההוראות להכרה במסים נדחים גם בגין השקעות בחברות מוחזקות, כך שהוא מחייב הכרה במסים נדחים גם בגין הפרשים זמנים שנוצרו לפני שנת 1997. כמו כן, תקן 19 מחייב הכרה במסים נדחים בגין מרכיב ההתאמה שהתהווה משנת 2004, בגין נכסים מוגנים שנרכשו לפני שנת 1982 ותקופת הפחתתם עולה על 20 שנה (הפרקטיקה בנושא זה טרם פרסום תקן 19 היתה מעורבת).

להלן סיכום השינויים בהכרה במסים נדחים בעקבות פרסום תקן 19:

תקן 19	כללי חשבונאות מקובלים בישראל כיום	הפרש זמני
כן	לא	קרקעות לזמן ארוך
כן	לא	עודף עלות מיוחס לקרקע*
כן	פרקטיקה מעורבת	בסיסי מדידה שונים
כן	לא	אג"ח להמרה
גישת הנכס	גישת הדחייה	רווח שטרם מומש
כל ההפרשים שנוצרו	הפרשים שנוצרו משנת 1997 ואילך	השקעות בחברות מוחזקות
לא	לא	נכס מוגן שנרכש לפני שנת 1982 ותקופת הפחתתו עולה על 20 שנה:
כן	פרקטיקה מעורבת	מרכיב ההתאמה עד שנת 1982 מרכיב ההתאמה משנת 2004
תיקון למועד צירוף העסקים	תיקון לתחילת תקופה	תיקון מוניטין בצירופי עסקים בגין הטבת מס*

* בכפוף להוראות המעבר.

הצעה להבהרה מספר 6:

איחוד דוחות כספיים – ישויות למטרה מיוחדת

1. כללי

בחודש יולי 2004 פרסם המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות את הבהרה מספר 6 בדבר איחוד דוחות כספיים - ישויות למטרה מיוחדת (להלן: "ההבהרה"), אשר מבוססת על הבהרה מספר 12 (SIC) של הוועדה לפרשנויות תקני חשבונאות בינלאומיים. ההבהרה נועדה לשמש ביישום גילוי דעת מספר 57 של לשכת רואי חשבון בישראל בדבר דינים וחשבונות כספיים מאוחדים (להלן "גילוי דעת 57") לזיהוי התאגיד השולט בישות למטרה מיוחדת, ומוצגות בה דוגמאות למקרים בהם עשויה להתקיים שליטה כאמור (לאו דווקא באמצעות החזקה של מרבית זכויות ההצבעה).

ישות למטרה מיוחדת (להלן גם: "יל"מ") מוגדרת כישות שהוקמה לצורך מטרה מוגדרת ומצומצמת (כגון: פעילות חכירה, פעילות מו"פ או איגוח נכסים פיננסיים). ישות למטרה מיוחדת בדרך כלל כוללת הסדר משפטי אשר מטיל הגבלות על יכולת קבלת ההחלטות של הדירקטוריון (או גוף מוסמך אחר) בנוגע לפעילויות הישות. לעיתים קרובות, הוראות אלו קובעות שלא ניתן לשנות את המדיניות המנחה את הפעילויות הנמשכות של הישות למטרה מיוחדת, אלא על ידי מייסד הישות או היזם שלה (קרי, פעילויות הישות נקבעו מראש, "טייס אוטומטי"). למרות שישות עשויה להחזיק מעט, אם בכלל, מההון של ישות למטרה מיוחדת, היא עשויה להיות חשופה לסיכונים בעלות באמצעות זכויות אחרות (כגון, מכשיר חוב, זכות שייר וכיוצ"ב). במקרים כאמור, בהתאם להבהרה, על הישות לאחד את הישות למטרה מיוחדת.

למרות שבמבוא להבהרה מובהר כי היא אינה משנה את הוראות גילוי דעת 57, אלא מבהירה אותן, לשון גילוי הדעת אינה בהכרח תואמת את הוראות ההבהרה. לא זו בלבד, סעיפים מסוימים בגילוי הדעת נוגדים במישרין את הוראות ההבהרה. כך לדוגמה, בניגוד לעקרונות ההבהרה, גילוי דעת 57 קובע כי אין לאחד כאשר בעלי מניות המיעוט מחזיקים בשיעור של 75% ומעלה מהמניות המקנות רווחים. למרות האמור לעיל, אין ספק כי עקרונות ההבהרה תואמים את תכלית גילוי דעת 57 (זיהוי התאגיד השולט) ואת התיאוריה החשבונאית.

בהבהרה לא מפורטת טכניקת איחוד, לדעתנו, מהסיבה שלא ניתן לקבוע טכניקת איחוד זהה לכל סוגי העסקאות. לדעתנו, יש ליישם את עקרונות האיחוד המפורטים בגילוי דעת מספר 57, בהתאמות המתבקשות, כך שהדוחות הכספיים ישקפו את המהות הכלכלית של העסקה.¹ כגון, ביטול עסקאות בין חברתיות, ביטול מחזורים וכיוצ"ב. כמו כן, יש לייחס את רווחי והפסדי הישות לצדדים המחזיקים זכויות בישות למטרה מיוחדת, בהתאם להסכמים בין הצדדים.²

¹ ראה הרחבה ודיון במאמר להלן: איחוד דוחות כספיים: מודל הזכויות המשתנות.

² ראה נספח: דוגמה לאיחוד דוחות כספיים שלא על בסיס זכויות הצבעה.

2. עקרונות ההבהרה

ישות תאחד ישות למטרה מיוחדת כאשר מהות היחסים שבין הישות המדווחת לבין הישות למטרה מיוחדת מצביעה על כך שהישות שולטת בישות למטרה מיוחדת.

לשם יישום עקרון השליטה יש להפעיל שיקול דעת, תוך התייחסות לגורמים הרלוונטים בכללותם. סעיף 2.3.3 לגילוי דעת מספר 57 מפרט נסיבות מסוימות בהם עשויה להתקיים שליטה גם בהעדר החזקת מרבית זכויות ההצבעה. נוסף על הנסיבות המפורטות בגילוי דעת מספר 57, הנסיבות הבאות, לדוגמה, עשויות להצביע על יחסים בהם הישות שולטת ביל"מ:³

- (א) במהותן מנוהלות פעילויות היל"מ בשם הישות המדווחת, בהתאם לצרכיה העסקיים הספציפיים, כך שהישות המדווחת משיגה הטבות מפעולות היל"מ.
- (ב) לישות המדווחת יש, במהות, את היכולת לקבל החלטות, על מנת להשיג את עיקרי ההטבות מהפעילויות של היל"מ, או באמצעות תוכנית שהוגדרה מראש הישות המדווחת העבירה למיפוח כוח את הכוח לקבל החלטות.
- (ג) לישות המדווחת קיימות, במהות, זכויות להשגת עיקר ההטבות מהיל"מ ולפיכך הישות חשופה לסיכונים הקשורים לפעילויות היל"מ.
- (ד) במהות, הישות המדווחת מחזיקה במרבית סיכוני השייר או סיכוני הבעלות, הקשורים ליל"מ או לנכסיה על מנת להשיג הטבות מפעילויותיה.

3. עקרונות טכניקת האיחוד

כאמור, בהבהרה לא מפורטת טכניקת איחוד. לדעתנו, יש לבחון כל מקרה לגופו, כך שהדוחות הכספיים ישקפו את המהות הכלכלית של העסקה. יש ליישם את עקרונות האיחוד המפורטים בגילוי דעת מספר 57, בהתאמות המתבקשות, לרבות:

- ייחוס עודפי עלות, אלא אם כן אין זה נאות בנסיבות העניין,
- ביטול עסקאות בין חברתיות,
- ביטול מחזורים,
- ביטול יתרות בין חברתיות, וכיוצ"ב.

רווחי יל"מ ייוחסו למחזיקים בזכויות בה בהתאם להסכמים בין הצדדים, כך שהישות המאחדת תכיר ברווח עד גובה הסכום לה היא זכאית ובהתאם לקדימות הזכויות בהן היא מחזיקה. יתרת הרווח תיוחס למחזיקים אחרים בזכויות ביל"מ (מקביל לחלק המיעוט ברווח). יש להכיר בהפסדי הישות על פי העיקרון לעיל.

³ לדוגמאות ראה נספח להבהרה.

נספח: דוגמה ליישום טכניקת איחוד

נתונים:

ביום 1 בינואר 2004 הקימה חברה א' את חברה ב' (ישות למטרה מיוחדת), בהון עצמי של 500 אלפי ש"ח, במטרה לרכוש נדל"ן מניב ששווי 10 מיליון ש"ח.

בו ביום, רכשה חברה ב' מבנה מסחרי תמורת 10 מיליון ש"ח. למימון הרכישה, נטלה חברה ב' הלוואה בסך של 9.5 מיליון ש"ח הנושאת ריבית שקלית שנתית בשיעור של 10%. ההלוואה תיפרע בתשלום אחד, ביום 1 בינואר 2024. המבנה משועבד בשעבוד ספציפי למלווה.

בשנת 2004 הסתכמו דמי השכירות מהמבנה ב- 1.3 מיליון ש"ח. לחברה ב' בשנת 2004 הוצאות תפעוליות והוצאות פחת בסך של 100 אלפי ש"ח ו- 150 אלפי ש"ח, בהתאמה. לצורך הדוגמה נניח כי למלווה אין נכסים אחרים או התחייבויות, וההלוואה מומנה בהון עצמי. כמו כן, למלווה אין הוצאות או הכנסות אחרות בשנת 2004.

בבדיקות שערכו הצדדים המעורבים בחברה ב', נמצא כי המלווה נושא במרבית הסיכונים וזכאי למרבית ההטבות של חברה ב', ועל כן נדרש לאחדה בהתאם להצעה להבהרה 6 של המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות.

להלן המאזנים של חברה ב' והמלווה ליום 1 בינואר 2004 (סולו על בסיס עלות) (אלפי ש"ח):

מלווה	חברה ב'	
-	10,000	נדל"ן מניב
9,500	-	הלוואה – אקטיב
-	(9,500)	הלוואה – פאסיב
(9,500)	(500)	הון עצמי
-	-	

להלן דוחות רווח והפסד של חברת ב' בע"מ והמלווה לשנת 2004 (סולו על בסיס עלות) (אלפי ש"ח):

מלווה	חברה ב'	
-	1,300	דמי שכירות
950	-	הכנסות מימון
-	950	הוצאות מימון
-	250	הוצאות תפעוליות
950	100	רווח נקי לשנה

נדרש:

הצג מאזן מאוחד לימים 1 בינואר 2004 ו-31 בדצמבר 2004 ודוח רווח והפסד מאוחד לשנת 2004.

פתרון:

מאזן מאוחד ליום 1 בינואר 2004 (אלפי ש"ח):

מלווה	נדל"ן מניב
10,000	
(500)(*)	זכויות מחזיקי זכויות אחרות
(9,500)	הון עצמי
-	

(*) בגובה ההשקעה של חברה א'.

איחוד דוח רווח והפסד:

רווחי חברה ב' עד גובה הריבית על ההלוואה ייוחסו למלווה. היתרה תיוחס למחזיקי אחרים בזכויות בחברה ב' (חברה א' במקרה הנ"ל).

יש לשקול גישה לפיה על המלווה להכיר ברווחים בגובה ההון העצמי של חברה א' (לאחר הכרה בהפסדים), ועד מקסימום הכנסות הריבית, אפילו אם לחברה ב' אין רווחים בתקופה. לדוגמה, אם נניח בדוגמה שלפנינו כי רווחי חברה ב' בשנת 2004 מסתכמים לסך של 400 אלפי ש"ח, על פי גישה זו על המלווה להכיר ברווחים בסך של 900 אלפי ש"ח ($400+500=$). באופן דומה, אם בשנת 2004 לחברה ב' הפסדים בסך של 200 אלפי ש"ח, על המלווה להכיר ברווחים בסך של 300 אלפי ש"ח ($500-200=$).

במידה ולחברה ב' הפסדים (בנטרול המימון בגין ההלוואה הבין חברתית) יש לייחסם למחזיקים בזכויות על פי דירוגן של הזכויות, כדלקמן:

הפסדים מעל גובה	הפסדים עד גובה	הפסדים מעל גובה
ההשקעה הונית ועד	ההשקעה הונית	יתרת ההלוואה
גובה יתרת ההלוואה	מלווה	מחזיקי זכויות אחרות
חברה א'		

להלן דוח רווח והפסד מאוחד לשנת 2004 (אלפי ש"ח):

מלווה	
1,300	דמי שכירות
250	הוצאות תפעוליות
1,050	רווח תפעולי
(100)	חלק מחזיקי זכויות אחרות
(*)950	רווח נקי לשנה

(*) בגובה הכנסות הריבית על ההלוואה.

מאזן מאוחד ליום 31 בדצמבר 2004 (אלפי ש"ח):

מלווה	באורים	
1,200	(1,300 – 100)	מזומנים ושווי מזומנים
9,850	(10,000 – 150)	נדל"ן מניב
(600)	(500 + 100)	זכויות מחזיקי זכויות אחרות
(10,450)	(9,500 + 950)	הון עצמי
-		

הצעה לתקן חשבונאות אמריקני בדבר מדידה על פי שווי הוגן

1. כללי

כיום אין תקן חשבונאות אמריקני מקיף אשר קובע מסגרת עקרונית למדידה על פי שווי הוגן, ועקרונות המדידה מתפרסים על פני מספר רב של פרסומים מקצועיים.¹ כתוצאה מכך, נוצר חוסר עקביות ומורכבות מיותרת בכללי החשבונאות המקובלים בארה"ב (U.S GAAP) למדידה על פי שווי הוגן, במיוחד כאשר לנכס או להתחייבות אין מחיר מצוטט בשוק פעיל.

בחודש יוני 2004 פרסם המוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות (FASB)² הצעה לתקן חשבונאות בדבר מדידה על פי שווי הוגן (להלן: "התקן"). התקן קובע לראשונה מסגרת עקרונית שמהווה כלל חשבונאי מקובל למדידה של נכסים כספיים, נכסים לא כספיים והתחייבויות על פי שווי הוגן והדרכה מקיפה ליישום עקרונות אלה. התקן בעיקרו מבוסס על עקרונות המדידה שנקבעו במסמך יסוד אמריקני מספר 7 (SFAC) (להלן: "מסמך היסוד") בדבר שימוש בתזרימי מזומנים וערך נוכחי לצורך מדידה חשבונאית ומבהיר אותם.³ התקן יתרום לעקביות בדוחות הכספיים, לשיפור המהימנות של הדוחות הכספיים וליכולת ההשוואתיות. כמו כן, דרישות הגילוי בתקן יספקו מידע שימושי למשתמשי הדוחות הכספיים, בבואם להעריך את ההשפעה של מדידה על פי שווי הוגן על הדוחות הכספיים.

2. עיקרי ההבדלים בין העקרונות בתקן לבין הפרקטיקה הנוהגת

ההבדלים העיקריים בין התקן לבין הפרקטיקה הנוהגת נוגעים לשיטות המדידה לאמידת השווי ההוגן של נכס או התחייבות ולהרחבת הגילוי הנדרש בדוחות הכספיים, כדלקמן:

(א) שווי הוגן של מכשיר פיננסי הנסחר בשוק פעיל, בו מפורסמים מחירי מכירה (BID) ורכישה (ASK), יקבע על פי מחיר המכירה לנכסים ומכיר הרכישה להתחייבויות, ולא על פי מחיר הסגירה (Close Price).

(ב) שווים של ניירות ערך סחירים שמכירתם מוגבלת לתקופת זמן קצובה, בשל הגבלות ממשלתיות או בשל הגבלות חוזיות, יקבע על פי מחיר הבורסה (או שוק פעיל אחר) של נייר ערך זה, אשר אינו מוגבל כאמור, תוך כדי התאמה להשפעה הנובעת מהגבלת מכירת נייר הערך.

¹ מסמך יסוד אמריקני מספר 7 (SFAC) קובע מסגרת עקרונית למדידה על פי שווי הוגן. אולם, בשונה מתקני חשבונאות, מסמכי היסוד אינם קובעים כללי חשבונאות מקובלים (GAAP), אלא מהווים מסגרת עקרונית שעל בסיסם מושתתים תקני החשבונאות ופרסומים מקצועיים אחרים.

² Financial Accounting Standards Board.

³ להרחבה בנושא עקרונות המדידה ב – SFAC 7 ראה גם ספרם של שלומי שוב, אמיר סוראיה וחייה פרשר, "תיאוריה חשבונאית", המכון למחקר משפט וכלכלה בע"מ, מהדורה שנייה, 2004.

(ג) בהעדר מחיר מצוטט בשוק פעיל לנכס או להתחייבות (לרבות נכס או התחייבות דומים).
אומדן השווי ההוגן יתבצע באמצעות טכניקות מדידה שונות.
(ד) בתקן כלולות דרישות גילוי משמעותיות לגבי אופן קביעת השווי ההוגן, לרבות טכניקות
המדידה שייושמו וההנחות המשמעותיות ששימשו כבסיס לקביעת השווי ההוגן.

3. תחילה

בהתאם להוראות התחילה, יש ליישם את התקן לגבי דוחות כספיים שנתיים המתחילים לאחר 15
ביוני 2005, ודוחות כספיים ביניים בתקופת הדוחות השנתיים הנ"ל. יישום מוקדם מומלץ.

איחוד דוחות כספיים: מודל הזכויות המשתנות*

שלומי שוב, רו"ח** אמיר סוראיה, רו"ח

1. כללי

1.1 הקדמה

בעידן של איתור וגיוס מקורות מימון ופיזור סיכונים, גובר השימוש בעסקאות המלוות בהקמה של ישויות בהן המשקיעים בהון העצמי אינם נושאים בהכרח במרבית הסיכונים וההטבות. ישויות אלה מוקמות בדרך כלל לצורך מטרה ספציפית. לדוגמה, פעילות חכירה, הקמת או הפעלת נדל"ן, עסקאות גידור, מחקר ופיתוח, ביטוחי משנה ופעילות איגוח. מבחינה כלכלית הקמת מרבית אותן ישויות משרתת מטרה עסקית ברורה. כך לדוגמה, ניתן להשתמש באותן ישויות בכדי לבצע הפרדה של נכסים או התחייבויות לשם הגנה על זכויותיהם של נותני אשראי או של משקיעים אחרים, בכדי לפזר סיכונים בין משתתפים ובכדי לגייס מקורות מימון נוספים.

מערכת היחסים המתהווה בישויות אלה בין המשקיעים בהון העצמי, כקבוצה, לבין הישות, אינה דומה במהותה למערכת יחסים השוררת באופן רגיל בין תאגיד שולט לתאגיד נשלט. מאחר וספקי האשראי בישויות אלה חשופים למרבית הפסדי הישות, במידה ויתהוו (ולא המשקיעים בהון העצמי), צפוי כי אותם ספקי אשראי יפעלו להגביל מבחינה כלכלית את יכולתם של המשקיעים בהון העצמי, כקבוצה, לקבל החלטות אשר משפיעות באופן משמעותי על פעילויות הישות. לפיכך, פעילויות ישויות אלה לעיתים נקבעות מראש או שהן מוגבלות באמצעות הסכמים חוזים או הסדרים אחרים בין הצדדים המעורבים. כפועל יוצא, לעיתים ישויות אלה מוקמות ללא דירקטוריון (לרבות גוף מוסמך אחר) או לחלופין - לדירקטוריון הקיים אין היכולת לקבל החלטות המשפיעות משמעותית על פעילויות הישות ("טייס אוטומטי").

כללי החשבונאות המסורתיים מאמצים בדרך כלל את מודל זכויות ההצבעה לשם זיהוי התאגיד השולט. כללים אלה כשלו בזיהוי התאגיד הנדרש לאחד את הנכסים, ההתחייבויות ותוצאות הפעילויות של ישויות כאמור. זאת לאור העובדה שמודל זכויות ההצבעה אינו רלוונטי כאשר לזכויות ההצבעה אין משמעות מעשית. לאמור, כאשר לצדדים המעורבים אין יכולת קבלת החלטות משמעותית.

בהעדר כללים חשבונאיים נאותים בנושא, נוצרו עיוותים חמורים בדיווח הכספי של תאגידים, כאשר מספר רב של ישויות לא אוחדו בדוחות הכספיים של תאגיד כל שהוא (ישויות חוץ מאזניות), גם כאשר נדרש הדבר מבחינה כלכלית. כתוצאה מכך, ביצועה של פעולה כלכלית אחת באמצעות ישות כאמור

* רשימה זו פורסמה בבטאון רואה חשבון, ספטמבר 2003. לאחר פרסומה, תוקנה הבהרה מספר 46 (FIN) לגילוי דעת

אמריקני מספר 51 (ARB) בנושאים שונים, ובין היתר, נידחה מועד תחילתה וצומצם היקף תחולתה.

** ליבושיץ קסירר – ERNST & YOUNG, והמסלול האקדמי של המכללה למינהל.

הביא לתוצאה חשבונאית שונה מביצועה של אותה פעולה כלכלית במסגרת התאגיד עצמו. תאגידים אשר ניצלו את ה"ואקום" שנוצר, השתמשו בהקמת ישויות שונות בכדי להימנע מלדווח על נכסים בשליטתם ועל התחייבויות הנמצאות באחריותם ובכדי להימנע מטיפול נאות בעסקאות המבוצעות עם אותן ישויות. בכך "ניקו" אותם תאגידים את מאזניהם מפריטים "בלתי רצויים", דחו דיווח על הפסדים אשר התהוו ואף דיווחו על רווחים כוזבים. בשולי המקרה המפורסם של פרשת אנרון, בו נעשה שימוש מניפולטיבי בישויות חוץ מאזניות, מפוזרות ככל הנראה דוגמאות רבות של עיוותים כאמור שלא עלו על סדר היום הציבורי.

1.2 הפרובלמטיות במודל זכויות ההצבעה

בהתאם לכללי החשבונאות המסורתיים נדרש תאגיד לאחד ישויות בהן מתקיימת שליטה. שליטה נחשבת כמתקיימת, בדרך כלל, כאשר לתאגיד המשקיע יש את מרבית זכויות ההצבעה – מודל זכויות ההצבעה.

לדוגמה, גילוי דעת מספר 57 של לשכת רואי חשבון בישראל בדבר דינים וחשבונות כספיים מאוחדים קובע, לעניין איחוד דוחות כספיים, כדלקמן:

2.3.1 תנאי מוקדם והכרחי לאיחוד דוחות כספיים הוא קיום שליטה של החברה האם בחברות הבנות.

2.3.2 השליטה נחשבת כמתקיימת כאשר החברה האם מחזיקה במישרין או בעקיפין מניות המקנות יותר ממחצית זכויות הצבעה בחברה הבת והזכויות למינוי מרבית חברי הדירקטוריון שלה. אלא אם כן קיימות נסיבות המונעות בעליל מהחברה האם יישום השליטה בפועל¹.

למותר לציין כי גילוי דעת אמריקני מספר 51 (ARB) (כתיקונו על ידי תקן אמריקני מספר 94 (SFAS)) בדבר דוחות כספיים מאוחדים ותקן בינלאומי מספר 27 (IAS) בדבר דוחות כספיים מאוחדים, מגדירים שליטה בהתבסס על מודל זכויות ההצבעה¹.

¹ שנת 1998 פורסמה הבהרה מספר 12 (SIC) לתקן בינלאומי מספר 27 (IAS) בדבר איחוד של ישות שהוקמה למטרה מיוחדת (SPE). ההבהרה מתווה עקרונות כללים לאיחוד ישות למטרה מיוחדת. ישות למטרה מיוחדת הינה ישות שהוקמה לצורך מטרה מוגדרת מצומצמת, פעילויותיה יכולות להיקבע מראש במסגרת מסמכי ההתאגדות של הישות או באמצעות חוזים או הסדרים אחרים בין הצדדים המעורבים.

בהתאם להבהרה מספר 12 (SIC), איחוד ישות שהוקמה למטרה מיוחדת יתבצע כאשר מהות היחסים שבין התאגיד המדווח ובין ישות למטרה מיוחדת מצביעים על כך שהישות למטרה מיוחדת נשלטת על ידי התאגיד המדווח. בהבהרה מספר 12 (SIC), נקבע כי תאגיד שולט על ישות למטרה מיוחדת אם הוא חשוף לסיכונים ולהטבות המשמעותיים הנובעים מהפעילויות של הישות למטרה מיוחדת. בבחינת קיום השליטה, נדרש שיפוט מקצועי לכל מקרה בפני עצמו, תוך התייחסות לגורמים הרלוונטיים בכללותם. הבהרה מספר 12 (SIC) כוללת דוגמאות לנסיבות היכולות להצביע על כך שתאגיד נדרש לאחד ישות שהוקמה למטרה מיוחדת:

א. הישות בנויה מבחינה מהותית באופן כזה שפעילויותיה מנוהלות למען התאגיד המדווח.
ב. לתאגיד קיימת מבחינה מהותית היכולת לקבל החלטות להחזקת השליטה בישות או בנכסיה.
ג. לתאגיד קיימת זכות לקבלת חלק עיקרי בהטבות הכלכליות של הישות.
ד. התאגיד נושא בסיכון משמעותי הנובע מפעילויות הישות.

אין עוררין כי בישויות "רגילות", שבהן המשקיעים בהון העצמי הראשונים לשאת בהפסדים ולפיכך גם מחזיקים בזכויות הצבעה המקנות יכולת קבלת החלטות משמעותית, שימוש במודל זכויות ההצבעה יוביל לזיהוי התאגיד השולט בישות. ברם, בישויות בהן ההשקעה ההונית אינה מספיקה למימון הפעילויות, סביר להניח כי פעילויות הישות נקבעו מראש או שהן יוסדרו במסגרת הסכמים בין הצדדים המעורבים ("טייס אוטומטי"). זאת משום שהצדדים אשר מספקים את התמיכה הפיננסית הנוספת באותן ישויות (כגון, נותני אשראי) צפויים להחזיק בזכויות אשר ימנעו מהמשקיעים בהון העצמי לקבל החלטות שאינן עולות בקנה אחד עם האינטרסים שלהם.

מודל זכויות ההצבעה אינו נוגע כלל בשאלת קיומן של זכויות אחרות בישות, שאינן זכויות הצבעה, אף אם בין המחזיקים באותן זכויות ובין הישות מתקיימת מערכת יחסים הדומה במהותה למערכת היחסים הנרקמת באופן רגיל בין תאגיד שולט לתאגיד נשלט. לפיכך, יישום מודל זכויות ההצבעה במקרים הנ"ל, אינו מביא להעדפת המהות הכלכלית של ההסדרים בין הצדדים שהביאו להקמת הישות על פני המבנה המשפטי שלה (Substance Over Form).

על מנת להדגיש את העיוות הנוצר עקב אי הכללתה של ישות בדוחות הכספיים של התאגיד הנושא במרבית הסיכונים וההטבות בה, נציין קביעות מספר הנכללות במסמכי היסוד האמריקנים (Concepts) המהווים בסיס תאורטי לדיווח הכספי.

- א. מסמך יסוד מספר 1 (SFAC) בדבר מטרת הדיווח הכספי, קובע כי על הדוחות הכספיים לספק מידע שימושי לצורך קבלת החלטות. הכללת ישות בדוחות הכספיים המאוחדים של התאגיד הנושא במרבית הסיכונים וההטבות תסייע להעריך את הסכום, את העיתוי ואת אי הוודאויות של תזרימי המזומנים נטו העתידים של הגוף המדווח.
- ב. מסמך יסוד מספר 2 (SFAC) בדבר המאפיינים האיכותיים של המידע החשבונאי, מזהה שלמות כמרכיב חיוני למהימנות ורלוונטיות הדוחות הכספיים. לכן, על מנת להציג כראוי את הנכסים אשר בבעלות התאגיד ואת ההתחייבויות הנמצאות באחריותו, על התאגיד הנושא במרבית הסיכונים וההטבות של הישות לאחד את נכסיה והתחייבויותיה.
- ג. מסמך יסוד מספר 6 (SFAC) בדבר האלמנטים של הדוחות הכספיים, מגדיר, באופן כללי, נכס כהטבה כלכלית צפויה מושגת או נשלטת והתחייבות, כמחויבות צפויה להקריב משאבים כלכליים בעתיד. כתוצאה מהיחסים המתהווים בין הישות ובין התאגיד הנושא במרבית הסיכונים וההטבות, מתהווה שליטה של התאגיד על ההטבות הכלכליות הצפויות מנכסי הישות, אף אם לתאגיד זה אין יכולת ישירה לקבל החלטות לגבי השימוש בנכסי הישות. כמו כן, מאחר והתחייבויות הישות תדרושנה הקרבה כלכלית של נכסיה, הרי שהתחייבויות אלה הן מחויבויות של התאגיד השולט בזכויות הכספיות בישות, אף אם בגין התחייבויות אלה לא קיימת זכות חזרה לתאגיד (Non Recourse).

אם כן, במקרים מסוימים שימוש במודל זכויות ההצבעה ככלי יחיד לבחינת זהות התאגיד אשר נדרש לאחד בדוחותיו הכספיים את הנכסים, ההתחייבויות ותוצאות הפעילויות של ישויות כאמור אינו נאות או אינו מתאים.

1.3 מודל הזכויות המשתנות

מטרת מודל הזכויות המשתנות (Variable Interests) לזהות את התאגיד השולט בזכויות הכספיות באותן ישויות בהן לא ניתן, או אין זה נאות, להשתמש במודל זכויות ההצבעה לשם זיהוי התאגיד השולט. על פי מודל הזכויות המשתנות, יש להקצות את ההפסדים הצפויים (Expected Losses) והתשואות הנותרות (Residual Returns) של הישות למחזיקים בזכויות המשתנות. התאגיד הנושא במרבית הסיכונים וההטבות הכלכליות של הישות נדרש לאחדה, זאת ללא קשר למכניזם ששימש ליצירת מערכת היחסים בין התאגיד לישות.

זכויות משתנות הן אותן זכויות אשר משתנות בעקבות שינויים בערכם של הנכסים נטו של הישות. זכויות משתנות יכולות ללבש צורות שונות. כגון, השקעות הוניות, מכשירי חוב, ערבויות, אופציות, חוזי פרוורד וחוזי מתן שירותים.

הרציונל העומד בבסיס מודל הזכויות המשתנות הוא שבמועד ההשקעה מקבל עליו התאגיד המשקיע את ההגבלות החלות על הישות. תאגיד זה עשוי לא להזדקק כלל ליכולת קבלת החלטות על מנת להשפיע על פעילויות הישות, במידה ופעילויות אלה נקבעו מראש או מוגבלות כך שהן הולמות את מטרות התאגיד ומבטיחות את זכויותיו. לחלופין, במידה ופעילויות הישות לא היו נקבעות מראש או לא היו מוגבלות באופן אשר מבטיח את מטרות התאגיד המשקיע ואת זכויותיו, התאגיד צפוי לדרוש זכויות אשר יקנו לו את הזכות ואת היכולת להשפיע על פעילויות הישות, כך שהאינטרסים של התאגיד ישמרו. על כל פנים, אפילו התאגיד אינו מחזיק במרבית זכויות ההצבעה או שאין לו היכולת להשפיע משמעותית על קבלת ההחלטות, עשוי התאגיד לקבל הטבות הדומות לאלו המתקבלות בגין זכויות שליטה ולהיות חשוף לסיכונים הדומים לאלו המתקבלים בגין זכויות שליטה.

1.4 תקינה מבוססת עקרונות (Principle - Based Approach)

הספרות המקצועית אשר הייתה קיימת בארה"ב עד כה ביחס לישויות בהן לא ניתן, או אין זה נאות, להשתמש במודל זכויות ההצבעה לזיהוי התאגיד השולט, הייתה חלקית ומפוזרת. גם באותם מקרים בהם קיימת הייתה התייחסות נקודתית הרי שלעיתים הישענות על כללים כמותיים, הובילה להתמקדות ביישומם הטכני ואף להתחמקות ממתן ביטוי הולם למהות הכלכלית של אותן פעולות.²

מורכבות כללי החשבונאות האמריקנים ודבקותם בכללים כמותיים, אשר על פי רוב אינם מאפשרים הפעלת שיקול דעת, הביאו לעיכוב בפרסום תקני חשבונאות מחד ולחוסר גמישות בעת יישומם מאידך, מה שלא אפשר התאמתם לשוק הכלכלי הדינמי. הליקויים בתקינה האמריקנית על רקע הלחץ בו היו נתונים תאגידים מצד משקיעים ואנליסטים לעמידה בתחזיות הפיננסיות בשוק ההון, הביאו לשימוש מניפולטיבי בישויות חוץ מאזניות כדי לייפות את הדוחות הכספיים. תאגידים אלו ניצלו את "החלל" החשבונאי שנוצר לגבי איחוד דוחות כספיים של אותן ישויות, לתכנון עסקאות "מסביב" לתקני החשבונאות הרלוונטיים. בשל כך, הטיפול החשבונאי באותן עסקאות לא שיקף בהכרח את "רוח" תקני החשבונאות בנושא, מסמכי היסוד האמריקנים ופועל יוצא, את המהות הכלכלית של אותן עסקאות.

הליקויים בתקינה החשבונאית האמריקנית על רקע פרשת אנרון הובילו את המוסד לתקינה חשבונאית בארה"ב לתחילתו של פרויקט בדבר הפחתת "עומס התקנים" (Standards Overload), שמטרתו פישוט וקודיפיקציה של תקני החשבונאות האמריקנים, אשר במהלכו פורסם מסמך בדבר תקינה מבוססת עקרונות. בהתאם לכך, תורחב תחולת תקני החשבונאות האמריקנים על בסיס העקרונות הקיימים והם יכללו מעט, אם בכלל, חריגים לעקרונות איכותיים מנחים. כמו כן, יפורסמו פחות הבהרות ופרשנויות לתקני החשבונאות. כפועל יוצא, על מנת שהדוחות הכספיים ישקפו את "רוח" תקני החשבונאות ואת המהות הכלכלית של אותן עסקאות, ידרשו תאגידים ורואי החשבון המבקרים להפעיל שיקול דעת בבחינת הטיפול החשבונאי. אימוץ מודל הזכויות המשתנות מהווה את אחד הצעדים הראשונים לכיוון תקינה איכותית, מבוססת עקרונות.

² לדוגמה ב- EITF 90-15 צוות המשימה בחן האם טיפול בחכירה כחכירה תפעולית נאות במקרה שחברה (חוכרת) נכנסת להסכם חכירה, אשר תוכנן להיות כשיר לטיפול כחכירה תפעולית, עם מחכיר שהוא ישות למטרה מיוחדת. צוות המשימה הגיע למסקנה כי החוכר נדרש לאחד ישות למטרה מיוחדת בהתקיים מספר תנאים: (1) מבחינה מהותית כל פעילויות הישות כוללות נכסים אשר מוחכרים לחוכר אחד (2) מבחינה מהותית סיכון השארית הצפוי וערך השארית של הנכסים המוחכרים והמחויבויות שנבעו מהחובות של הישות, נותרים במישרין או בעקיפין בישות (3) הבעלים הרשום של הישות לא ביצע השקעה הונית ראשונית מהותית שהיא בסיכון במשך כל תקופת החכירה. (רשות ניירות ערך בארה"ב (SEC) פירשה את הכלל הנ"ל באופן בו 3% הינו המינימום המקובל); הבהרה מספר 46 (FIN) בדבר איחוד VIE's ביטלה את הוראות EITF 90-15.

2. הבהרה מספר 46 (FIN): איחוד (VIE's) Variable Interest Entities

2.1 כללי

הבהרה מספר 46 (FIN) בדבר איחוד (VIE's) Variable Interest Entities (להלן: "ההבהרה") לגילוי דעת אמריקני מספר 51 (ARB) פורסמה לאחרונה והיא מאמצת את מודל הזכויות המשתנות. ההבהרה מוציאה מתחולתה מספר מצומצם של ישויות ועסקאות, ובכללן פעילות איגוח במסגרת QSPE³. ההבהרה מספקת הנחיות לזיהוי אותן ישויות שקיים בהן קושי, או לא ניתן, לזהות את התאגיד השולט בזכויותיהן הכספיות באמצעות מודל זכויות ההצבעה (ישויות אלה מוגדרות על ידי ההבהרה (VIE), והנחיות לזיהוי התאגיד השולט בזכויות הכספיות בישויות אלה (ההבהרה מגדירה תאגיד זה כמוטב העיקרי של הישות (Primary Beneficiary)).

בהבהרה מיושם הלכה למעשה המעבר לגישת "תקינה מבוססת עקרונות". לפיכך, ההבהרה אינה כוללת כללים כמותיים והוראות יישום מפורטות. נציין כי אף על פי שחלקים מסוימים בהבהרה נראים מפורטים דיים, הרי שבפועל לעתים קרובות הם עמומים, מה שלדעתנו עשוי להביא בעתיד לפרסום הבהרות והנחיות יישום נוספות.

2.2 מהי VIE?

ישות הינה VIE ולפיכך תהיה כפופה לאיחוד, בהתאם להוראות ההבהרה, אם מתקיים בה אחד משלושת המבחנים הבאים:

- א. ההשקעה ההונית בסיכון (Equity Investment At Risk) אינה מספיקה למימון פעילויות הישות ללא תמיכה פיננסית כפופה (Subordinated) נוספת מצדדים אחרים (להלן: "מבחן ההשקעה ההונית") או,
- ב. המחזיקים בהשקעה ההונית בסיכון, כקבוצה, נעדרים לפחות אחד מתוך שני המאפיינים של יכולת קבל החלטות (להלן: "מבחן יכולת קבלת החלטות") או,
- ג. המחזיקים בהשקעה ההונית בסיכון, כקבוצה, אינם נושאים בהפסדים הצפויים של הישות או אינם זכאים לתשואות הנותרות של הישות (להלן: "מבחן הסיכונים וההטבות").

ההבהרה עושה שימוש במונח VIE במקום המונח שהיה מקובל עד כה - SPE (ישות למטרה מיוחדת). בשונה מ-SPE, הגדרת VIE אינה מתבססת על אופי הפעילויות של הישות, אלא ההבחנה בינה לבין ישויות אחרות מתבססת על אופי וסכום ההשקעה ההונית וזכויותיהם וחובותיהם של המשקיעים

³ בכדי לא ליצור ניגוד בין ההבהרה לתקן אמריקני מספר 140 (SFAS), נקבע כי QSPE לא תאוחד על ידי המעביר או צדדים קשורים לו. האמור חל גם על QSPE's אשר הוקמו בהתאם לתקן אמריקני מספר 125 (SFAS) ומקיימות את התנאים שנקבעו בתקן אמריקני מספר 140 (SFAS). יחד עם זאת, תאגיד המחזיק זכויות משתנות ב-QSPE נדרש לאחדה במידה ולתאגיד זכות חד - צדדית לפירוק הישות או לשנותה כך שלא תקיים את התנאים הדרושים לשם הגדרתה QSPE. נציין כי בעקבות החריג לתחולה הנ"ל, פורסמה לאחרונה הצעה לתיקון תקן אמריקני מספר 140 (SFAS) שמטרתה למנוע תמריץ להפיכת ישויות ל-QSPE's על מנת להימנע מאיחוד.

בהון העצמי. לפיכך, המונחים VIE ו-SPE אינם בהכרח זהים. דהינו, ישויות שנחשבו עד כה SPE לא ייחשבו בהכרח VIE, ולהפך.

ההבהרה מגדירה ישות ככל מבנה משפטי המשמש לניהול פעילויות או להחזקת נכסים. לדוגמה, תאגיד, שותפות, חברה בערבות מוגבלת, נאמנויות וקרנות אחרות. חלקים של ישות, כגון: חטיבה, מחלקה או סניף לא יוגדרו VIE (אלא אם הישות הינה VIE).

הקביעה הראשונית האם ישות הינה VIE תעשה במועד בו החלה המעורבות או הקשר של התאגיד עם הישות. הקביעה צריכה להתבסס על מכלול הנסיבות באותו מועד, לרבות שינויים אפשריים בעתיד שיידרשו במסמכי ההקמה ובהסדרים החוזיים הנוכחיים. ישות אשר בעבר נקבע לגביה כי אינה VIE, לא תבחן בשנית רק בעקבות כך שההפסדים בפועל גבוהים מההפסדים הצפויים, שנאמדו במועד בו התאגיד בחן האם הישות VIE. הקביעה הראשונית האם ישות הינה VIE תבחן מחדש רק אם יתרחש אחד או יותר מהבאים:

- א. חלו שינויים במסמכי ההקמה של הישות או בהסדרים החוזיים בין הצדדים המעורבים.
- ב. ההשקעה ההונית או חלקה הוחזרה למשקיעים וכעת צדדים אחרים חשופים להפסדים הצפויים של הישות.
- ג. הישות החלה בפעילויות נוספות או רכשה נכסים נוספים אשר הביאו לגידול בהפסדים הצפויים של הישות.

להלן פירוט ביחס לכל אחד מהמבחנים:

1. מבחן ההשקעה ההונית

בהתאם למבחן זה, ישות הינה VIE אם ההשקעה ההונית בסיכון אינה מספיקה למימון פעילויות הישות ללא הסתמכות על תמיכה פיננסית כפופה (Subordinated) נוספת מצדדים אחרים.

מבחן זה מתקיים במידה וההשקעה ההונית בסיכון אינה גבוהה מההפסדים הצפויים של הישות. תמיכה פיננסית כפופה (Subordinated) הינה מכשיר פיננסי אשר צפוי לשאת לפחות חלק מהפסדי הישות במידה ויתהוו. ההבהרה בוחרת את ההפסדים הצפויים כפרמטר התייחסות לקביעה מהו הסכום המינימלי של ההשקעה ההונית בסיכון הנדרשת על מנת לגרום ללווים או למשקיעים אחרים לספק מקורות הנדרשים לישות לצורך ניהול פעילויותיה.

השקעה הונית בסיכון מוגדרת כהון העצמי של הישות המשתתף באופן משמעותי (Significantly) ברווחי והפסדי הישות, אף אם אינו זכאי לזכויות הצבעה. כגון: הון מניות רגילות ומניות בכורה שאינן ניתנות לפדיון. יש לציין כי ההבהרה אינה מספקת הנחיות כיצד לקבוע האם ההשקעה ההונית

בסיכון משתתפת "משמעותית" ברווחי והפסדי הישות. לדעתנו, מניות בכורה שאינן ניתנות לפדיון, הזכאיות לקופון ומוגדרות כהון עצמי עומדות בקריטריון זה. ההשקעה ההונית בסיכון אינה כוללת סכומים אותם מימנה או סיפקה הישות עצמה (או צדדים קשורים לה) למשקיעים בהון העצמי, במישרין או בעקיפין, ואינה כוללת זכויות הוניות שהנפיקה הישות תמורת זכויות כפופות (Subordinated) ב – VIE אחרת. לצורך ההבהרה, המונח "צדדים קשורים" כולל את הצדדים שהוגדרו כך בתקן אמריקני מספר 57 (SFAS) בדבר גילוי על צדדים קשורים, וכולל גם צדדים אחרים אשר מתנהגים בפועל ולמעשה כסוכנים של המחזיק בזכויות המשתנות.

לדוגמה, חברה ממומנת באופן הבא :

<u>אלפי דולר</u>	
900	חוב מועדף (Senior)
60	חוב כפוף (Subordinated)
40	הון עצמי

ההפסדים הצפויים של החברה מסתכמים לסך של 70 אלפי דולר. החוב הכפוף (Subordinated) ניתן על ידי המשקיע בהון העצמי. על פי ההבהרה לצורך יישום מבחן ההשקעה ההונית יש להתחשב רק בהשקעה הונית בסיכון, זאת גם במקרים בהם מלוא ההפסדים הצפויים מיוחסים למשקיע בהון העצמי (כגון: במקרה בו מלוא פעילויות הישות ממומנות בהלוואות בעלים). לפיכך, ההשקעה ההונית בסיכון אינה גבוהה מההפסדים הצפויים. שהרי, ההפסדים הצפויים (70 אלפי דולר) גבוהים מההשקעה ההונית בסיכון (40 אלפי דולר). לכן החברה הינה VIE.

לדעתנו, בבדיקה חוזרת האם ישות הינה VIE יש להשתמש, לצורך מבחן זה, בשווי הוגן של נכסי והתחייבויות הישות, ולא מבחן זה לא ישיג את מטרתו.

מתוך הכרה כי חישוב ההפסדים הצפויים תלוי בהנחות רבות ובקשיים טכניים, קובעת ההבהרה כי השקעה הונית נמוכה מ- 10% מסך הנכסים של ישות לא תחשב כמספקת בכדי לאפשר לישות לממן את פעילויותיה ללא תמיכה פיננסית כפופה (Subordinated) נוספת. אלא אם כן מוכח באמצעות אחת מהדרכים הבאות כי ההשקעה ההונית מספקת:

- א. לישות יכולת מוכחת לממן את פעילויותיה ללא תמיכה פיננסית כפופה (Subordinated) נוספת.
- ב. סכום ההשקעה ההונית בישות הינו לפחות כמו ישויות אחרות אשר מחזיקות רק בנכסים דומים ופועלות ללא תמיכה פיננסית כפופה (Subordinated) נוספת.
- ג. ההשקעה ההונית גבוהה מההפסדים הצפויים של הישות בהתבסס על ראיות כמותיות סבירות.

חשוב להדגיש כי ההנחה שאומצה בהבהרה אינה בגדר חזקה. דהיינו, גם אם ההשקעה ההונית אינה נמוכה מ- 10% מסך נכסי הישות יש לבחון האם ההשקעה ההונית מספקת למימון פעילויות הישות, זאת מכיוון שלא ניתן לקבוע שיעור כמותי לכלל הישויות. שהרי, בישויות מסוימות עשויה להידרש השקעה הונית גבוהה מ- 10% מסך נכסי הישות, במיוחד אם הן עוסקות בפעילויות בסיכון גבוה, מחזיקות נכסים בסיכון גבוה, או נושאות חשיפה אשר אינה משתקפת בסכומים המדווחים של הנכסים או ההתחייבויות. לדעתנו, להנחה זו אין כל משמעות מעשית, שהרי בכל מקרה נדרש התאגיד להוכיח כי ההשקעה ההונית בסיכון מספקת למימון פעילויות הישות ללא תמיכה פיננסית כפופה (Subordinated) נוספת.

ההבהרה כוללת הוראות ספציפיות ליישום מבחן ההשקעה ההונית בישויות בשלבי פיתוח, אשר בתחולת תקן אמריקני מספר 7 (SFAS) בדבר הטיפול החשבונאי בתאגידים בשלבי פיתוח. בהתאם להבהרה, ישויות בשלבי פיתוח לא יוגדרו VIE, בהתבסס על מבחן ההשקעה ההונית, במידה והן מקיימות את שני התנאים הבאים (1) הישות בשלבי פיתוח יכולה להוכיח כי ההשקעה ההונית מספקת למימון הפעילויות בהן היא כרגע מעורבת (2) מסמכי ההקמה של הישות או ההסדרים החוזיים בין הצדדים המעורבים מאפשרים גיוס נוסף של הון עצמי. למותר לציין, בהעדר ההוראות הספציפיות הנ"ל, חלק ניכר מהישויות בשלבי פיתוח היו נכנסות להגדרת VIE.

לדוגמה, חברה בשלבי פיתוח הוקמה בהון עצמי בסך של 100 אלפי דולר אשר נקבע כמספיק בכדי לפתח מוצר שישמש לניסויים קליניים עבור תרופה אתית. החברה צופה שיידרש סכום נוסף בסך של 1,000 אלפי דולר על מנת לקבל אישור מ- FDA לשיווק התרופה. לחברה הסדר חוזי עם בעלי המניות לגיוס נוסף של הון עצמי במידת הצורך. לפיכך, החברה אינה VIE.

2. מבחן יכולת קבלת החלטות

בהתאם למבחן זה, ישות הינה VIE אם המחזיקים בהשקעה ההונית בסיכון, כקבוצה, נעדרים יכולת ישירה או עקיפה לקבל החלטות ביחס לפעילויות הישות באמצעות זכויות הצבעה או זכויות דומות.

למחזיקים בהשקעה ההונית בסיכון אין את היכולת הנ"ל אם: (א) למשקיעים אין זכויות הצבעה או זכויות דומות (בדומה לזכויות של בעלי מניות רגילים בתאגיד), או (ב) זכויות ההצבעה של משקיעים מסוימים אינן נקבעות באופן יחסי, למחויבותם לשאת בהפסדים הצפויים של הישות ו/או לזכותם לקבל את התשואות הנותרות של הישות ופעילויות הישות רובן ככולן (All Substantially) מבוצעות או מנוהלות עבור משקיע אשר מחזיק בזכויות הצבעה מעטות שאינן פרופורציונליות למחויבותיו או זכויותיו.

לדעתנו, על מנת שישות לא תוגדר VIE בהתאם למבחן זה, למשקיעים בהון העצמי צריכה להיות הזכות והיכולת לקבל החלטות אשר משפיעות באופן משמעותי על תוצאות הפעילות של הישות. שכן, במידה והמשקיעים בהון העצמי, כקבוצה, נעדרים יכולת לקבל החלטות המשפיעות משמעותית על פעילות הישות, איחוד על בסיס זכויות הצבעה אינו רלוונטי. כך לדוגמה, אם למחזיק חוב ישנן זכויות הגנה (כגון: זכות וטו על תמחור עסקאות עם בעל השליטה) לדעתנו הישות אינה VIE.⁴ אך במידה ולמחזיק החוב ישנן זכויות תפעוליות משמעותיות (כגון: בניית תקציבים, מינוי מנהלים) הישות הינה VIE.

3. מבחן הסיכונים וההטבות

בהתאם למבחן זה, ישות הינה VIE במידה ולמחזיקים בהשקעה ההונית בסיכון, כקבוצה, אין מחויבות לשאת בהפסדים הצפויים של הישות או אינם זכאים לתשואות הנותרות של הישות.

להלן פירוט ביחס לכל אחד מהתנאים:

א. מחויבות לשאת בהפסדים הצפויים של הישות, אם יתהוו

למשקיע או למשקיעים, כקבוצה, אין מחויבות כזו אם הם מוגנים באופן ישיר או עקיף מההפסדים הצפויים של הישות או שהישות (לרבות צדדים קשורים לה) ערבה לתשואתם.

לדוגמה, חברה הוקמה בהנפקת הון מניות רגילות בסך של 100 אלפי דולר. כמו כן, החברה הנפיקה חוב בסך של 900 אלפי דולר. הנח כי ההשקעה ההונית בסיכון גבוהה מההפסדים הצפויים. החברה מחזיקה מכשיר פיננסי ששווי ההון 1,000 אלפי דולר הנושא ריבית קבועה. החברה נכנסת לעסקת החלפה עם מוסד פיננסי, לפיה החברה תשלם למוסד הפיננסי 90% מהתשואה הקבועה של המכשיר הפיננסי ותקבל בתמורה ריבית ליבור. במקרה כאמור, המשקיעים בהון העצמי מוגנים מ- 90% מהפסדי הנכס הפיננסי. דהיינו, אם ערך המכשיר הפיננסי יורד ב- 1 אלפי דולר המוסד הפיננסי ישלם לחברה סך של 0.9 אלפי דולר ומגן על 90% מההפסד. לפיכך, המשקיעים בהון העצמי אינם סופגים את ההפסד החל מהדולר הראשון ולכן החברה הינה VIE.

דוגמה נוספת, חברה רכשה ציוד תמורת 1,000 אלפי דולר, רכישתו מומנה באמצעות חוב מועדף (Senior) בסך של 890 אלפי דולר והון עצמי בסך של 110 אלפי דולר. החברה מחכירה את הציוד לחוכר חיצוני לתקופה של 5 שנים, במסגרת חכירה תפעולית. ערך השייר הצפוי של הציוד בתום תקופת החכירה מוערך ב- 270 אלפי דולר. החוכר העמיד ערבות לחברה בגין ערך השייר של

⁴ ראה EITF 96-16 בדבר הטיפול החשבונאי בגין השקעה כשלמשקיע יש רוב זכויות הצבעה, אבל למיעוט קיימת זכות וטו.

הנכס, לפיה בתום תקופת החכירה ערך הנכס יהיה לפחות 160 אלפי דולר עד לחשיפה מקסימלית של 90 אלפי דולר (דהיינו, מבטיח את ערך הנכס בטווח שבין 70 אלפי דולר ל- 160 אלפי דולר). בנוסף, החברה רוכשת ביטוח ערך השייר מצד ג' אשר מבטיח את ערך השייר בתום תקופת החכירה עד למידה בה שוויו ההוגן נמוך מ- 70 אלפי דולר. במקרה זה, מאחר ולמשקיע בהון העצמי צפוי הפסד החל מהדולר הראשון, לפני שהחוכר או שצד ג' ידרשו לשלם, החברה אינה VIE. (הערבויות אינן מונעות מהמשקיע בהון העצמי את ירידת ערך השייר מ- 270 אלפי דולר ל- 160 אלפי דולר).

ב. הזכות לקבל את התשואות הנותרות של הישות, אם תהווה

למשקיע או למשקיעים, כקבוצה, אין את הזכות הנ"ל אם תשואתם מוגבלת על ידי מסמכי ההקמה של הישות או על ידי הסדרים עם הישות או בעלי זכויות משתנות אחרים בישות.

לדוגמה, לחברה א' מבנה ששווי 100 אלפי דולר אשר מומן באמצעות חוב בסך של 90 אלפי דולר והון עצמי בסך של 10 אלפי דולר. המבנה מוכר לחברה ב' בחכירה תפעולית. חברה א' הנפיקה לחברה ב' אופציית רכש (CALL), לפיה בתום תקופת החכירה לחברה ב' אופציה לרכישת המבנה תמורת 60 אלפי דולר. מאחר והזכות של המשקיעים בהון העצמי לקבל את התשואות הנותרות של חברה א' מוגבלת, לדעתנו חברה א' הינה VIE.

2.3 המוטב העיקרי

תאגיד הנושא במרבית ההפסדים הצפויים של VIE (מעל 50%) או זכאי למרבית התשואות הנותרות של VIE (מעל 50%), או שניהם, מוגדר כמוטב העיקרי ונדרש לאחד את ה- VIE. אם תאגיד אחד נושא במרבית ההפסדים הצפויים של VIE ותאגיד שני זכאי למרבית התשואות הנותרות של VIE, התאגיד הנושא במרבית ההפסדים הצפויים הינו המוטב העיקרי של ה- VIE. יש להדגיש כי, בהתאם לאמור לעיל, לא לכל VIE ימצא מוטב עיקרי. במידה ולא הוגדר מוטב עיקרי ל- VIE מסוימת, הרי שאף לא אחד מהצדדים יידרש לאחדה (זאת בדומה לישות הכפופה לאיחוד בהתאם למודל זכויות ההצבעה). כך לדוגמה, במידה והסיכונים וההטבות של VIE מפוזרים בידי מספר תאגידים באופן כזה שאף אחד מהתאגידים אינו נושא במרבית ההפסדים הצפויים או זכאי למרבית התשואות הנותרות של ה- VIE.

לצורך קביעת המוטב העיקרי, נדרש תאגיד להעריך את הזכויות והמחויבויות המתקבלות מהזכויות המשתנות שברשותו וברשות צדדים קשורים לו והקשר שבין זכויות אלה לבין זכויות המוחזקות על ידי צדדים אחרים. יכולת ישירה או עקיפה לקבל החלטות, לאו דווקא באמצעות זכויות הצבעה, שישפיעו באופן משמעותי על תוצאות הפעילויות של VIE מהווה אינדיקציה למוטב העיקרי.

למידת המהותיות ולמידת ההשתנות של הזכויות המשתנות חשיבות לשם קביעת המוטב העיקרי. לשם הערכת פוטנציאל ההשתנות של הזכויות המשתנות ההבהרה דורשת אמידה והתחשבות במספר רב של תוצאות אפשריות עבור ה-VIE, כמו גם אמידת ההסתברות להתממשות כל תוצאה. ההשלכות של כל תוצאה אפשרית תוקצנה לצדדים המחזיקים בזכויות המשתנות ב-VIE.

לדוגמה, להלן התפלגות ההפסדים הצפויים והתשואות הנתרות של VIE בין הצדדים המעורבים:

חלק בהפסדים הצפויים	חלק בתשואות הנתרות	מוטב עיקרי	
צד א'	55%	כן	
צד ב'	15%	לא	
צד ג'	30%	לא	

למרות שצד ג' זכאי למרבית התשואות הנתרות, צד א' הינו המוטב העיקרי של ה-VIE. שכן, צד א' נושא במרבית ההפסדים הצפויים של ה-VIE.

תאגיד נדרש לקבוע לראשונה האם הוא המוטב העיקרי של VIE במועד שבו אותו תאגיד החל להיות מעורב או קשור עם ה-VIE. כמו כן, מפרטת ההבהרה אירועים אשר בהתקיימם על תאגיד המחזיק בזכויות משתנות ב-VIE (בין אם תאגיד זה הינו המוטב העיקרי ובין אם לאו) לבחון מחדש האם הינו המוטב העיקרי של ה-VIE, להלן פירוט האירועים שקיומם גורר בחינה מחדש:

המוטב העיקרי	המחזיק בזכויות משתנות אשר אינו המוטב העיקרי	
כן	כן	שינוי במסמכי ההקמה של ה-VIE או בהסדרים החוזיים בין הצדדים המעורבים.
כן	לא	מכירה או מימוש בדרך אחרת של הזכויות המשתנות או חלקן, לצדדים לא קשורים.
לא	כן	רכישת זכויות משתנות חדשות ב-VIE או רכישת חלק מהזכויות של המוטב העיקרי.
לא	לא	גידול בהפסדים הצפויים של ה-VIE.

יוצא אפוא כי המחזיקים בזכויות משתנות ב-VIE נדרשים לעקוב באופן שוטף אחר אירועים הדורשים בחינה מחדש של המוטב העיקרי. לדוגמה, תאגיד המחזיק בזכויות משתנות ב-VIE (ואינו המוטב העיקרי) מעוניין לרכוש זכויות משתנות נוספות ב-VIE. התאגיד נדרש לדעת האם הצד ממנו נרכשות הזכויות המשתנות הינו המוטב העיקרי. שכן, רק אם צד זה הינו המוטב העיקרי של ה-VIE על התאגיד הרוכש לבחון מחדש האם הינו המוטב העיקרי של ה-VIE.

בהערת אגב נציין כי לדעתנו יישום הוראות ההבהרה בנושא זה יכול להביא לתוצאות "מעניינות", בהם אף אחד מהתאגידים המעורבים אינו נדרש לאחד VIE או התאגיד אשר אינו נושא במרבית הסיכונים נדרש לאחדה, לחלופין יתכנו מקרים בהם יותר מתאגיד אחד יידרש לאחד VIE.

לדוגמה, להלן תמצית מאזן של VIE ליום ההקמה:

אלפי דולר	נכסים
1,000	הלוואה - תאגיד א'
(800)	הון עצמי - תאגיד ב'
(200)	

במועד ההקמה נקבע תאגיד ב' כמוטב העיקרי של ה-VIE. ממועד ההקמה ל-VIE התהוו הפסדים בסך של 200 אלפי דולר (כעת ל-VIE אין השקעה הונית בסיכון ותאגיד א' נושא במרבית ההפסדים הצפויים של ה-VIE). בהנחה כי לא התרחש אירוע הגורר בחינה מחדש, תאגיד א' לא יוגדר כמוטב העיקרי, אף כי כלכלית הינו המוטב העיקרי של ה-VIE. כמו כן, תאגיד ב' ימשיך לאחד את ה-VIE, אף כי אינו נושא בהפסדים הצפויים של ה-VIE.

2.4 זכויות משתנות בנכסים ספציפיים של VIE

חלק מישות או קבוצת נכסים בתוך ישות אינם בתחולת ההבהרה אלא אם כן הישות הינה VIE. משמע, תאגיד המחזיק בזכויות משתנות בישות (או בנכסים ספציפיים בישות) אינו נדרש ליישם את הוראות ההבהרה אלא אם כן הישות הינה VIE.

VIE עשויות להיות בנויות באופן כזה שהזכויות והמחויבויות של צדדים שונים ב-VIE אינן קשורות זו בזו. כתוצאה מכך, VIE בודדת יכולה להחזיק נכסים שהועברו על ידי יותר מתאגיד אחד, הוחכרו ליותר מתאגיד אחד או הנושאים ערבות ליותר מתאגיד אחד. ההבהרה קובעת כי זכויות משתנות בנכסים ספציפיים (לדוגמה, ערבות על נכס ספציפי) תחשבה זכויות משתנות בישות בכללותה, רק אם השווי ההוגן של הנכסים הספציפיים הללו גבוה ממחצית השווי ההוגן של כלל נכסי הישות או כאשר למחזיק בזכויות משתנות בנכסים ספציפיים ישנן זכויות משתנות אחרות בישות בכללותה (למעט זכויות שאינן משמעותיות או שנושאות השתנות מועטה, אם בכלל). להבחנה האם לתאגיד זכויות משתנות בנכסים ספציפיים או ב-VIE בכללותה השלכות מהותית על הטיפול החשבונאי, הן מהיבט מחזיק הזכויות המשתנות והן מהיבט בעלי הזכויות המשתנות האחרים.

ניתן לפצל את הטיפול בזכויות משתנות בנכסים ספציפיים לשתי קטגוריות:

א. SILO

תאגיד לו זכויות משתנות בנכסים ספציפיים של VIE אשר הם המקור היחיד של תשלומים עבור התחייבויות ספציפיות או זכויות ספציפיות אחרות, יתייחס לנכסים, להתחייבויות והזכויות האחרות המתייחסות לנכסים אלה כ- VIE נפרדת לכל דבר ועניין (להלן: "SILO"). לדעתנו, הכוונה היא כי מלוא ההפסדים הצפויים ומלוא התשואות הנותרות מיוחסים רק למחזיקי הזכויות המשתנות ב-SILO. המוטב העיקרי של ה- SILO נדרש לאחד את נכסיה, התחייבויותיה ותוצאות פעילויותיה. במקביל, המוטב העיקרי של ה-VIE, אם קיים, לא יאחד את אותם הנכסים, ההתחייבויות ותוצאות הפעילויות המתייחסים ל-SILO. ההפסדים הצפויים המתייחסים ל- SILO לא יכללו בהפסדים הצפויים של הישות לצורך קביעת הרמה המספקת של ההשקעה ההונית בסיכון (מבחן ההשקעה ההונית).

לדוגמה, חברה א', חברה ב' וחברה ג' חוכרות כל אחת מבנה מ- VIE. כל אחד מהחוכרים ערב לערך השייר של המבנה אותו חכר. ה- VIE מימנה את רכישת שלושת המבנים באמצעות הלוואה מתאגיד בנקאי בודד, שלושת המבנים משועבדים בשעבוד ספציפי לתאגיד הבנקאי. הנח כי שוויו ההון של כל אחד מהמבנים נמוך מ- 50% מסך השווי ההון של נכסי ה-VIE. לכל אחת מהחברות זכות משתנה בנכס ספציפי, אך מאחר וכל אחד מהמבנים אינו המקור היחיד לתשלום ההלוואה (אלא שלושתם ביחד) לא מתקיים SILO.

ב. זכויות משתנות בנכסים ספציפיים

במידה ולתאגיד זכויות משתנות בנכסים ספציפיים ולא מתקיימים התנאים האמורים בסעיף א' (דהינו, הנכסים בהם לתאגיד זכויות משתנות אינם מהווים SILO). המחזיקים בזכויות משתנות בנכסים ספציפיים בכל מקרה לא יוגדרו כמוטב העיקרי של ה- VIE. כמו כן (1) ההפסדים הצפויים המתייחסים לזכויות משתנות בנכסים ספציפיים לא יכללו בהפסדים הצפויים של הישות, לצורך קביעת הרמה המספקת של ההשקעה ההונית בסיכון (2) זכויות משתנות בנכסים ספציפיים לא יובאו בחשבון בקביעת המוטב העיקרי.

לדוגמה, VIE רוכשת בניין וציוד, שאלה הם נכסיה היחידים, תמורת 1,000 אלפי דולר ו- 800 אלפי דולר, בהתאמה. רכישת הציוד מומנה באמצעות הון זר והון עצמי. ה-VIE רוכשת מחברת ישראלית בע"מ ערבות בגין ערך השייר של הציוד. מאחר והערבות הינה על הציוד ושווי ההון של ציוד זה אינו גבוה ממחצית השווי ההון של כלל נכסי ה-VIE, לחברת ישראלית בע"מ זכות משתנה בנכס ספציפי אך לא ב- VIE בכללותה.

2.5 מדידה

כללי המדידה בהבהרה מתבססים על הוראות תקן אמריקני מספר 141 (SFAS) בדבר צירופי עסקים, החל באותם מקרים בהם מושגת שליטה באמצעות רכישת הנכסים נטו או הזכויות בהון.

2.5.1 מדידה ראשונית

המוטב העיקרי של VIE ימדוד לראשונה את הנכסים, ההתחייבויות והזכויות שאינן מקנות שליטה על פי שוויים ההוגן במועד שבו התאגיד הפך לראשונה למוטב העיקרי.

ההפרש, אם קיים, בין (א) השווי ההוגן של הנכסים שאוחדו לראשונה וערכם הפנקסני של הנכסים שהועברו ל-VIE על ידי המוטב העיקרי, לבין (ב) השווי ההוגן של התמורה ששולמה, הסכום המדווח של זכויות שהוחזקו קודם לכן והשווי ההוגן של ההתחייבויות שאוחדו לראשונה והזכויות שאינן מקנות שליטה, יוקצה באופן יחסי לסכומים שהיו מוקצים לנכסים שאוחדו לראשונה בהתאם לתקן אמריקני מספר 141 (SFAS) - הקצאת עודף השווי הנאות של הנכסים נטו שנרכשו על פני עלות הרכישה (מוניטין שלילי). היתרה לאחר ההקצאה, אם קיימת, תדווח כרווח מפריט מיוחד. אם ההפרש דלעיל מייצג מוניטין חיובי, הסכום הנ"ל ידווח כהפסד מפריט מיוחד בתקופה שבה התאגיד נקבע כמוטב העיקרי. עקרון זה שונה מהמקובל עבור צירופי עסקים שבתחולת תקן אמריקני מספר 141 (SFAS). ההיגיון לכך טמון בעובדה ש-VIE רבות מחזיקות נכסים פיננסיים או נכסים שנרכשו לראשונה, לכן לא יהיה זה נאות להקצות את ההפסד ולהגדיל את הערך המדווח של הנכסים מעבר לשוויים ההוגן.

האמור לעיל אינו חל במקרים הבאים: (א) המוטב העיקרי התחלף בין תאגידים הנמצאים תחת שליטה משותפת. במקרה כאמור, המוטב העיקרי ימדוד לראשונה את הנכסים, ההתחייבויות והזכויות שאינן מקנות שליטה על פי ערכם הפנקסני בספרי התאגיד אשר איחד קודם לכן את ה-VIE (או בערכים שהיו נרשמים בספריו אם היה עורך דוחות כספיים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים). (ב) הנכסים או ההתחייבויות הועברו על ידי המוטב העיקרי ל-VIE בסמוך למועד איחודם. במקרה כאמור, המוטב העיקרי ימדוד לראשונה את אותם הנכסים וההתחייבויות שהועברו, באותם סכומים שלפיהם היו נמדדים אילו לא הועברו.

2.5.2 מדידה לאחר הכרה ראשונית

לאחר המדידה הראשונית יש ליישם את העקרונות המקובלים לאיחוד דוחות כספיים (בתקינה האמריקנית – גילוי דעת מספר 51 (ARB) ותקן מספר 94 (SFAS)). משמע, יש למדוד את הנכסים, ההתחייבויות והזכויות שאינן מקנות שליטה ב-VIE בדומה למדידה במקרה של ישות המאוחדת בהתבסס על זכויות הצבעה. כמו כן, יש ליישם את העקרונות המקובלים לביטול עסקאות ויתרות בין חברתיות. עמלות וסוגים אחרים של הכנסות או הוצאות בין המוטב העיקרי ובין VIE מאוחדת,

יבוטלו כנגד ההוצאות או ההכנסות המתייחסות של ה-VIE. ההכנסה נטו או ההוצאה נטו המתקבלת תיוחס למוטב העיקרי (ולא למחזיקים בזכויות שאינן מקנות שליטה) בדוחות הכספיים המאוחדים.

2.6 דרישות גילוי

בהבהרה כלולות דרישות גילוי משמעותיות, המוסיפות על הגילוי הנדרש על ידי תקנים אחרים, החלות על המוטב העיקרי (למעט אם גם מחזיק במרבית זכויות ההצבעה) ועל תאגיד המחזיק בזכויות משתנות משמעותיות ב-VIE. ההבהרה אינה מגדירה מהן זכויות משתנות "משמעותיות" ב-VIE – לדעתנו, יש לבחון כל מקרה לגופו, בהתבסס על עובדות ומכלול הנסיבות באותו מועד.

להלן תמצית הוראות הגילוי לגבי כל אחד מהצדדים הבאים:

(1) המוטב העיקרי של VIE, למעט אם גם מחזיק במרבית זכויות ההצבעה:

- א. אופייה של ה-VIE, מטרתה, גודלה ופעילויותיה.
- ב. הערך הפנקסני והסיווג של הנכסים שאוחדו המשמשים בטחון להתחייבויותיה של ה-VIE.
- ג. העדר זכות חזרה למוטב העיקרי, במידה ולספקי האשראי של ה-VIE המאוחדת אין זכות חזרה למוטב העיקרי.

(2) תאגיד המחזיק בזכויות משתנות משמעותיות ב-VIE, שאינו המוטב העיקרי:

- א. אופי המעורבות עם ה-VIE והמועד בו החלה מעורבות זו.
- ב. אופייה של ה-VIE, מטרתה גודלה ופעילויותיה.
- ג. החשיפה המקסימלית של התאגיד להפסדים כתוצאה ממעורבותו ב-VIE.

2.7 תחילה והוראות מעבר

בהתאם להוראות התחילה יש ליישם את ההבהרה באופן מיידי לגבי VIE's שהוקמו לאחר 31 בינואר 2003. לגבי VIE's שהוקמו לפני 1 בינואר 2003, עורכת ההבהרה הבחנה בין VIE שתאגיד ציבורי מחזיק בה לבין VIE שתאגיד פרטי מחזיק בה, כפי שמפורט בטבלה להלן:⁵

⁵ ללא קשר למועד הקמת ה-VIE, תאגיד אשר סביר (Reasonably Possible) כי במועד בו חלות הוראות ההבהרה יחזיק בזכויות משתנות משמעותיות ב-VIE, נדרש לגילוי הבא בדוחות הכספיים המתפרסמים לאחר 31 בינואר 2003: (1) אופייה של ה-VIE, מטרתה, גודלה ופעילויותיה (2) החשיפה המקסימלית של התאגיד להפסדים כתוצאה ממעורבותו ב-VIE.

תאגיד פרטי	תאגיד ציבורי
לא יאוחר מתום התקופה	לא יאוחר מהתקופה
השנתית הראשונה שהתחילה	השנתית או הרבעונית
לאחר 15 ביוני 2003	הראשונה שהתחילה לאחר
(לרוב, 31 בדצמבר 2004).	15 ביוני 2003
	(לרוב, 1 ביולי 2003).

במועד המעבר, ההבהרה דורשת לאחד VIE לראשונה על פי ערכים היסטוריים (כאילו ההבהרה יושמה מאז ומעולם), במידה ואין זה מעשי מאפשרת ההבהרה לאחד לראשונה VIE על פי שווי הוגן. ההבהרה אינה דורשת הצגה מחדש של מספרי ההשוואה אך מעודדת הצגה כזו. לפיכך, ניתן ליישם את הוראות ההבהרה ללא תיקון מספרי ההשוואה תוך רישום השפעה מצטברת במועד היישום לראשונה או באמצעות הצגה מחדש של מספרי ההשוואה לשנה אחת או יותר וכן רישום השפעה מצטברת לתחילת השנה הראשונה שהוצגה מחדש.

לדעתנו, על מנת לקבוע את הטיפול החשבונאי במועד המעבר יש להניח כי דרישות ההבהרה קיימות מאז ומעולם. משמע, על תאגיד לבחון האם הישות הינה VIE והאם הוא המוטב העיקרי שלה, על פי המידע הקיים במועד בו לראשונה החל להיות מעורב או קשור עם הישות (בהתאמות המתחייבות במידה והתרחשו אירועים הדורשים בחינה מחדש).

לדוגמה, ביום 31 בדצמבר 1996 הקימה חברה א', הנסחרת בבורסה לניירות ערך בניו-יורק, את חברה ב'. בהתבסס על הנתונים במועד הקמת חברה ב', נקבע כי חברה ב' הינה VIE וכי חברה א' הינה המוטב העיקרי.

הנחה א' - מיום 31 בדצמבר 1996 לא התרחשו אירועים הדורשים בחינה מחדש האם חברה ב' הינה VIE והאם חברה א' הינה המוטב העיקרי. על חברה א' לאחד את חברה ב' בדוחות הכספיים לרבעון השלישי של שנת 2003. חברה א' תמדוד את הנכסים, ההתחייבויות והזכויות שאינן מקנות שליטה, על פי ערכם ההיסטורי או על פי שווים ההוגן במידה ואין זה מעשי לקבוע את ערכם ההיסטורי.

הנחה ב' – ביום 15 באפריל 2003 מימשה חברה א' את כל החזקותיה בחברה ב'. לא התרחשו אירועים נוספים הדורשים בחינה מחדש האם חברה ב' הינה VIE והאם חברה א' הינה המוטב העיקרי. מכון שחברה א' אינה המוטב העיקרי של הישות ביום 1 ביולי 2003, חברה א' אינה נדרשת לאחד את חברה ב'.

3. דוגמה ליישום מודל הזכויות המשתנות

חברה א' בע"מ הקימה את חברה ב' בע"מ בהון עצמי בסך של 23,810 דולר. ביום ההקמה הנפיקה חברה ב' בע"מ לחברה ג' בע"מ 800,000 אגרות חוב 1 דולר ע"נ תמורת 733,333 דולר. אגרות החוב עומדות לפירעון בעוד שנה ואינן נושאות ריבית. ביום ההנפקה רכשה חברה ב' בע"מ קבוצת נכסים תמורת סך של 757,143 דולר. כל תזרימי המזומנים בגין הנכסים צפויים להתקבל בעוד שנה או לא להתקבל כלל.

להלן נתונים על תזרימי המזומנים החזוי בגין קבוצת הנכסים והסתברות מימושם (בדולרים)

תזרימי מזומנים חזוי מהוון (שווי הוגן) $C/1.05$	תזרימי מזומנים חזוי $C=A*B$	הסתברות B	תזרימי מזומנים חזוי A
30,952	32,500	5%	650,000
66,667	70,000	10%	700,000
178,571	187,500	25%	750,000
190,477	200,000	25%	800,000
161,905	170,000	20%	850,000
128,571	135,000	15%	900,000
757,143	795,000	100%	

הנחה: שיעור ריבית חסרת סיכון - 5% לשנה.

נדרש

קבע מי מבין התאגידים המעורבים נדרש לאחד את חברה ב' בע"מ במועד ההקמה.

פתרון

על מנת לקבוע את זהות התאגיד הנדרש לאחד את חברה ב' בע"מ, יש לבחור תחילה את מודל האיחוד המתאים. לצורך כך, נבחן תחילה האם חברה ב' בע"מ הינה VIE. במידה וחברה ב' בע"מ הינה VIE יש ליישם את מודל הזכויות המשתנות ובהתאם לקבוע את זהות המוטב העיקרי, אחרת יש ליישם את מודל זכויות ההצבעה. למותר לציין כי במידה ויישם מודל זכויות ההצבעה, חברה א' בע"מ תהיה זו שתידרש לאחד בדוחותיה הכספיים את חברה ב' בע"מ, זאת לאור החזקתה בכל זכויות ההצבעה.

שלב א' - בחירת מודל איחוד הדוחות הכספיים

להלן נבחן האם חברה ב' בע"מ הינה VIE בהתבסס על מבחן ההשקעה ההונית. משמע, יש לבדוק האם ההפסדים הצפויים של חברה ב' בע"מ גבוהים מההשקעה ההונית בסיכון.

טבלה מספר 1 שלהלן מפרטת את חישוב ההפסדים הצפויים והתשואות הנוטרות של חברה ב' בע"מ. לשם חישוב ההפסדים הצפויים של חברה ב' בע"מ, תחילה יש להשוות בכל תרחיש ספציפי את תזרימי

המזומנים החזוי (מהוון) לתוחלת תזרים המזומנים המהוון (757,143 דולר), כעת יש לסכום את מכפלת ההפרשים, כל עוד ההפרש ביניהם שלילי, בהסתברות מימושם. חישוב התשואות הנותרות יעשה באופן דומה, בשינויים המתחייבים. תזרים מזומנים חזוי הנמוך מתוחלת תזרים המזומנים יגדיל את ההפסדים הצפויים, ותזרים מזומנים חזוי הגבוה מתוחלת תזרים המזומנים יגדיל את התשואות הנותרות. מאחר וההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות מחושבים שניהם על בסיס שינויים מתוחלת תזרים המזומנים, הרי שבאופן כללי שני הסכומים זהים.

טבלה מספר 1- חישוב ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות (בדולרים)

תשואות נותרות	הפסדים צפויים	הסתברות	תוחלת תזרים מזומנים חזוי	תזרים מזומנים חזוי
$(A-B)*C/1.05$	$(A-B)*C/1.05$	C	B	A
-	(6,904)	5%	795,000	650,000
-	(9,048)	10%	795,000	700,000
-	(10,714)	25%	795,000	750,000
1,190	-	25%	795,000	800,000
10,476	-	20%	795,000	850,000
15,000	-	15%	795,000	900,000
26,666	(26,666)	100%		

בהתאם לטבלה מספר 1, ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של חברה ב' בע"מ מסתכמים לסך של 26,666 דולר. מכיוון שההשקעה ההונית בסיכון (23,810 דולר) אינה גבוהה מההפסדים הצפויים, חברה ב' בע"מ הינה VIE. בהתאם לכך, מודל הזכויות המשתנות הינו המודל המתאים לאיחוד הדוחות הכספיים.

שלב ב' – קביעת המוטב העיקרי

על מנת לקבוע את זהות המוטב העיקרי של חברה ב' בע"מ יש להקצות את ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של חברה ב' בע"מ למחזיקי הזכויות המשתנות (חברה א' בע"מ וחברה ג' בע"מ).

טבלה מספר 2 שלהלן מפרטת את תזרים המזומנים החזוי של המחזיקים בזכויות המשתנות בתום השנה הראשונה. הקצאת תזרים המזומנים למחזיקי הזכויות המשתנות צריכה להתבסס לדעתנו, על ההסכמים החוזים בין הצדדים (הן על מנת לקבוע את הסכום והן על מנת לקבוע את הקדימות). במקרה הנדון, המחזיק באגרות החוב זכאי לתזרים מזומנים עד סך של 800,000 דולר. יתרת תזרים המזומנים, אם צפוי, תיוחס למשקיע בהון העצמי (חברה א' בע"מ).

טבלה 2 - הקצאת תזרים המזומנים החזוי למחזיקים בזכויות המשתנות (בדולרים)

תזרים מזומנים חזוי המיוחס למשקיע בהון העצמי	תזרים מזומנים חזוי המיוחס למשקיע באג"ח	תזרים מזומנים חזוי
-	650,000	650,000
-	700,000	700,000
-	750,000	750,000
-	800,000	800,000
50,000	800,000	850,000
100,000	800,000	900,000

בהתאם לטבלה מספר 2, בתרחישים בהם תזרים המזומנים החזוי הינו 850,000 דולר ו- 900,000 דולר, מוקצה למשקיע בהון העצמי 50,000 דולר ו- 100,000 דולר, בהתאמה. עד לתרחיש שבו תזרים המזומנים החזוי הינו 800,000 דולר, לא מיוחס למשקיע בהון העצמי תזרים מזומנים חזוי. למותר לציין, תוחלת תזרים המזומנים המהוון של כל אחד מהמחזיקים בזכויות המשתנות הינה השווי ההוגן של החזקתם (חברה ג' בע"מ - 733,333 דולר, חברה א' בע"מ - 23,810 דולר).

טבלה מספר 3 שלהלן מפרטת את חישוב ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של המשקיע באגרות החוב. על מנת לחשב את ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של המשקיע באגרות החוב, יש להשוות בכל תרחיש ספציפי את תזרים המזומנים החזוי של המשקיע באגרות החוב לתוחלת תזרים המזומנים המתייחסת (מהוונים על פי ריבית חסרת סיכון). ההפרש מוכפל בהסתברות הוא ההפסד הצפוי או התשואה הנותרת בכל אחד מהתרחישים. לדוגמה, בתרחיש בו תזרים המזומנים החזוי (לא מהוון) הינו 650,000 דולר (מהוון - 619,048 דולר), ההפסד הצפוי הינו 5,714 דולר $(-619,048) \times 0.05$ (733,333).

טבלה מספר 3 - הקצאת ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות למשקיע באג"ח (בדולרים)

תשואות נותרות (A-B)*C	הפסדים צפויים (A-B)*C	הסתברות C	תוחלת תזרים מזומנים חזוי המיוחסת למשקיע באג"ח (מהוון) B	תזרים מזומנים חזוי המיוחס למשקיע באג"ח (מהוון) A
-	(5,714)	5%	733,333	619,048
-	(6,667)	10%	733,333	666,667
-	(4,762)	25%	733,333	714,286
7,143	-	25%	733,333	761,905
5,714	-	20%	733,333	761,905
4,286	-	15%	733,333	761,905
17,143	(17,143)	100%		

בהתאם לטבלה מספר 3, למשקיע באגרות החוב מוקצים הפסדים צפויים ותשואות נותרות בסך של 17,143 דולר.

טבלה מספר 4 שלהלן מפרטת את חישוב ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של המשקיע בהון העצמי. חישוב ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של המשקיע בהון העצמי הינו עקבי עם הגישה המפורטת בטבלה מספר 3.

טבלה מספר 4 - הקצאת ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות למשקיע בהון העצמי (בדולרים)

תשואות נותרות	הפסדים צפויים	הסתברות	תוחלת תזרים מזומנים חזוי המיוחסת למשקיע בהון העצמי (מהוון)	תזרים מזומנים חזוי המיוחס למשקיע בהון העצמי (מהוון)
(A-B)*C	(A-B)*C	C	B	A
-	(1,191)	5%	23,810	-
-	(2,381)	10%	23,810	-
-	(5,951)	25%	23,810	-
-	(5,953)	25%	23,810	-
4,762	-	20%	23,810	47,619
10,714	-	15%	23,810	95,238
15,476	(15,476)	100%		

בהתאם לטבלה מספר 4, למשקיע בהון העצמי מוקצים הפסדים צפויים ותשואות נותרות בסך של 15,476 דולר.

על מנת לקבוע את זהות המוטב העיקרי, מרוכזים בטבלה מספר 5 שלהלן הנתונים שבטבלאות מספר 3,1 ו-4. בהתבסס על הקצאת ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של חברה ב' בע"מ למחזיקים בזכויות המשתנות, יש לקבוע את זהות החברה הנושאת במרבית ההפסדים הצפויים ו/או זכאית למרבית התשואות הנותרות של חברה ב' בע"מ. בהערת אגב נציין כי סך ההפסדים הצפויים וסך התשואות הנותרות של המחזיקים בזכויות המשתנות צריכים להיות שווים להפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של הישות עצמה. יחד עם זאת, מכיוון שבתרחיש ספציפי ההפסד הצפוי והתשואה הנותרת של הישות מחושבים בנטו, הרי במצב עולם שבו למשקיע אחד הפסד צפוי ולמשקיע שני תשואה נותרת, ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של הישות לא שווים לסך ההפסדים הצפויים וסך התשואות הנותרות של המחזיקים בזכויות משתנות. לדעתנו, במקרים כאמור יש להקטין את ההפסד הצפוי והתשואה הנותרת של המשקיע הזכאי לתשואה הנותרת באותו תרחיש ספציפי, בגובה ההפסד הצפוי אותו נוטל המשקיע השני באותו תרחיש ספציפי. גישה זו מבטיחה כי הקצאת ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות למחזיקים בזכויות המשתנות לא תשפיע באופן מלאכותי על קביעת המוטב העיקרי.

טבלה מספר 5 – ריכוז הקצאת ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות (בדולרים)

לאחר תיקון			לפני תיקון			
הפסדים צפויים	תשואות נותרות	%	הפסדים צפויים	תשואות נותרות	%	
11,190	11,190	41.96	17,143	17,143	52.55	משקיע באג"ח (טבלה מספר 3)
15,476	15,476	58.04	15,476	15,476	47.45	משקיע בהון העצמי (טבלה מספר 4)
26,666	26,666		32,619	32,619		
26,666	26,666		26,666	26,666		סך-הכל ישות (טבלה מספר 1)
-	-		5,953	5,953		הפרש

מטבלה מספר 5 עולה לכאורה כי המשקיע באגרות החוב הינו המוטב העיקרי של חברה ב' בע"מ. שכן, ההפסדים הצפויים של המשקיע באגרות החוב (17,143 דולר), גבוהים מההפסדים הצפויים של המשקיע בהון העצמי (15,476 דולר). יחד עם זאת, ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של חברה ב' בע"מ (26,666 דולר) אינם שווים לסך ההפסדים הצפויים ולסך התשואות הנותרות של המשקיע באגרות החוב והמשקיע בהון העצמי (32,619 דולר). ההסבר לכך הינו שבתרחיש בו תזרים המזומנים החזוי הינו 800,000 דולר, לחברה ב' תשואה נותרת של 1,190 דולר, כאשר בתרחיש הנ"ל למשקיע בהון העצמי מיוחס הפסד צפוי בסך של 5,953 דולר ולמחזיק באגרות החוב מיוחסת תשואה נותרת בסך של 7,143 דולר. כאמור, לדעתנו יש להקטין את ההפסדים הצפויים והתשואות הנותרות של המשקיע באגרות החוב בגובה ההפסד הצפוי אותו נוטל המשקיע בהון העצמי באותו תרחיש ספציפי (5,953 דולר). לאחר תיקון ההקצאה, למשקיע בהון העצמי ולמשקיע באגרות החוב מיוחסים הפסדים צפויים ותשואות נותרות בשיעור של 58.04% ו- 41.96%, בהתאמה. יוצא אפוא כי בהתאם לגישה זו המשקיע בהון העצמי הינו המוטב העיקרי של חברה ב' בע"מ.

4. סוף דבר

אימוץ מודל הזכויות המשתנות מהווה צעד חשוב בהתאמת כללי החשבונאות המסורתיים לאופי הדינמי של הכלכלה המודרנית. על אף שמודל הזכויות המשתנות הינו מורכב ועשוי להיות כרוך בקשיי יישום לא מבוטלים, תרומתו לדיווח הכספי הינה משמעותית. יישום מודל הזכויות המשתנות יסייע להבנה טובה יותר של הסיכונים והתשואות אליהם חשוף הגוף המדווח, להשוואתיות בטיפול החשבונאי בעסקאות דומות המבוצעות על ידי גוף מדווח אחד או על ידי גופים מדווחים שונים ולשמירה על עקביות במדיניות איחוד דוחות כספיים.

לשימוש במודל הזכויות המשתנות עשויות להיות השלכות משמעותיות על שאלת איחודן של אותן ישויות לגביהן שימוש במודל זכויות ההצבעה אינו רלוונטי. כך לדוגמה, יישום מודל הזכויות המשתנות יכול להביא מחד, לאי איחודן של חברות בת המאוחדות כעת בהתאם למודל זכויות ההצבעה, ומאידך לאיחודן של ישויות שלא אוחדו בהתאם לכללי החשבונאות בעבר, גם אם אינן נשלטות באמצעות זכויות הצבעה.

לדעתנו, על אף שניתן לכאורה לצפות כי יישום מודל הזכויות המשתנות יביא לשינויים מרחיקי לכת בנושא איחוד דוחות כספיים, הרי שאין הדבר כך בהכרח. מודל הזכויות המשתנות כמודל דיווח נשען על פרמטר כלכלי מקובל בו עושים שימוש ספקי אשראי, חברות דירוג אשראי ואחרים. לפיכך, יישום מודל הזכויות המשתנות צפוי להשפיע באופן משמעותי רק על סוגיית איחודן של אותן ישויות בהן למחזיקי הזכויות המשתנות קיימת כוונה אמיתית ליטול את מרבית הסיכונים וההטבות של הישות. אחרת, צפוי כי אותם צדדים יגבילו את מידת חשיפתם להפסדי הישות בהתבסס על התרחישים הצפויים ואף ידרשו ביטחונות, ערבויות וזכויות אחרות, אשר יצמצמו את חשיפתם לאותם סיכונים. כך לדוגמה, תאגיד בנקאי המלווה פרויקט קבלני, ואינו מעוניין ליטול חלק בסיכוני הבעלות בתרחיש סביר, צפוי להגביל את מידת חשיפתו להפסדי הפרויקט בהתבסס על פרמטרים שונים, ביניהם על ההון העצמי המושקע בפרויקט אשר יהיה קרוב לוודאי גבוה מתוחלת ההפסדים הצפויים מהפרויקט.

בד בבד, המעבר לתקינה איכותית, מבוססת עקרונות, מהווה שינוי תפיסתי חשוב בתקינה החשבונאית המודרנית וצפוי לקרב את השפה החשבונאית למהות הכלכלית העומדת בבסיס. בעוד המעבר לתקינה איכותית בארה"ב נמצא בראשית דרכו ונובע בעיקר מכישלון התקינה האמריקנית המפורטת שהתבססה על כללים כמותיים, הרי שתפיסה זו מיושמת הלכה למעשה בתקינה הבינלאומית. יישום נאות של תקינה חשבונאית איכותית צפוי לחייב את הגופים המדווחים ורואי החשבון המבקרים "לפסוע לאחור" ולבחון האם הטיפול החשבונאי שיישם בדוחות הכספיים, תואם את העיקרון החשבונאי המנחה ולא להסתתר מאחורי כלל ספציפי כזה או אחר. מעבר לצורך בהפעלת שיקול דעת אקטיבי, דורשת תפיסה זו מחויבות של הגופים המדווחים להצגה נאמנה של כלל העסקאות שבוצעו כמו גם מחויבות של רואי החשבון המבקרים לעמידה בפני לחצים אפשריים מצד לקוחותיהם. שימוש בתפיסה זו כבסיס לתקינה חשבונאית צפוי לצמצם את שכיחות המצבים בהם הוראות התקינה החשבונאית, מפורטות ככל שיהיו, אינן מצליחות להדביק את ההתפתחות הכלכלית המתמדת ומורכבותן וחדשנותן של העסקאות.